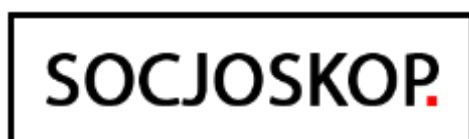

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Europa Inwestująca w Obszary Wiejskie.

Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Borów Niemodlińskich

**W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich
na lata 2014 - 2020**

Paweł Timler

Wrocław 2022

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna, cele i zakres ewaluacji LSR	7
2.1. Kontekst i podstawa prawna ewaluacji Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność	7
2.2. Przedmiot, cele i metodologia badania ewaluacyjnego wraz z obszarami i pytaniami badawczymi	8
2.3. Zakres czasowy i rzeczowy ewaluacji	10
2.4. Kryteria ewaluacyjne	10
2.5. Obszary i pytania badawcze	12
2.6. Wykorzystane metody i techniki badawcze	14
2.7. Badanie ilościowe z mieszkańcami terenu działania Partnerstwa Borów Niemodlińskich	15
2.8. Badanie ilościowe w beneficjentami działań realizowanych przez LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich	19
3. Zgromadzone dane oraz ich interpretacja	21
3.1. Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju	21
3.2. Struktura ludności Borów Niemodlińskich i jej zmiany	21
3.3. Sytuacja ekonomiczna ludności Borów Niemodlińskich	24
3.4. Aktywność ekonomiczna ludności Borów Niemodlińskich	28
3.5. Aktywność społeczna	33
3.6. Lokalna Strategia Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023	35
3.7. Postęp rzeczowy realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju	37
3.8. Analiza wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju	44
3.9. Postęp finansowy realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju	49
3.10. Projekty współpracy w Lokalnej Strategii Rozwoju	52
3.11. Działalność biura LGD i wykonanie planu komunikacji w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju – koszty bieżące i animacja	53

3.12.	Doradztwo dla potencjalnych beneficjentów Lokalnej Strategii Rozwoju..	62
3.13.	Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju w ocenie lokalnej społeczności ...	67
3.14	Oczekiwania społeczne w kontekście opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju do roku 2027.	74
4.	Podsumowanie zawierające odpowiedzi na postawione pytania badawcze.....	99
4.1.	Ocena wpływu działań LGD na główny cel Lokalnej Strategii Rozwoju	99
4.2.	Ocena wpływu na kapitał społeczny.....	100
4.3.	Przedsiębiorczość.....	101
4.4.	Turystyka i dziedzictwo kulturowe.....	102
4.5.	Grupy defaworyzowane	103
4.6.	Innowacyjność	104
4.7.	Projekty współpracy	105
4.8.	Ocena funkcjonowania LGD	105
4.9.	Ocena procesu wdrażania	106
4.10.	Wartość dodana podejścia LEADER.....	107
	Spis tabel i wykresów	109
1.1.	Spis wykresów.....	109
1.2.	Spis tabel.....	111

1. Wstęp

Partnerstwo Borów Niemodlińskich (PBN) powstało w 2005 r. jako stowarzyszenie mieszkańców 6 gmin (Komprachcice, Łambinowice, Niemodlin, Prószków, Strzeleczyki i Tułowice) położonych w Obszarze Chronionego Krajobrazu „Bory Niemodlińskie”. W 2008 r. PBN przekształciło się w stowarzyszenie specjalne - Lokalną Grupę Działania (LGD), skupiającą osoby fizyczne i prawne, równocześnie rozszerzając obszar działania na 7 gmin (o gminę Dąbrowa). W roku 2016 r. obszar działania PBN zwiększył się o ósmą gminę (Biała), dodatkowo działaniami objęto gminę Korfantów – również należącą do wspomnianego wyżej Obszaru Chronionego Krajobrazu, ale nie będącą członkiem stowarzyszenia. Celem statutowym PBN jest działanie na rzecz rozwoju obszarów 9 wiejskich gmin skupionych wokół historycznej krainy Borów Niemodlińskich.

Do podstawowych zadań PBN należy opracowanie i realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) w ramach unijnego programu LEADER (w Polsce wdrażanego w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich): podejmowanie inicjatyw i działań mających na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych oraz ich czynny udział w opracowywaniu i realizacji LSR, upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich położonych w obszarze działania LGD, propagowanie działań na rzecz realizacji LSR, pozyskiwanie partnerów i źródeł finansowania tych działań, w tym z programów pomocowych, promocja obszarów wiejskich położonych w obszarze działania LGD, udzielanie wsparcia mieszkańcom obszaru objętego LSR w zakresie przygotowania projektów i pozyskiwania środków na ich realizację, w tym z programów pomocowych, prowadzenie działalności szkoleniowej i wydawniczej, prowadzenie innych działań mieszczących się w zakresie zadań pożytku publicznego.

Misją Partnerstwa Borów Niemodlińskich jest działanie na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców gmin połączonych Borami Niemodlińskimi poprzez zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych, kulturowych i ludzkich stanowiących podstawę tożsamości obszaru.

PBN swoją misję realizuje poprzez 4 podstawowe instrumenty.

Pierwszym z nich jest Program LEADER, który zapewnia utrzymanie biura, zatrudnienie pracowników oraz umożliwia dofinansowanie projektów inwestycyjnych

o wartości nawet do 500 tys. zł. Za pośrednictwem PBN w okresie 2009 – 2015 zrealizowano 126 projektów o wartości prawie 7,5 mln zł. W okresie od roku 2016 w ramach realizacji *Lokalne Strategii Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023* podpisanych zostało ponad 70 umów na łączną kwotę ponad 7 mln zł. Finansowane i współfinansowane projekty dotyczą zarówno rozwoju zakładów meblarskich, prywatnych żłobków, zakładów rehabilitacyjnych, działalności pensjonatów i kawiarni, jak i remontów zabytkowych kościołów, centrów wsi, tworzenia ścieżek tematycznych, organizowania imprez integracyjnych, czy budowania infrastruktury rekreacyjnej oraz promowania działalności organizacji pozarządowych. W realizacji programu LEADER Partnerstwo Borów Niemodlińskich współpracuje z Urzędem Marszałkowskim Województwa Opolskiego, a głównymi odbiorcami wsparcia są przedsiębiorcy, parafie, urzędy gmin, ośrodki kultury oraz organizacje pozarządowe. W ramach tego programu PBN współpracuje także z lokalnymi grupami działania z Czech i Estonii.

Drugim filarem działalności PBN jest program Działaj Lokalnie. Program jest realizowany od 10 lat. W tym czasie w ramach konkursów przekazano granty o łącznej wartości ponad 454 tys. zł na 93 projekty. Program jest skierowany do organizacji pozarządowych i grup nieformalnych działających na rzecz dobra wspólnego. Realizując go PBN współpracuje z Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności i Akademią Rozwoju Filantropii w Polsce, a także z Nadleśnictwami i Rolniczymi Spółdzielniami Produkcyjnymi obszaru Borów Niemodlińskich, które są darczyńcami biznesowymi w programie.

W obu powyższych programach PBN działa w oparciu o środki zewnętrzne – unijne i rządu amerykańskiego – z proporcjonalnie mniejszym wkładem własnym.

Trzecim wykorzystywanym przez PBN instrumentem jest działalność wydawnicza prowadzona w ramach działalności odpłatnej od 2016 r. Ze względu na potrzebę integracji społecznej i konieczność odtworzenia spójności obszaru Borów Niemodlińskich, podzielonego przez skutki II wojny światowej na gminy autochtoniczne i przesiedlone, PBN podjęło się wydawania książek, map i broszur ukazujących elementy łączące obszar wszystkich gmin. Są to wydawnictwa historyczne, przyrodnicze, mapy turystyczne, a także Rocznik Borów Niemodlińskich, przy którym PBN współpracuje z historykami amatorami, regionalistami, stowarzyszeniami na wsiach czy właścicielami izb regionalnych. Książki skierowane są do szerokiego grona

odbiorców i służą zarówno rozwojowi turystyki i krajoznawstwa, jak również budowaniu poczucia tożsamości z obszarem. Fundusze pozwalające na wydawanie książek są gromadzone przy użyciu różnych narzędzi m.in. zbiorów publicznych czy społecznościowych.

Czwartym filarem działalności PBN jest działalność prowadzona w ramach pożytku publicznego w zakresie ochrony przyrody. Przychód z tytułu 1% podatku połączony ze środkami ze składek członkowskich i pozyskanych dotacji PBN przeznacza na akcje przyrodnicze chroniące gatunki ptaków i motyli występujące na unikalnych podmokłych łąkach Borów oraz na odtwarzanie alei przydrożnych i zadrzewień śródpolnych. W ramach powyższych inicjatyw PBN współpracuje z samorządami gmin, nadleśnictwami i rolnikami, którzy są właścicielami gruntów.

W strukturze kosztów działalności PBN powyższe cztery filary mają następujący udział:

- na obsługę programu LEADER PBN przeznacza 73% środków, z czego finansuje wynajem, utrzymanie i wyposażenie biura, zatrudnienie pracowników (w wymiarze 3 i 4/5 etatu), szkolenia pracowników, koszty prowadzenia strony internetowej i rachunku bankowego, wyjazdy służbowe, umowy zlecenia związane z oceną wniosków o dofinansowanie składanych za pośrednictwem PBN, a także materiały informacyjne i promocyjne oraz szkolenia i spotkania poświęcone temu programowi;
- na program Działaj Lokalnie PBN przeznacza 19% środków, z czego finansuje granty, zatrudnienie pracownika (1/5 etatu), umowy zlecenia związane z oceną wniosków grantowych, szkolenia i spotkania grantobiorców;
- na odpłatną działalność statutową PBN przeznacza 5% środków z których finansuje wydawanie publikacji historycznych, przyrodniczych i turystycznych;
- na działalność OPP związaną z ochroną przyrody PBN przeznacza łącznie około 3% środków, z czego na program zadrzewień Aleje Borów - 2,5%, spotkania o tematyce przyrodniczej - 0,2%, koszty ogólnego zarządu 0,3% środków. W ramach kosztów zarządu finansowane jest niezbędne wyposażenie biura, prenumeraty czasopism branżowych czy delegacje członków zarządu. Warto dodać, że zarząd pracuje wolontarystycznie, a PBN

pokrywa jedynie uzasadnione wydatki jego członków (np. zwrot kosztów dojazdu).

Na 31.12.2021 r. Partnerstwo Borów Niemodlińskich liczyło 69 członków, w tym 29 osób fizycznych i 40 osób prawnych. Ze względu na sektorowość członkowie reprezentowali: 43 członków – sektor społeczny, 16 członków – sektor publiczny i 10 członków sektor biznesowy.

2. Podstawa prawna, cele i zakres ewaluacji LSR

2.1. Kontekst i podstawa prawna ewaluacji Lokalnej Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność

Partnerstwo Borów Niemodlińskich ma obowiązek realizować monitoring i ewaluację wdrażania *Lokalnej Strategii Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023*. Wynika on z szeregu aktów prawnych, z których najważniejszym jest artykuł 8 ust. 2 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2017 r. poz. 562 z późn. zm.) oraz § 5 ust. 1 pkt 23 umowy z dnia 29.04.2016 r. o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność – tzw. umowy ramowej.

Do przepisów związanych z monitoringiem i ewaluacją wydano szereg wytycznych, z których najistotniejszymi są:

1. Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowywania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020 zredagowany w Departamencie Rozwoju Obszarów Wiejskich Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi na podstawie wyników prac Zespołu Roboczego ds. Opracowania Zakresu Lokalnych Strategii Rozwoju przy Grupie tematycznej ds. Podejścia Leader, Warszawa 2015
2. Wytyczne nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.
3. Podręcznik monitoringu i ewaluacji LSR – należy przez to rozumieć Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju wykonany przez EGO –

Evaluation for Government Organizations S.C. na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, marzec 2017 r., wersja skrócona.

2.2. Przedmiot, cele i metodologia badania ewaluacyjnego wraz z obszarami i pytaniami badawczymi

Ewaluacja to systematyczne badanie wartości lub cech konkretnego programu, działania lub obiektu z punktu widzenia przyjętych w tym celu kryteriów w celu jej usprawnienia, rozwoju lub lepszego rozumienia¹.

Zgodnie z powyższą definicją, podstawą realizacji ewaluacji *Lokalnej Strategii Rozwoju Gmin Borów Niemodlińskich do roku 2023* były dwie uzupełniające się koncepcje ewaluacji, oparte zarówno na podstawach naukowych popartych teorią badawczą, jak i na wiedzy praktycznej oraz doświadczeniu:

- podejście oparte na teorii (*ang. Theory-Based Evaluation lub Theory Driven Evaluation*);
- podejście partycypacyjne w ewaluacji.

Powyższe koncepcje pełniły rolę swoistych paradygmatów, wyznaczających ramy realizowanego badania. Podejście oparte na teorii dostarczyło zestawu założeń wyjściowych, natomiast partycypacyjny model ewaluacji określił sposób realizacji badania na poziomie operacyjnym.

Podejście oparte na teorii, ze szczególnym uwzględnieniem teorii zmiany, jest zgodne z wytycznymi prowadzenia ewaluacji efektów wdrażania programów wspólnotowych². W zaproponowanej perspektywie badawczej kompleks działań prowadzonych w ramach projektu potraktowany został jako interwencja, w ramach której ocenie poddana została logika jej funkcjonowania. Partycypacyjny model ewaluacji oznacza włączenie w proces badawczy zamawiającego (tu Partnerstwo Borów Niemodlińskich) oraz istotnych interesariuszy, których badanie w ten lub w inny sposób dotyczy.

Zaletą zaproponowanego podejścia metodologicznego jest fakt, że ostateczne konkluzje, które pojawiają się w wyniku badania ewaluacyjnego, postrzegane są jako

---

¹Korporowicz L. (red.), *Ewaluacja w edukacji*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1999

²*Theory-Based Evaluation. Based on material produced for DG Regional Policy by Frans L. Leeus*, Komisja Europejska 2012.

efekt wspólnej pracy ewaluatora i osób zaangażowanych w ewaluowany projekt (realizację *Lokalne Strategie Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023*). Tak rozumiana ewaluacja stanowi również jedno z kluczowych narzędzi komunikacji między wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w realizację LSR i dzięki temu przyczynia się do poprawy jakości wszystkich procesów zarządzania w obszarach, których badanie dotyczy. Model partycypacyjny pomaga w uspołnieniu *teorii zmiany* poszczególnych interesariuszy w kierunku optymalizacji mechanizmów działań prowadzonych w ramach projektu.

Partycypacyjne podejście do ewaluacji w omawianym badaniu zostało zrealizowane poprzez:

- partnerską współpracę na etapie wskazania problemów i pytań badawczych, opracowania koncepcji badania i akceptacji narzędzi badawczych;
- systematyczne informowanie o przebiegu fazy terenowej badania i reagowaniu na pojawiające się trudności;
- zastosowanie metod i technik badawczych pozwalających różnym interesariuszom na sformułowanie nie tylko opinii, ale także przedstawienie propozycji rozwiązań i rekomendacji;
- uczestnictwo zamawiającego (PBN) w procesie formułowania rekomendacji - warsztat rekomendacyjny;

W ramach ewaluacji zewnętrznej zastosowana została zasada triangulacji źródeł danych, metod i technik ewaluacyjnych oraz perspektywy badawczej:

1. pozyskiwanie danych z różnych źródeł pozwalające na uzyskiwanie danych od różnych grup osób związanych z ewaluowanym przedsięwzięciem, tak, aby uchwycić odmienne perspektywy patrzenia na badaną problematykę. Inaczej realizacja LSR może być postrzegana przez beneficjentów działań, inaczej przez osoby zarządzające projektem, a jeszcze inaczej przez interesariuszy i ekspertów.

2. stosowanie różnych metod i technik zbierania danych, ponieważ sama metoda często wpływa na zakres i rodzaj uzyskanych danych.

3. uwzględnienie wielu perspektyw badawczych – zostało to osiągnięte poprzez włączenie w proces ewaluacji specjalistów z odpowiednią wiedzą teoretyczną i praktycznym doświadczeniem.

2.3. Zakres czasowy i rzeczowy ewaluacji

Ewaluacja, czyli w najbardziej ogólnym znaczeniu oszacowanie jakości, wartości i znaczenia³ objęła swym zasięgiem merytorycznym działania realizowane przez Lokalną Grupę Działania Partnerstwo Borów Niemodlińskich w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność w okresie programowania Unii Europejskiej w latach 2014-2020 (*Lokalna Strategia Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023*).

Ewaluacja dotyczy okresu od podpisania umowy ramowej tj. od 29.04.2016 r. do 31.12.2021 roku.

Bardzo istotny jest fakt, że z założenia miała to być ewaluacja ex-post do przeprowadzenia jednokrotnie w 2020 lub 2021 r. Jednak okres wdrażania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 został wydłużony o dodatkowe 2 lata w następstwie wystąpienia epidemii COVID-19. To spowodowało, iż termin zakończenia wdrażania LSR również został przesunięty i de-facto ewaluacja przybiera formę on-going. Rzetelna ewaluacja ex-post będzie mogła być przeprowadzona po zakończeniu wszystkich działań objętych badaną LSR, tj. po roku 2024.

Nie zmienia to faktu, że wyniki ewaluacji mogą i powinny być wykorzystane przy opracowaniu kolejnej LSR na okres 2023-2027, gdyż główne prace przygotowawcze tego dokumentu mają zostać przeprowadzone do końca 2022 roku.

2.4. Kryteria ewaluacyjne

W badaniu ewaluacyjnym zastosowano następujące kryteria ewaluacji:

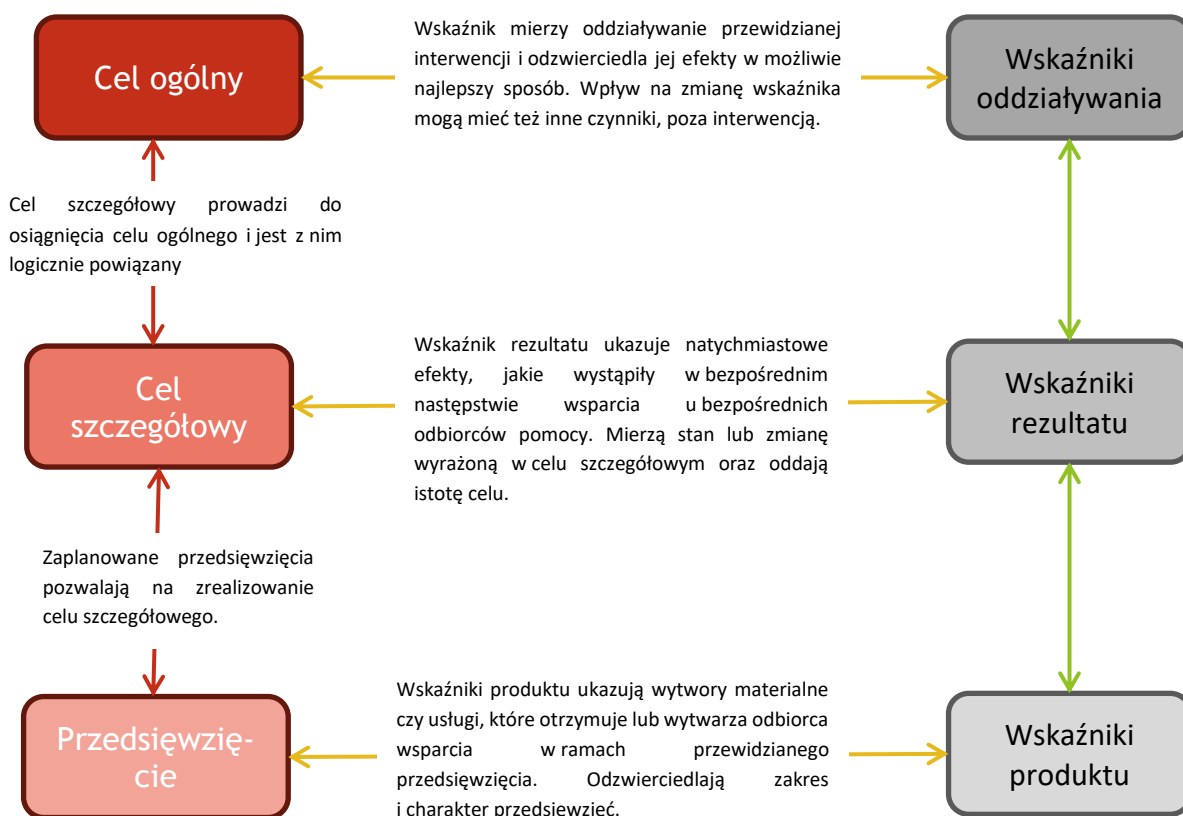
- **SKUTECZNOŚĆ** - ocenia stopień realizacji zakładanych celów (czy osiągnięto to, co zaplanowano), skuteczność użytych metod, instytucji oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty.

---

³ Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju wykonany przez EGO – Evaluation for Government Organizations S. C. na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2017 r. Str. 10

- **UŻYTECZNOŚĆ** - ocenia całość rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję (zarówno tych planowanych, jak i nieplanowanych, tzw. ubocznych), odnosząc je do wyzwań społeczno-ekonomicznych (często już zmienionych w czasie). Ocena użyteczności jest prowadzona po zamknięciu interwencji lub w jej końcowej fazie wdrażania.
- **TRWAŁOŚĆ** - ocenia ciągłość efektów (przede wszystkim pozytywnych) danej interwencji w perspektywie średnio i długookresowej (a więc po zakończeniu interwencji).

Ewaluacja objęła wszystkie trzy wskazane w *Wytycznych...*⁴ poziomy i obszary analizy zgodnie z poniższą grafiką:

Wykres 1 Poziomy i obszary analizy ewaluacji zewnętrznej

⁴ Wytyczne nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

2.5. Obszary i pytania badawcze

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami oraz metodologią badań społecznych ewaluacja objęła swym zakresem następujące obszary i odpowiadające im pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR

1.1. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

2.1. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?

2.2. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

3. Przedsiębiorczość

3.1. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?

3.2. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

4.1. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?

4.2. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

5. Grupy defaworyzowane

5.1. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?

5.2. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?

5.3. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

6. Innowacyjność

6.1. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?

6.2. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

7. Projekty współpracy

7.1. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?

7.2. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

8. Ocena funkcjonowania LGD

- 8.1. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
- 8.2. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
- 8.3. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

9. Ocena procesu wdrażania

- 9.1. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
- 9.2. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
- 9.3. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
- 9.4. z celami LSR)?
- 9.5. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

10. Wartość dodana podejścia LEADER

- 10.1. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- 10.2. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- 10.3. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- 10.4. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Wskazane obszary i pytania badawcze obejmują zagadnienia ewaluacji wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, działalności Biura LGD oraz ogólnego funkcjonowania Partnerstwa. W trakcie badania minimalny zakres ewaluacji został uzupełniony o dodatkowe obszary i pytania badawcze istotne w odniesieniu do specyfiki działania LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich. Wskazania dodatkowych obszarów i pytań badawczych dokonano na podstawie analizy dokumentacji działań LGD. W dalszej części raportu ewaluacyjnego omówione zostaną dodatkowe obszary i pytania badawcze, a także zastosowane do udzielenia odpowiedzi metody i techniki badań.

2.6. Wykorzystane metody i techniki badawcze

W badaniu realizacji przez Partnerstwo Borów Niemodlińskich obowiązującej Lokalnej Strategii Rozwoju zostały wykorzystane następujące metody i techniki badawcze:

- **Analiza dokumentów** obejmująca dokumenty formalne:
  - Akty prawne
  - Dokumenty programowe
  - Dane gromadzone w ramach statystyk publicznych

- **Analiza danych zastanych** obejmująca dokumentację wytworzoną przez LGD w ramach monitoringu, ewaluacji, oceny i sprawozdawczości:
  - Dane dotyczące realizacji działań
  - Dane gromadzone w ramach działań zarządczych i kontrolnych (np. sprawozdania okresowe, ewaluacje wewnętrzne itp.)
  - Pomiar zadowolenia uczestników projektów, identyfikacja z obszarem działalności LGD (m.in. badania ankietowe)
  - Dane dotyczące doradztwa
  - Realizację planu komunikacji
  - Statystyki funkcjonowania biura

- **Badania jakościowe** zrealizowane przy użyciu dwóch technik badawczych – indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) oraz zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI) popularnie zwana fokus lub focus group. Indywidualne wywiady pogłębione (po minimum 2 wywiady w każdej ze wskazanych grup) zostały przeprowadzone z:
  - członkami Rady LGD
  - beneficjentami
  - potencjalnymi beneficjentami (których projekty nie są realizowane)

Indywidualne wywiady pogłębione zostały również zrealizowane z:

- kierownikiem biura
- przedstawicielem zarządu LGD

- **Badania ilościowe** – badania ilościowe zostały zrealizowane za pomocą techniki wywiadu telefonicznego (CATI) i/lub wywiadu przez stronę internetową (CAWI) obejmując mieszkańców terenu działania LGD, beneficjentów i interesariuszy prowadzonych działań oraz przedstawicieli organizacji społecznych i administracji samorządowej. W związku z działaniami realizowanymi w ramach ocenianej Lokalnej Strategii Rozwoju badania ilościowe objęły następujące grupy respondentów:
  - Mieszkańcy obszaru działania LGD – zarówno treść kwestionariusza wywiadu jak i próba badawcza zostaną dobrane tak, by zachować możliwie szeroką porównywalność z wynikami badań realizowanych w roku 2014
  - Przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenie Partnerstwa Borów Niemodlińskich
  - Lokalnie działające organizacje społeczne (NGO), administracja samorządowa, placówki edukacyjne oraz inne podmioty wskazane na etapie opracowywania raportu metodologicznego

W przypadku przedsiębiorców, NGO oraz dodatkowych klas podmiotów wielkość próby badawczej w badaniach ilościowych określono oddzielnie dla każdej z grup na podstawie analizy danych zastanych w tym wyników badań i ankiet realizowanych przez LGD. Szczegółowe uzasadnienie liczebności i sposobu doboru próby omówiono w dalszej części niniejszego raportu.

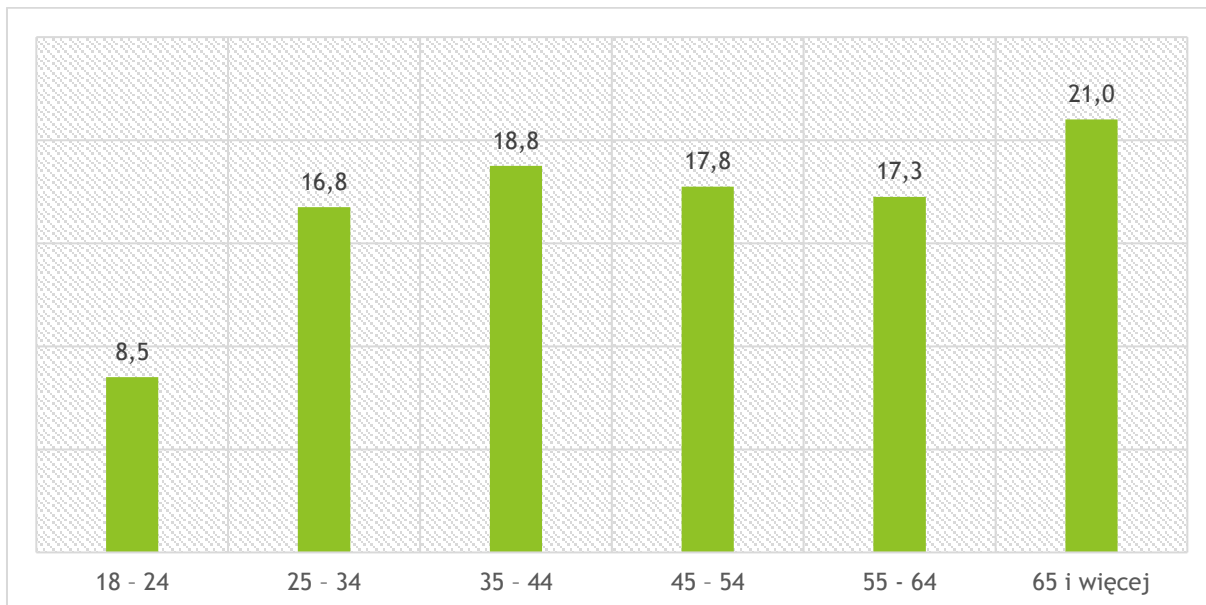
2.7. Badanie ilościowe z mieszkańcami terenu działania Partnerstwa Borów Niemodlińskich

Na potrzeby ewaluacji Lokalnej Strategii Rozwoju przeprowadzono telefoniczne badanie ankietowe z mieszkańcami obszaru działania Partnerstwa Borów Niemodlińskich.

Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS w roku 2021 na terenie 8 gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich zamieszkiwało 59 390 pełnoletnich mieszkańców. Badanie ankietowe (CATI) zostało zrealizowane w marcu 2022 na próbie 400 mieszkańców 8 gmin wchodzących w skład Partnerstwa Borów Niemodlińskich. Dobór próby miał charakter losowo-warstwowy. Warstwy zostały wyznaczone w odniesieniu

do podstawowych cech społeczno-demograficznych (płeć, grupa wiekowa, miejsce zamieszkania) w taki sposób, by odpowiadać strukturze badanej populacji.

W badaniu wzięło udział 191 mężczyzn (48%) oraz 209 kobiet (52%). Respondenci należeli do różnych grup wiekowych, a rozkład zmiennej *wiek* w próbie był analogiczny do badanej populacji.

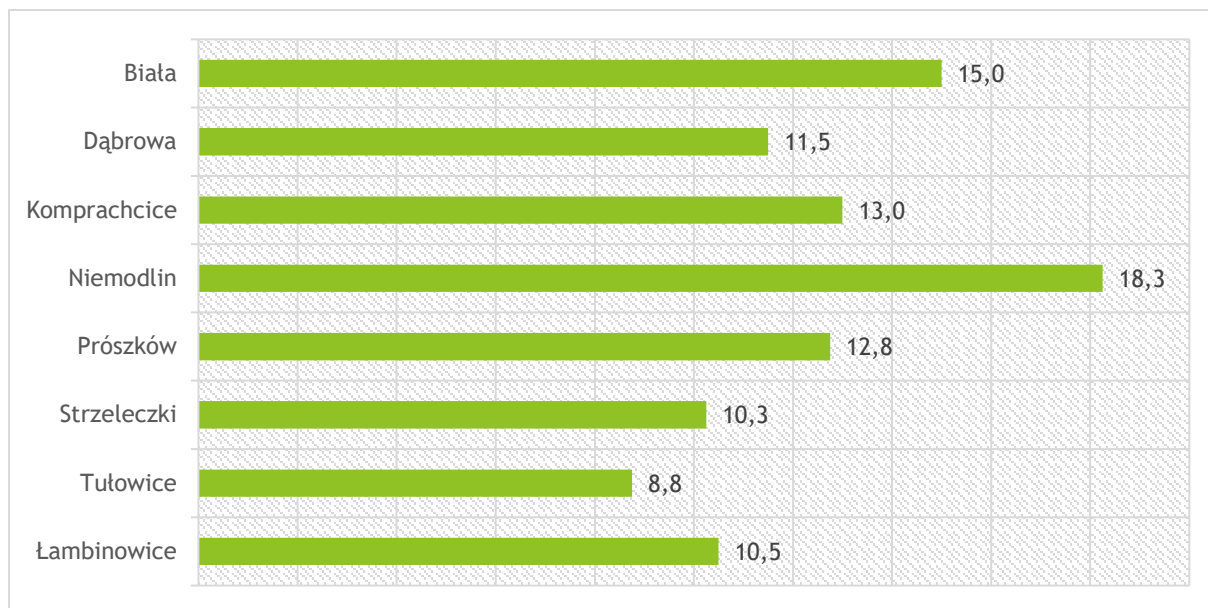

Wykres 2 Przynależność do grupy wiekowej respondentów badania z mieszkańcami

Na potrzeby analizy biorący udział w badaniu respondenci zostali podzieleni na trzy grupy wiekowe – *młodych* w wieku od 18 do 34 lat, w *średnim wieku* od 35 do 54 lat oraz *starszych* – powyżej 55 lat. W dalszej części raportu w analizie będą wykorzystywane te właśnie grupy wiekowe.

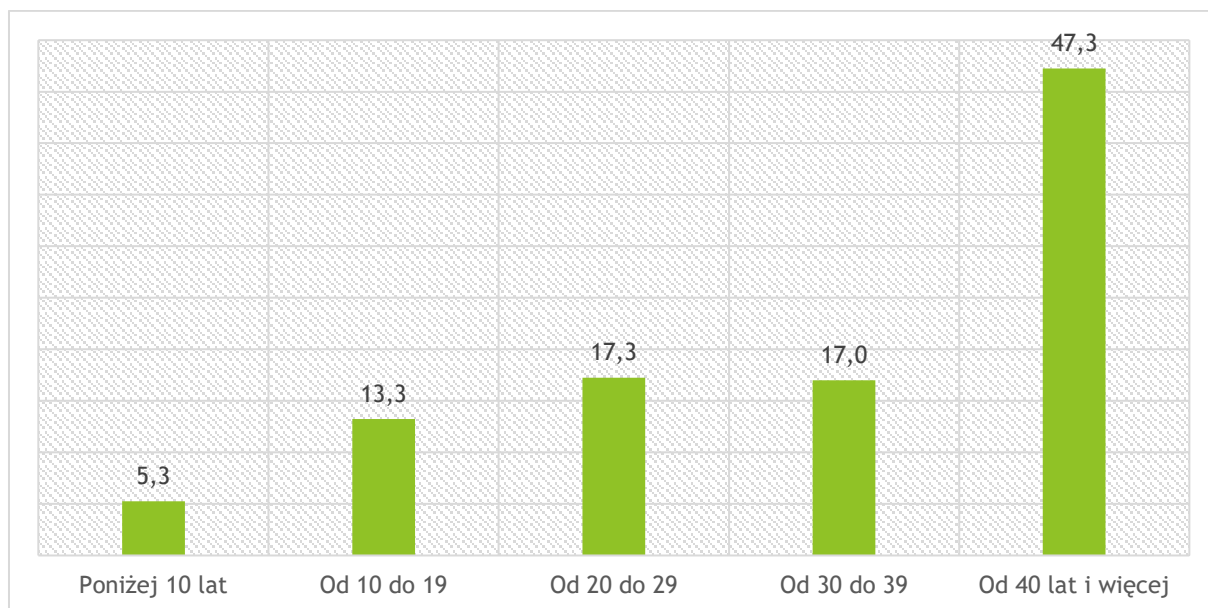
Badaniem zostali objęci mieszkańcy wszystkich 8 gmin PBN, a ich udział w próbie badawczej był analogiczny jak w badanej populacji.

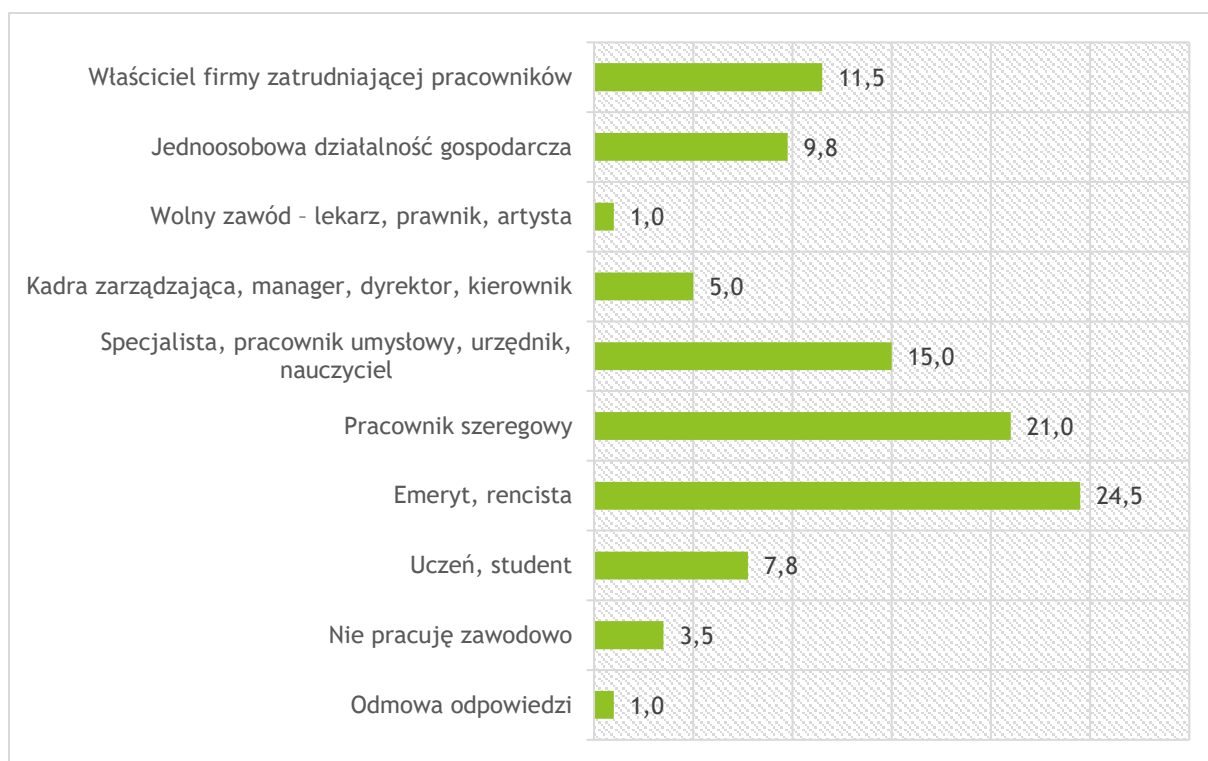
Wykres 3 Gmina zamieszkania respondentów badania z mieszkańcami

Zdecydowana większość respondentów jest długoletnimi mieszkańcami terenu PBN, średnia długość zamieszkania na terenie obecnej gminy wyniosła ponad 38 lat.

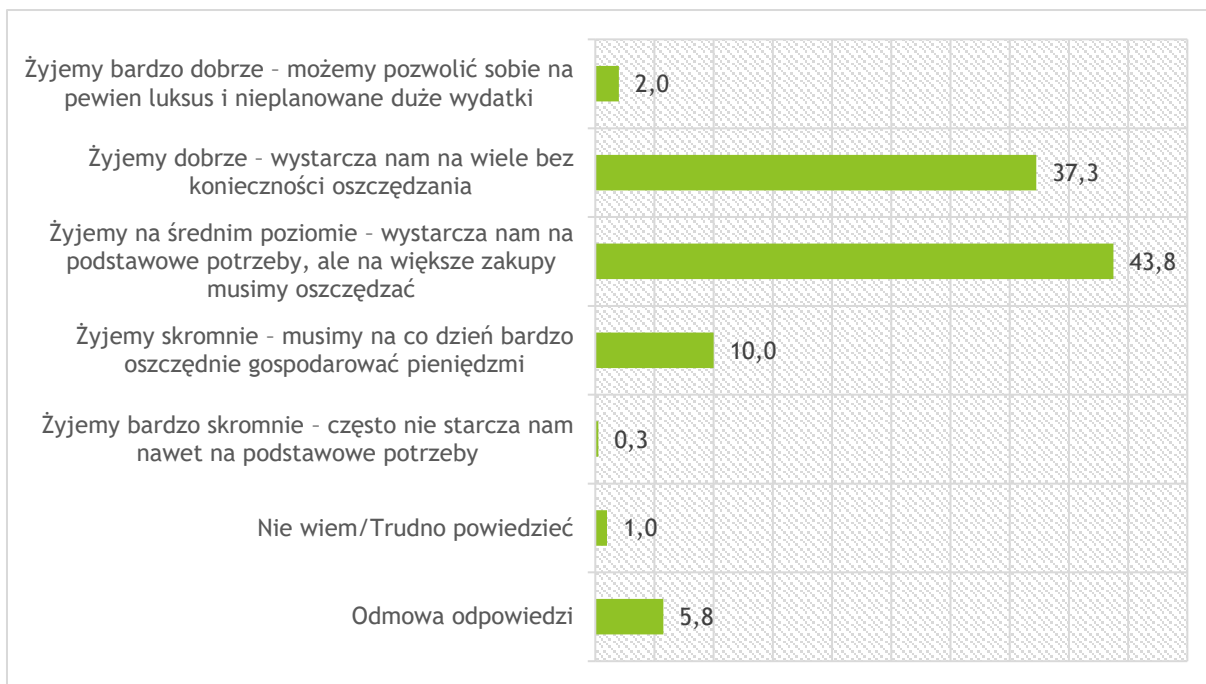
Wykres 4 Długość zamieszkiwania mieszkańców w obecnej gminie

Respondenci badania zostali poproszeni o wskazanie swojej obecnej sytuacji zawodowej – głównego rodzaju aktywności zawodowej. Odsetek osób aktywnych zawodowo wyniósł nieznacznie powyżej 63%. Wśród nieaktywnych zawodowo niemal 37% uczestników badania ponad 24% stanowili emeryci i renciści, a niemal 8% uczniowie i studenci. Jako osoby nie pracujące zawodowo określiło się 3,5%, a odmówiło odpowiedzi 1% respondentów.

Wykres 5 Aktywność zawodowa respondentów badania z mieszkańcami

Uczestnicy badania zostali poproszeni o subiektywną ocenę swojej sytuacji materialnej. Najczęściej wskazywaną odpowiedzią (niemal 44% respondentów) była *żyjemy na średnim poziomie – wystarcza nam na podstawowe potrzeby, ale na większe zakupy musimy oszczędzać*. Drugą najczęściej wskazywaną odpowiedzią z ponad 37% udziałem była: *żyjemy dobrze – wystarcza nam na wiele bez konieczności oszczędzania*. Co dziesiąty ankietowany (10%) *żyje skromnie*. Odpowiedź *żyjemy bardzo skromnie* wskazał tylko jeden respondent, natomiast odpowiedź *żyjemy bardzo dobrze* 8 osób (2%). Wykres poniżej prezentuje rozkład wszystkich odpowiedzi.

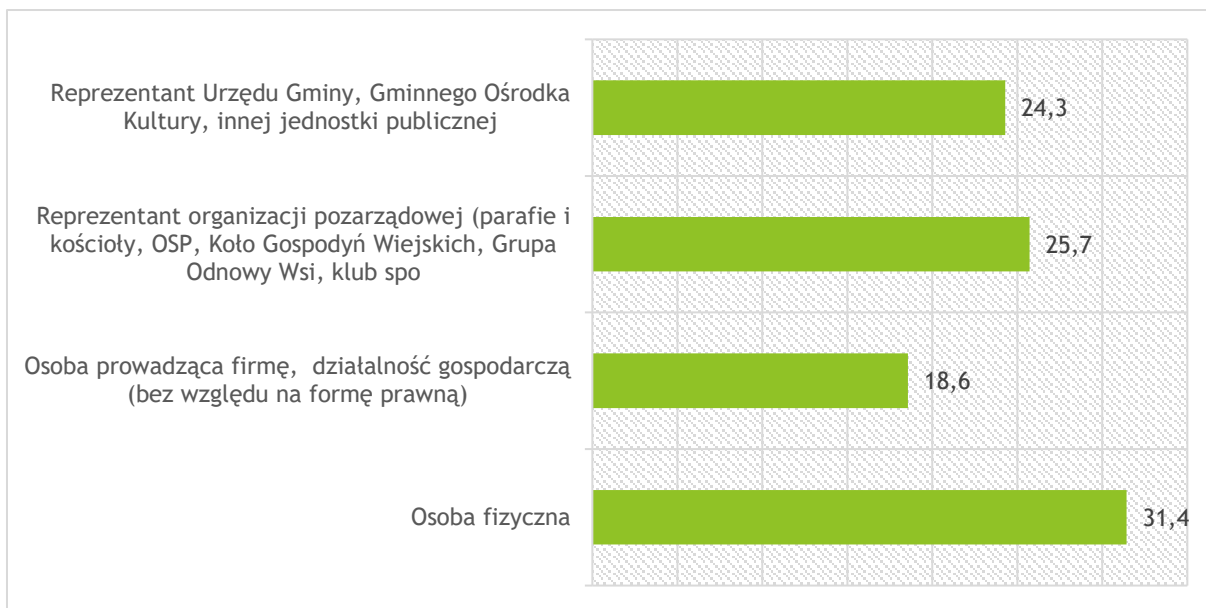

Wykres 6 Subiektywna ocena poziomu życia mieszkańców

2.8. Badanie ilościowe w beneficjentami działań realizowanych przez LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich

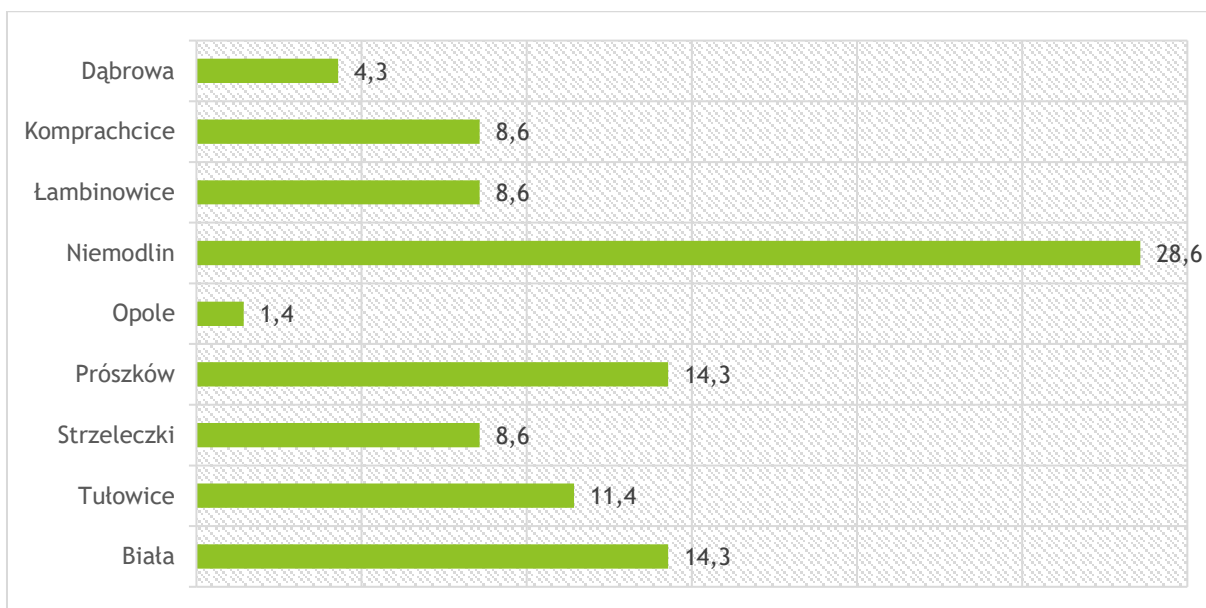
Na potrzeby ewaluacji Lokalnej Strategii Rozwoju przeprowadzono również badanie z beneficjentami działań LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich. Badanie zostało zrealizowane w pierwszym kwartale 2022 roku techniką indywidualnego wywiadu realizowanego przez sieć Internet (CAWI) na pełnej próbie beneficjentów. Zaproszenie do wypełnienia ankiety zostało wysłane mailem do tych beneficjentów działań PBN, do których dysponowano danymi kontaktowymi - łącznie 440 osób. Na zaproszenie odpowiedziało 70 respondentów, których odpowiedzi zostały poddane analizie. *Respons rate* na poziomie ponad 16% należy uznać za wysoki, a uzyskane wyniki za wiarygodne i reprezentatywne.

W badaniu wzięli udział przedstawiciele czterech typów beneficjentów – osób fizycznych, firm, organizacji pozarządowych oraz administracji. Najliczniej reprezentowane były osoby fizyczne (ponad 31%), a najmniej licznie firm (niespełna 19%). Liczebność i struktura próby badawczej gwarantuje wysoką trafność wyników badania.

Wykres 7 Typy beneficjentów w badaniu ewaluacyjnym

Respondenci badania z beneficjentami reprezentowali wszystkie gminy tworzące Partnerstwo Borów Niemodlińskich. Należy pamiętać, że w przypadku podmiotów gospodarczych siedziba firmy może znajdować się w innym miejscu niż faktycznie wykonywana działalność, dlatego w zestawieniu figuruje m.in. Opole.

Wykres 8 Siedziba beneficjentów w badaniu ewaluacyjnym

3. Zgromadzone dane oraz ich interpretacja

3.1. Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju

Lokalną Strategią Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023 objętych jest 8 gmin położonych w czterech powiatach województwa opolskiego. W powiecie opolskim są to: Dąbrowa, Komprachcice, Niemodlin, Prószków i Tułowice. Pozostałe gminy są położone w powiatach nyskim – Łambinowice, krapkowickim – Strzeleczy i prudnickim – Biała. Łączny obszar wszystkich gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich wynosi 984 km². Gminy wchodzące w skład Partnerstwa Borów Niemodlińskich sąsiadują ze sobą tworząc relatywnie zwarty obszar o kształcie zbliżonym do koła z wycinkiem, który stanowi gmina Korfantów niebędąca członkiem PBN. Ważnym uwarunkowaniem jest położenie gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich w niewielkiej (ok. 20 km.) odległości od będącego stolicą województwa miasta Opole oraz w sąsiedztwie zwartego obszaru leśnego na cennym przyrodniczo obszarze przyrodniczym będącym terenem ochrony siedlisk.

3.2. Struktura ludności Borów Niemodlińskich i jej zmiany

W okresie realizacji *Lokalne Strategii Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023* zarówno populacja jak i obszar gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich podlegał zmianom. W roku 2014 populacja Partnerstwa Borów Niemodlińskich liczyła 75 241 osób, zaś w roku 2021 było to 70 027 osób. W analizowanym okresie populacja Partnerstwa Borów Niemodlińskich skurczyła się o 5 214 mieszkańców, co oznacza spadek o 6,9%.

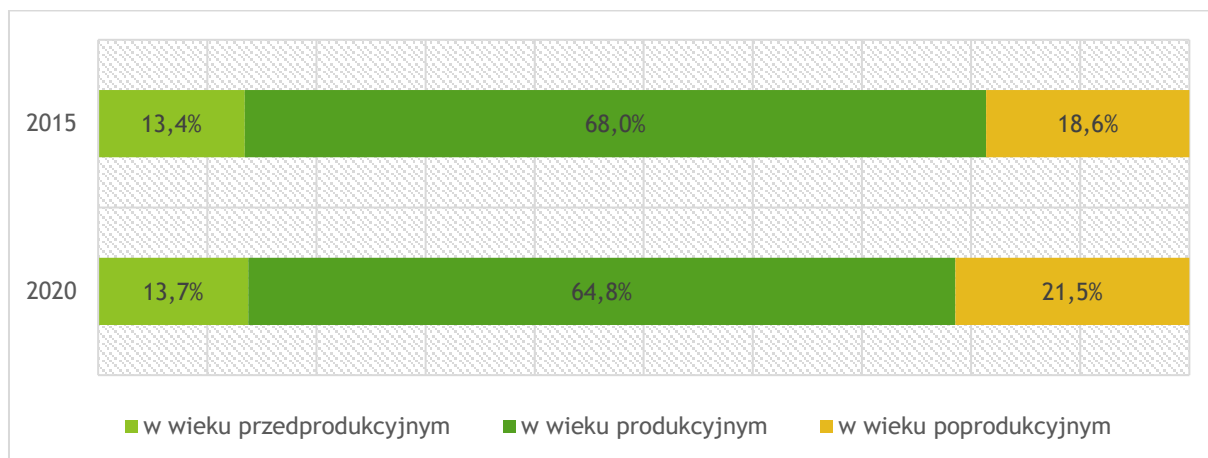
	2014	2020	Zmiana (os.)	Zmiana (%)
Strzeleczy (2)	7 468	7 341	-127	-1,7%
Łambinowice (2)	7 734	7 388	-346	-4,5%
Dąbrowa (2)	9 590	8 252	-1 338	-14,0%
Komprachcice (2)	11 093	9 111	-1 982	-17,9%
Niemodlin (3)	13 459	13 117	-342	-2,5%
Prószków (3)	9 850	9 079	-771	-7,8%
Tułowice (2)	5 254	5 195	-59	-1,1%
Biała (3)	10 793	10 544	-249	-2,3%
OGÓŁEM	75 241	70 027	-5 214	-6,9%

Tabela 1 Stan ludności Partnerstwa Borów Niemodlińskich w latach 2014 – 2020

W okresie realizacji LSR spadek populacji dotknął wszystkie wchodzące w skład PBN gminy, przy czym najwyższej depopulacji doświadczyły gminy Komprachcice,

Dąbrowa i Prószków. Równocześnie należy zauważyć, że tak wysoki spadek populacji w tych gminach miał swe podłoże w zmianach administracyjnych. Na mocy *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2016 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany nazwy gminy* obszar objęty LSR zmniejszył się o 26 km² oraz 6500 mieszkańców zamieszkujących 5 sołectw położonych na terenie trzech gmin – do miasta wojewódzkiego Opola zostały przyłączone : Wrzoski, Sławice (gm. Dąbrowa), Chmielowice, Żerkowice (gm. Komprachcice) i Winów (gm. Prószków). Drugą zmianą administracyjną w okresie realizacji ocenianej LSR była zmiana rodzaju gminy Tułowice z wiejskiego na miejsko-wiejski. Zmiana weszła w życie od 01.01.2018 (Dz.U. poz.2248 z 2017 r.).

W latach 2015 – 2020 zmieniła się również struktura ludności obszaru Partnerstwa Borów Niemodlińskich. W okresie analizowanych pięciu lat o 11,1 p.p. zmniejszyła się liczba osób w wieku produkcyjnym, o 4,5 p.p. zmniejszyła się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zaś o 7,4 p.p. wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym. O ile wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym jest niższy niż w średnia w województwie opolskim (12,7 p.p.) i całej Polsce (13,4 p.p.) o tyle spadek liczby osób w wieku produkcyjnym jest wyraźnie wyższy niż w na Opolszczyźnie (6,9 p.p.) i Polsce (5,2 p.p.). Niepokojący jest również spadek o 4,5 p.p. liczby dzieci i młodzieży (osób w wieku przedprodukcyjnym). W analogicznym okresie w skali Opolszczyzny i całego kraju nastąpił wzrost (odpowiednio o 0,6 p.p. i 2,2 p.p.). Zmiany w strukturze ludności PBN prezentuje wykres poniżej.

Wykres 9 Struktura wiekowa ludności Borów Niemodlińskich

Omówione wcześniej zmiany zaobserwowane w latach 2015 – 2020 w liczbie ludności ze względu na aktywność zawodową prezentuje *Tabela 2*. Najwyższe spadki wśród mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym miały miejsce w gminach Dąbrowa i Komprachcice, a w mniejszym stopniu Prószków, jednak są to zapewne skutki zmian administracyjnych. W przypadku wszystkich gmin wchodzących w skład Partnerstwa Borów Niemodlińskich widoczny jest trend starzenia się społeczeństwa. Spadek liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym dotknął wszystkich 8 gmin PBN. Wzrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym odnotowano w 7 na 8 gmin, przy czym niewielki spadek wystąpił w gminie Komprachcice, w której liczba ludności spadła ze względu na podział gminy. Równocześnie warto zauważyć, że w trzech gminach wzrost ludności w wieku poprodukcyjnym miał wartości dwucyfrowe – Tułowice (34 p.p.), Niemodlin (17 p.p.) i Łambinowice (10 p.p.). Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wzrosła w trzech gminach: Strzeleczki (8 p.p.), Biała (4 p.p.) i Tułowice (1 p.p.), natomiast spadła we wszystkich pozostałych. Jednocześnie warto pamiętać, że ogółem dla PBN spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym wyniósł 4,5 p.p. i był to wynik gorszy od średniej dla województwa opolskiego (+ 0,6 p.p.) oraz Polski (+ 2,2 p.p.). **Widoczne trendy powinny mieć znaczący wpływ na działania planowane w kolejnej Lokalnej Strategii Rozwoju z jednej strony ograniczając skutki starzenia się społeczeństwa dla rynku pracy i lokalnego biznesu, a z drugiej dostosowując usługi społeczne i model życia do potrzeb coraz liczniejszej grupy seniorów.**

	w wieku przedprodukcyjnym			w wieku produkcyjnym			w wieku poprodukcyjnym		
	2015	2020	Δ	2015	2020	Δ	2015	2020	Δ
Biała	1401	1 457	4,0%	7152	6 824	-4,6%	2168	2263	4,4%
Dąbrowa	1315	1 153	-12,3%	6652	5 392	-18,9%	1665	1707	2,5%
Komprachcice	1376	1 191	-13,4%	7627	5 912	-22,5%	2108	2008	-4,7%
Łambinowice	1034	959	-7,3%	5168	4 780	-7,5%	1495	1649	10,3%
Niemodlin	1992	1 862	-6,5%	9029	8 441	-6,5%	2396	2814	17,4%
Prószków	1310	1 271	-3,0%	6683	5 930	-11,3%	1830	1878	2,6%
Strzeleczki	940	1 011	7,6%	5115	4 897	-4,3%	1370	1433	4,6%
Tułowice	712	722	1,4%	3597	3 204	-10,9%	948	1269	33,9%
OGÓŁEM	10080	9626	-4,5%	51023	45380	-11,1%	13980	15021	7,4%

Tabela 2 Zmiana struktury wiekowej ludności gmin Borów Niemodlińskich

Istotnym uzupełnieniem opisu stanu ludności w gminach Partnerstwa Borów Niemodlińskich jest saldo migracji. W latach 2016 – 2020 wśród gmin tworzących PBN dodatnie saldo migracji miały Komprachcice, Dąbrowa oraz Prószków. W przypadku pozostałych gmin więcej osób wyjechało niż przybyło, a najwyższy ubytek odnotowano w gminie Łambinowice. Po przeliczeniu salda migracji na 1000 mieszkańców (co umożliwia porównania między gminami) ujemne saldo migracji miały gminy Łambinowice, Tułowice i Niemodlin. Neutralne, bliskie zeru saldo migracji odnotowano w gminach Biała, Strzeleczy i Prószków, zaś dodatnie saldo migracji miały gminy: Komprachcice i Dąbrowa. Podsumowując cały badany okres należy stwierdzić, że wartości migracji we wszystkich gminach są niskie, co oznacza, że sytuacja jest stabilna i gminy nie muszą mierzyć się ani z dużym odpływem, ani napływem mieszkańców.

	2016	2017	2018	2019	2020	Razem 2016 - 2020	Migracje na 1000 mieszkańców
Biała	-8	25	-26	-28	-9	-46	-0,9
Dąbrowa	-9	36	-1	40	56	122	3,0
Komprachcice	45	-2	1	51	31	126	2,6
Łambinowice	-26	-48	-24	-50	-21	-169	-4,5
Niemodlin	-20	-14	-45	-54	-11	-144	-2,2
Prószków	-1	21	-5	1	13	29	0,6
Strzeleczy	15	2	15	-34	-18	-20	-0,5
Tułowice	-31	-22	-17	-4	-3	-77	-2,9

Tabela 3 Ruch ludności w gminach Borów Niemodlińskich

3.3. Sytuacja ekonomiczna ludności Borów Niemodlińskich

Ważnym wskaźnikiem sytuacji ekonomicznej społeczności lokalnej terenu Partnerstwa Borów Niemodlińskich jest odsetek ludności korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej. Bazując na tym wskaźniku należy zauważyć, że w latach 2015 – 2020 nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji materialnej ludności. W przeliczeniu na 10 tys. ludności wskaźnik beneficjentów pomocy społecznej jest najwyższy w gminie Niemodlin (521 os.) oraz w gminie Łambinowice (425 os.). W przypadku obu tych gmin omawiany wskaźnik jest wyraźnie wyższy niż średnia dla województwa opolskiego (362 os.) i wyższy niż średnia ogólnopolska (414 os.). Najniższy odsetek beneficjentów pomocy społecznej mają gminy Tułowice (219 os.), Komprachcice (202 os.) oraz

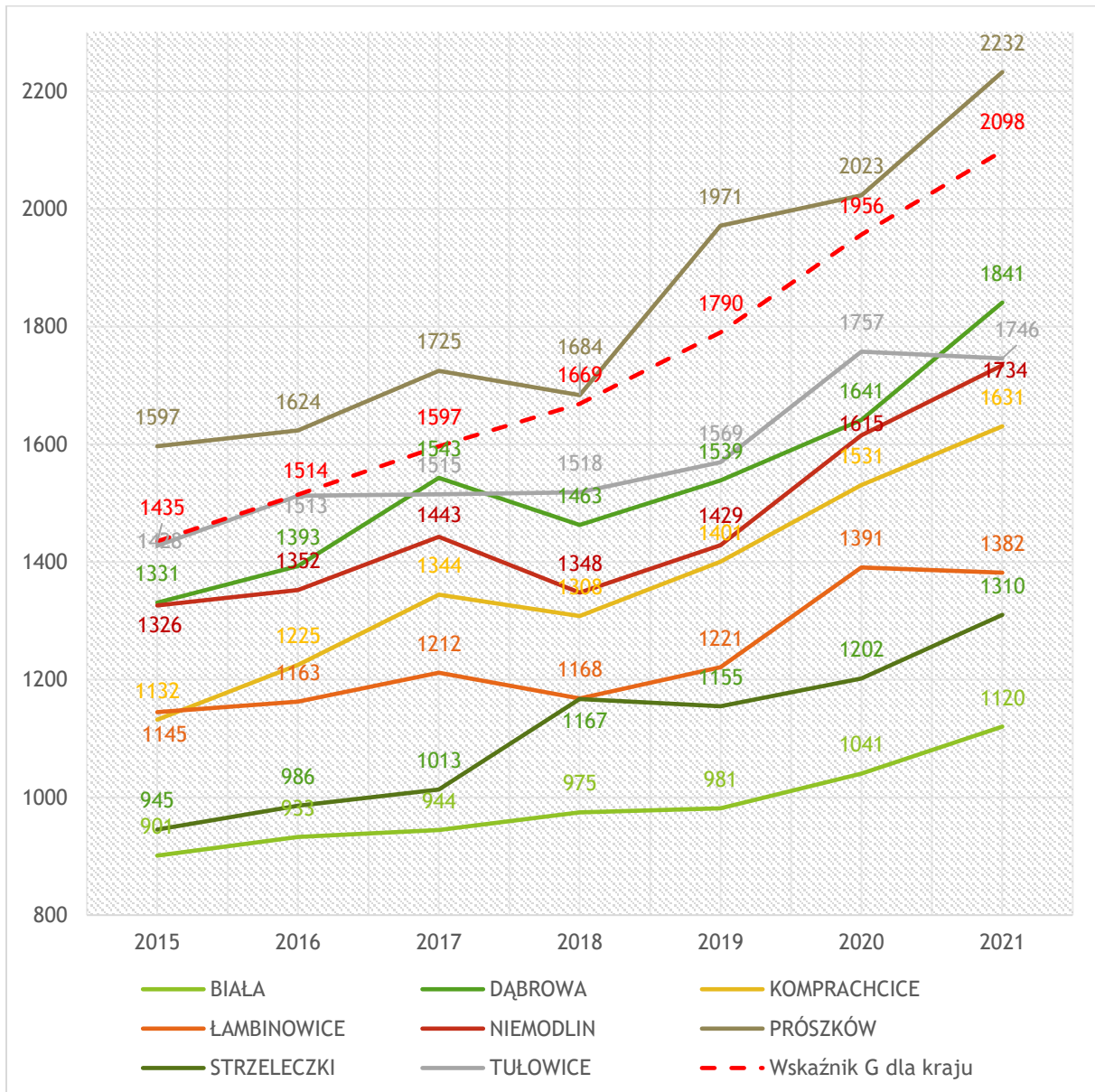
Dąbrowa (122 os.). Wskaźnik ilości osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. ludności w latach 2015 – 2020 prezentuje *Tabela 4*.

Nazwa	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Δ
POLSKA	710	645	568	513	463	414	-42%
OPOLSKIE	561	525	474	428	398	362	-35%
Biała (3)	418	403	372	351	309	248	-41%
Dąbrowa (2)	333	242	216	211	174	122	-63%
Komprachcice (2)	307	298	375	288	233	202	-34%
Łambinowice (2)	787	649	595	567	498	425	-46%
Niemodlin (3)	919	890	808	706	622	521	-43%
Prószków (3)	311	308	286	276	262	253	-19%
Strzeleczyki (2)	322	332	281	256	244	241	-25%
Tułowice (2)	490	495	461	378	247	219	-55%

Tabela 4 Beneficjenci pomocy społecznej na 10 tys. ludności w gminach Borów Niemodlińskich

Istotną informacją dotyczącą obszaru objętego ewaluowaną *Strategią* są dochody gmin wchodzących w skład LGD. Miernikiem dochodów gmin jest wskaźnik dochodów podatkowych gminy na jednego mieszkańca, tzw. wskaźnik G, stanowiący podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat. Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy uzyskuje się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. W roku 2021 wskaźnik G w gminach wchodzących w skład LGD kształtował się w przedziale od 1120,27 w gminie Biała do 2232,37 w gminie Prószków. Na przestrzeni lat 2015 – 2021 wśród 8 gmin tworzących Partnerstwo Borów Niemodlińskich widoczne jest utrzymujące się duże zróżnicowanie w dochodach gmin na jednego mieszkańca. W całym badanym okresie najwyższe dochody miała gmina Prószków i była to jedyna gmina z dochodami powyżej średniej dla gmina całego kraju. Dynamika wzrostu dochodów gmin jest

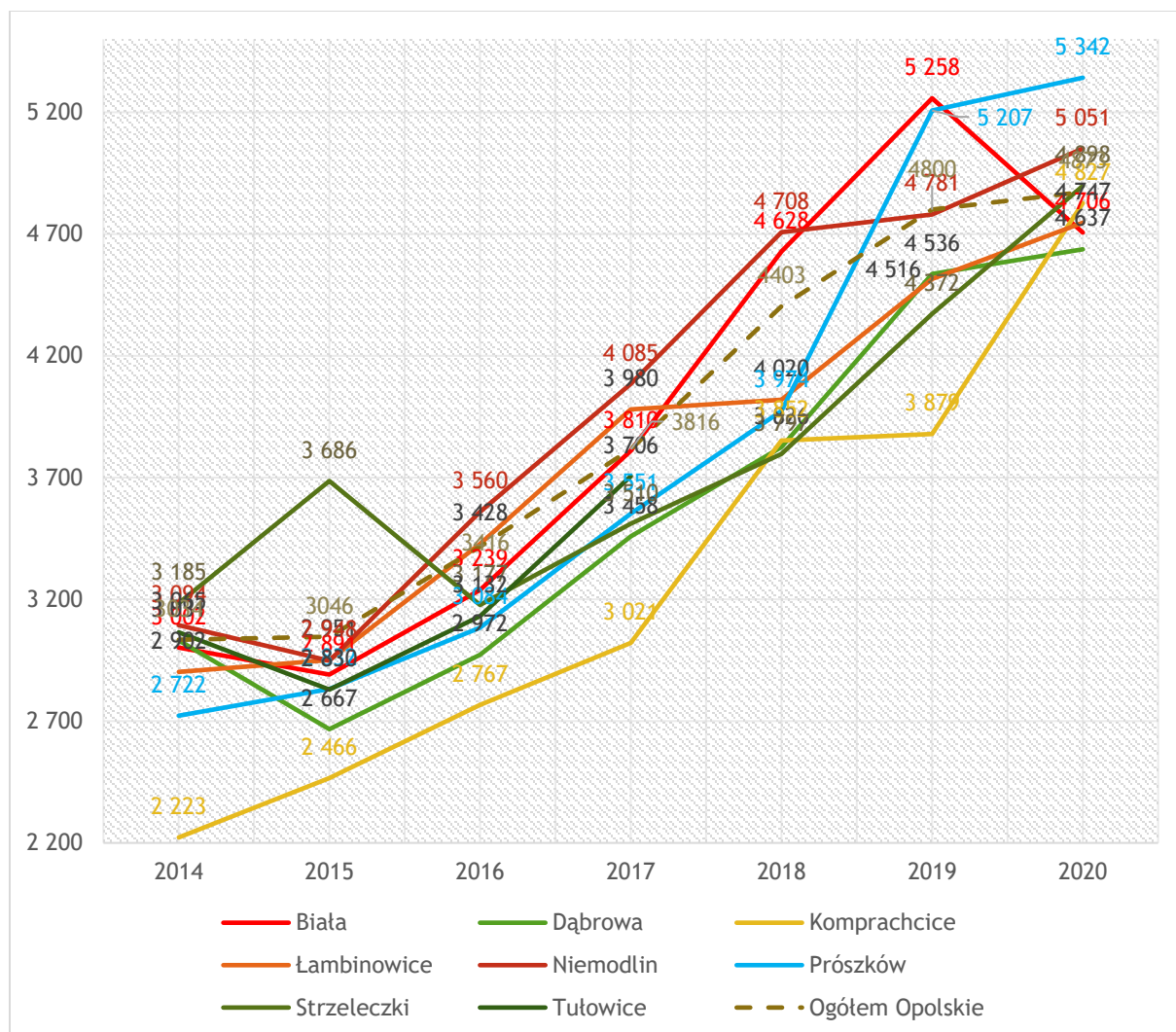
zbliżona do dynamiki wzrostu dochodów dla wszystkich gmin w kraju w przypadku gmin: Prószków, Dąbrowa, Niemodlin, Komprachcice, Strzeleccki i Biała (choć w przypadku dwóch ostatnich gmin dochody są wyraźnie niższe od średniej krajowej). Natomiast w gminach Łambinowice i Tułowice widoczny jest spadek dochodów gmin w ostatnim okresie 2020 vs. 2021.

Wykres 10 Dochody gmin Borów Niemodlińskich

W analizowanym okresie wydatki większości gmin tworzących Partnerstwo Borów Niemodlińskich rocznie rosły, wyjątkami od tej reguły były gminy Biała (spadek 2020 vs. 2019) oraz Strzeleccki (spadek 2016 vs. 2015). Wydatki gmin LGD miały podobną skalę i dynamikę do wydatków wszystkich wiejskich i miejsko – wiejskich gmin województwa opolskiego. Najwyższe wydatki na mieszkańca ponosi gmina Prószków

(uzyskująca również najwyższe dochody), zaś najniższe gminy Dąbrowa i Biała (mające również najniższe dochody). Należy zauważyć, że różnice w wydatkach gmin są zdecydowanie mniejsze niż w przypadku dochodów.

Wykres 11 Wydatki gmin Borów Niemodlińskich

Istotnym wskaźnikiem opisującym ekonomię poszczególnych gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich jest ilość podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON. W tym aspekcie niewątpliwym liderem (dane za rok 2020) jest gmina Niemodlin z 1614 podmiotami. Najniższą ilość podmiotów w rejestrze REGON odnotowano w gminie Strzeleccki (489). W okresie od roku 2015 do roku 2020 liczba podmiotów wpisanych do REGON wzrosła w 5 gminach, spadła w 2 gminach, zaś w przypadku gminy Tułowice brak danych za lata 2018 – 2020. W latach 2015 – 2021 liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie Partnerstwa Borów Niemodlińskich praktycznie nie uległa zmianie, jednak wahania w poszczególnych

gminach były relatywnie duże. Zmniejszenie się liczby podmiotów w REGON dotyczyło gmin Komprachcice, w której liczba podmiotów gospodarczych skurczyła się o 22 p.p. oraz Dąbrowa ze spadkiem 10 p.p. W tym samym czasie liczba podmiotów w REGON wzrosła w gminie Strzeleczyki (o 13p.p.), w gminie Łambinowice (o 12 p.p.), w gminach Niemodlin i Tułowice (po 9 p.p.) oraz w gminie Prószków (o 5 p.p.). W wartościach bezwzględnych niewątpliwym liderem jeśli chodzi o liczbę podmiotów w REGON jest gmina Niemodlin, w której jest zarejestrowane niemal dwukrotnie więcej podmiotów niż w będącej na drugim miejscu gminie Komprachcice. Po przeliczeniu liczby podmiotów w REGON na 10 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym różnice pomiędzy gminą Niemodlin, a pozostałymi gminami są mniejsze. Wśród gmin tworzących Partnerstwo Borów Niemodlińskich widoczna jest grupa 5 gmin ze wskaźnikiem ponad 1500 podmiotów w REGON na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym, oraz pozostałe 3 gminy (Strzeleczyki, Biała, Łambinowice), w których analizowany wskaźnik jest niższy. Równocześnie warto zauważyć, że ilość podmiotów w REGON na 10 tys. mieszkańców w wieku pracującym we wszystkich gminach PBN jest niższa niż średnia ogólnopolska (2048), zaś jedynie gminy Niemodlin i Tułowice mają omawiany wskaźnik powyżej średniej dla Województwa Opolskiego (1781).

	Podmioty w REGON w roku 2020	Zmiana ilości podmiotów w REGON 2015 vs. 2020	Podmioty w REGON na 10 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym
Biała	805	6%	1 228
Dąbrowa	827	-10%	1 592
Komprachcice	893	-22%	1 571
Łambinowice	576	12%	1 260
Niemodlin	1614	9%	1 996
Prószków	943	5%	1 674
Strzeleczyki	489	13%	1 037
Tułowice	545	9%	1 840

Tabela 5 Podmioty w rejestrze REGON w gminach Borów Niemodlińskich

3.4. Aktywność ekonomiczna ludności Borów Niemodlińskich

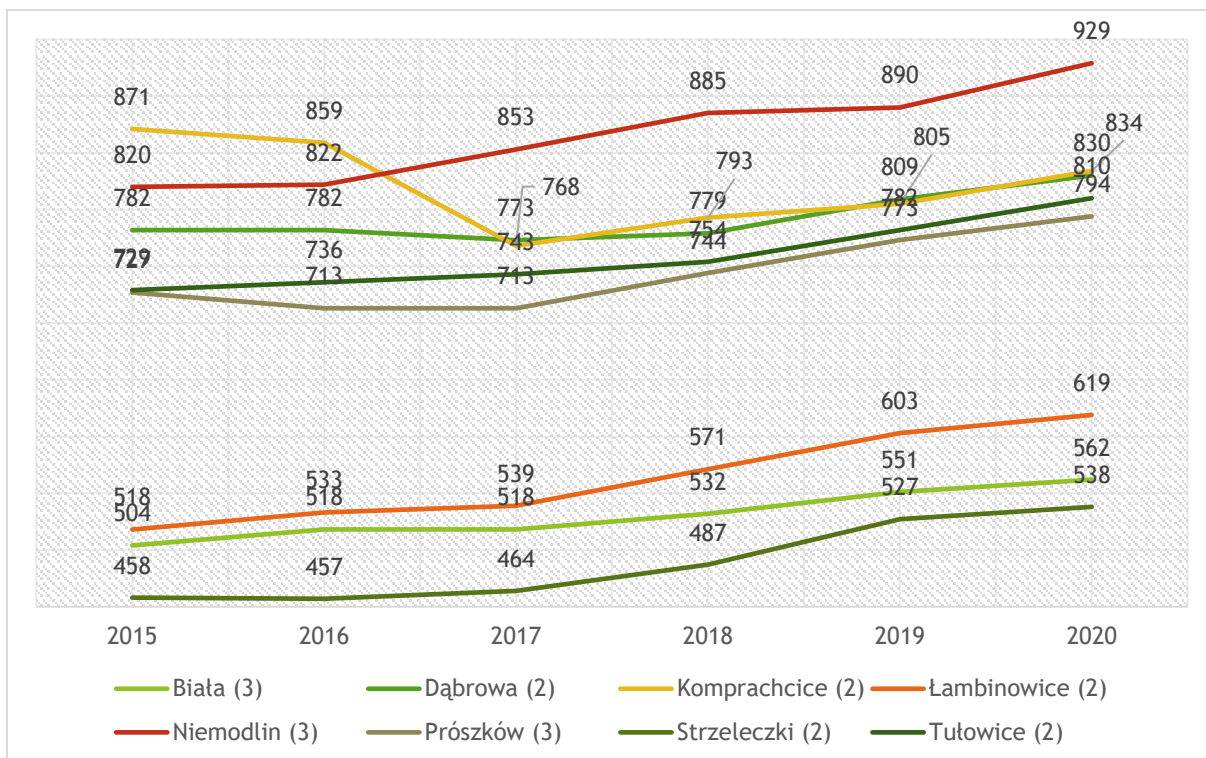
Kolejną istotną kwestią w kontekście rozwoju gospodarczego Partnerstwa Borów Niemodlińskich jest przedsiębiorczość. W latach 2015 – 2020 na obszarze PBN odnotowano zaledwie 1% wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Spadek liczby osób prowadzących działalność gospodarczą zanotowano w gminie Komprachcice (- 21%) oraz Dąbrowa (-9%). W gminie Prószków

wzrost ilości osób prowadzących działalność gospodarczą był minimalny (1%), zaś w pozostałych gminach PBN wahał się od 10 – 11% (Biała, Tułowice, Niemodlin) do 15 – 16% (Łambinowice, Strzeleccki).

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015 vs 2020
Biała	540	554	551	565	582	593	10%
Dąbrowa	753	757	635	641	669	685	-9%
Komprachcice	968	962	696	720	734	760	-21%
Łambinowice	399	409	410	430	449	457	15%
Niemodlin	1 100	1 098	1 135	1 175	1 171	1 219	11%
Prószków	714	698	646	674	703	721	1%
Strzeleccki	340	340	345	361	390	395	16%
Tułowice	383	386	387	390	407	421	10%
OGÓŁEM	5 197	5 204	4 805	4 956	5 105	5 251	1%

Tabela 6 Działalność gospodarcza osób fizycznych w gminach Borów Niemodlińskich

Możliwość porównania danych o przedsiębiorczości w różnych gminach PBN daje wskaźnik *osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców*. W takim ujęciu najbardziej przedsiębiorczy są mieszkańcy gminy Niemodlin (929), Komprachcice (834) i Dąbrowa (830). Wskaźnik dla gmin Tułowice (810) i Prószków (794) jest zbliżony do średniej dla całego województwa opolskiego (777) i niższy niż średnia ogólnopolska (896). Najmniejszy odsetek osób prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców zanotowano w gminach Łambinowice (619), Biała (562) i Strzeleccki (538). W okresie realizacji LSR ilość osób prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców powoli lecz systematycznie rosła we wszystkich gminach PBN poza gminą Komprachcice, w przypadku której widoczne jest wyraźne zmniejszenie się tego wskaźnika w latach 2016 – 2017.

Wykres 12 Działalność gospodarcza osób fizycznych na 10 tys. mieszkańców w gminach Borów Niemodlińskich

Potencjał turystyczny to niewątpliwie wielki atut obszaru Borów Niemodlińskich, a jednym ze wskaźników pozwalających na ocenę rozwoju turystyki są dane GUS na temat bazy noclegowej. Ilość obiektów noclegowych w poszczególnych gminach PBN jest bardzo niska, zgodnie z danymi GUS w roku 2020 we wszystkich gminach było ich łącznie cztery, z czego dwa w gminie Prószków i po jednym w gminach Niemodlin i Strzeleccki. W analizowanym okresie nastąpił wyraźny spadek liczby turystycznych obiektów noclegowych, w roku 2016 takich obiektów było dwukrotnie więcej (łącznie 8). Należy zauważyć, że w obliczu dużego potencjału turystycznego regionu są to wartości bardzo niskie.

W latach 2015 – 2020 liczba pracujących na terenie gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich nie zmieniła się. Łącznie na terenie 8 gmin PBN wzrosła o 0,1 p.p. (przybyło 9 podmiotów). Najwyższy wzrost liczby pracujących odnotowano w gminie Prószków (15 p.p.), Biąta (11 p.p.) i Strzeleccki (10 p.p.), zaś niewielki spadek w gminach Niemodlin (- 2 p.p.), Komprachcice (- 4 p.p.) oraz Łambinowice (- 6 p.p.). W analizowanym okresie najwyższy spadek liczby pracujących zanotowano w gminie Dąbrowa (- 11 p.p.) oraz Tułowice (- 18 p.p.).

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Biała	896	922	944	927	1 046	994
Dąbrowa	765	804	793	626	642	682
Komprachcice	660	726	587	649	643	636
Łambinowice	704	740	788	723	725	659
Niemodlin	1 954	2 041	2 007	1 950	2 026	1 913
Prószków	1 377	1 413	1 552	1 646	1 772	1 587
Strzeleccki	585	551	639	661	691	646
Tułowice	937	892	840	742	754	770

Tabela 7 Liczba pracujących w gminach Borów Niemodlińskich

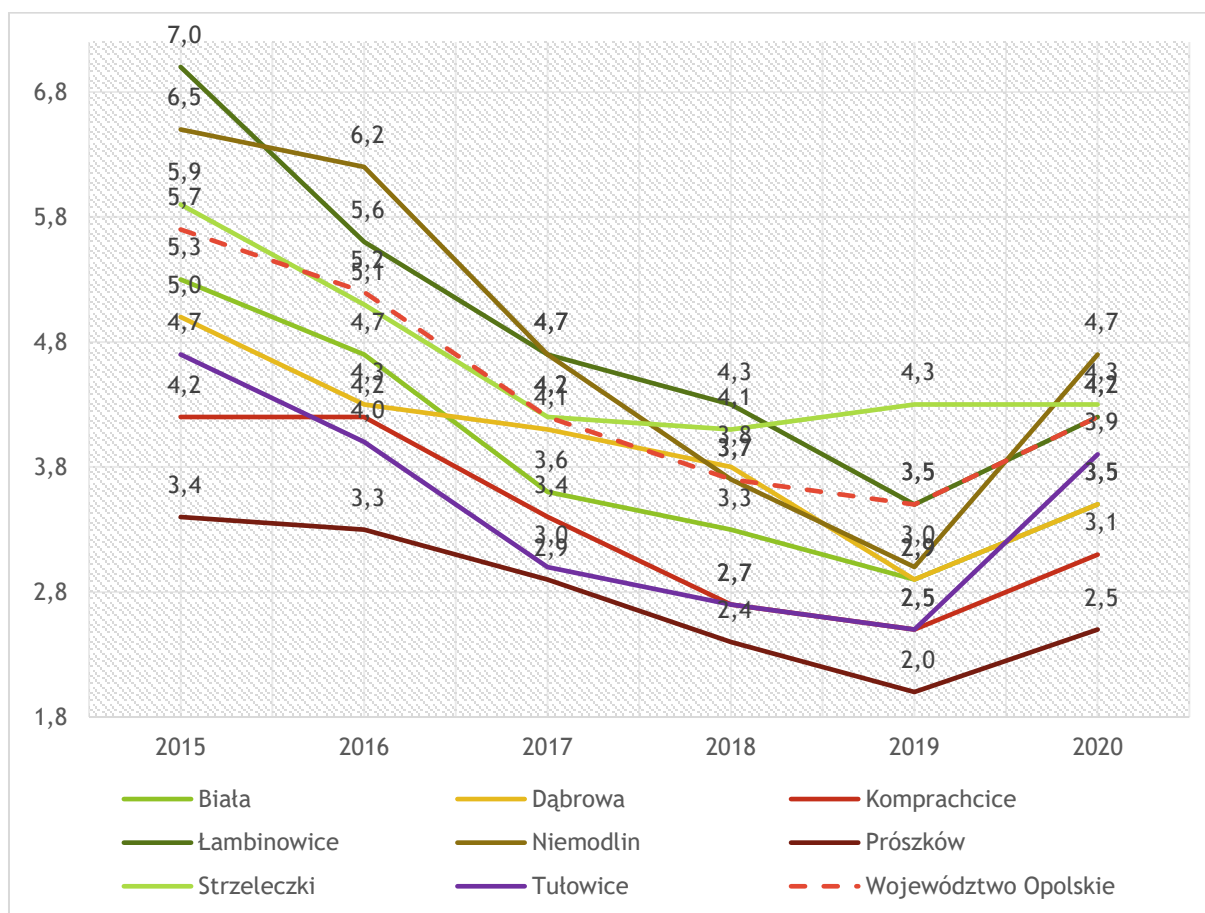
Struktura pracujących ze względu na płeć w poszczególnych gminach PBN nie uległa znaczącym zmianom – odsetek kobiet i mężczyzn w poszczególnych gminach w roku 2015 i 2020 prezentuje wykres poniżej.

Wykres 13 Struktura ze względu na płeć pracujących w gminach Borów Niemodlińskich

Stopa bezrobocia w poszczególnych gminach różniła się, jednak nie odbiegała znacząco od stopy bezrobocia dla całego województwa opolskiego (4,2%). W roku 2020 w gminie Niemodlin stopa bezrobocia wynosiła 4,7%, w gminie Strzeleccki i Łambinowice odpowiednio 4,3% i 4,2%, w gminie Tułowice 3,9%, w gminach Biała i Dąbrowa po 3,5%, a w gminie Komprachcice 3,1%. Najniższe bezrobocie w gminach

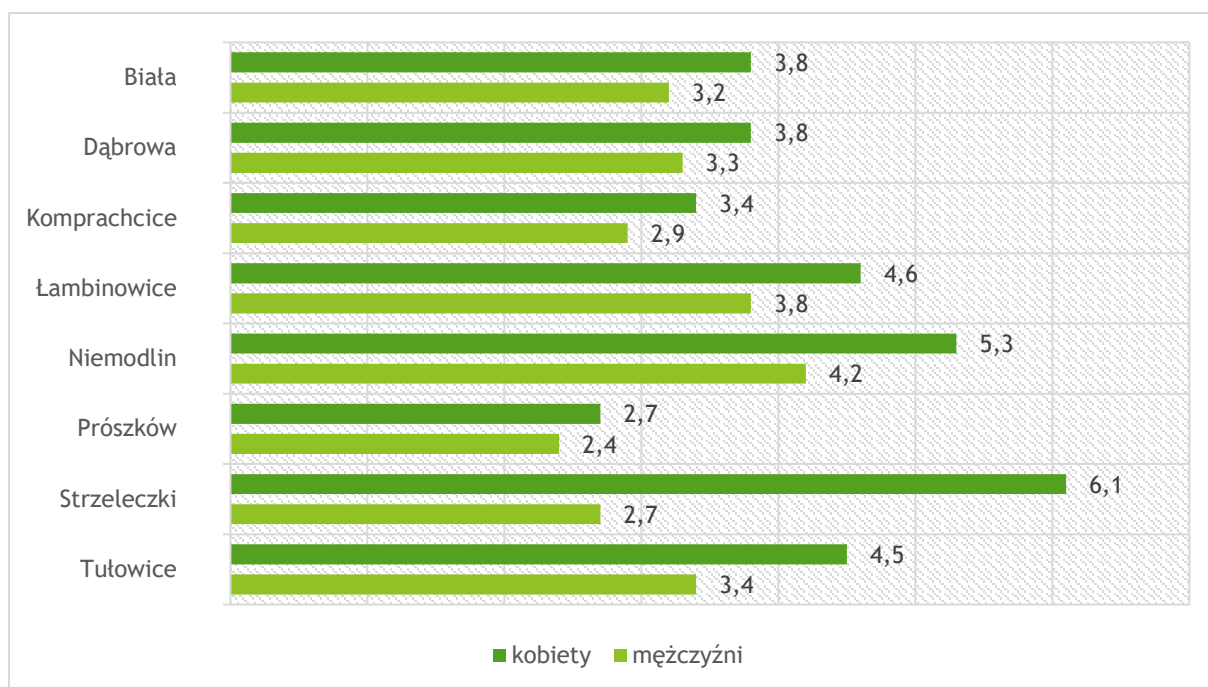
PBN zanotowano w gminie Prószków i wynosiło ono 2,5%. Zmiany stopy bezrobocia w latach 2015 – 2020 podążały za trendem województwa. Odstępstwem od tej reguły jest gmina Strzeleccki, w której odsetek bezrobotnych od roku 2017 pozostaje na niemal stałym poziomie. Warto zauważyć, że w przypadku gmin Niemodlin i Tułowice wzrost stopy bezrobocia w latach 2019 – 2020 jest znacznie szybszy niż w pozostałych gminach i całym województwie opolskim.

Wykres 14 Stopa bezrobocia w gminach Borów Niemodlińskich

W gminach PBN odsetek bezrobotnych kobiet jest wyższy niż mężczyzn, jednak różnice te są inne w poszczególnych gminach. Największa różnica w odsetku bezrobotnych kobiet i mężczyzn występuje w gminie Strzeleccki (3,4 p.p.), zaś najmniejsza w gminie Prószków (0,3 p.p.).

Wykres 15 Stopa bezrobocia ze względu na płeć

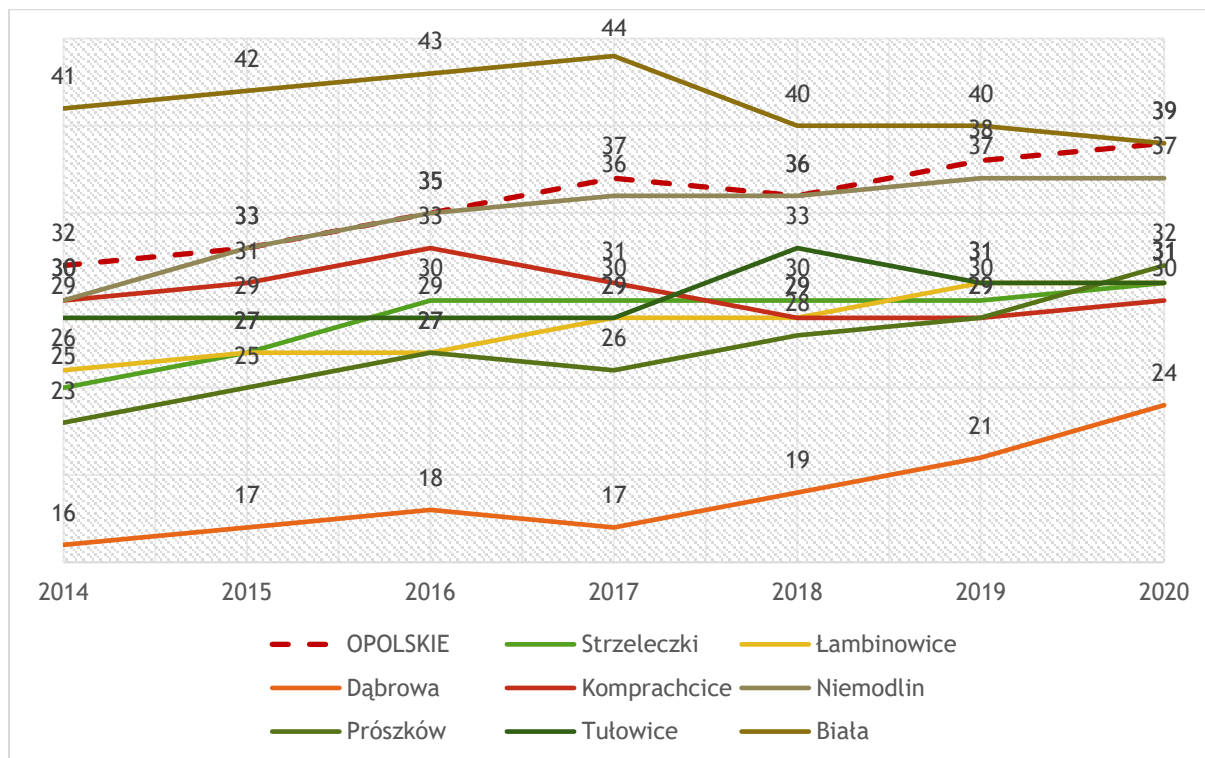
3.5. Aktywność społeczna

W całym analizowanym okresie aktywność społeczna mieszkańców obszaru Borów Niemodlińskich pozostawała na relatywnie niskim poziomie. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców pozostawała na poziomie niższym niż średnia wojewódzka. W latach 2014 - 2020 w sześciu spośród ośmiu gmin tworzących Partnerstwo Borów Niemodlińskich liczba organizacji społecznych wzrosła, w jednej nie zmieniła się (Komprachcice), a w jednej spadła (Biała).

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
OPOLSKIE	32	33	35	37	36	38	39
Biała	41	42	43	44	40	40	39
Dąbrowa	16	17	18	17	19	21	24
Komprachcice	30	31	33	31	29	29	30
Łambinowice	26	27	27	29	29	31	31
Niemodlin	30	33	35	36	36	37	37
Prószków	23	25	27	26	28	29	32
Strzeleczyki	25	27	30	30	30	30	31
Tułowice	29	29	29	29	33	31	31

Tabela 8 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

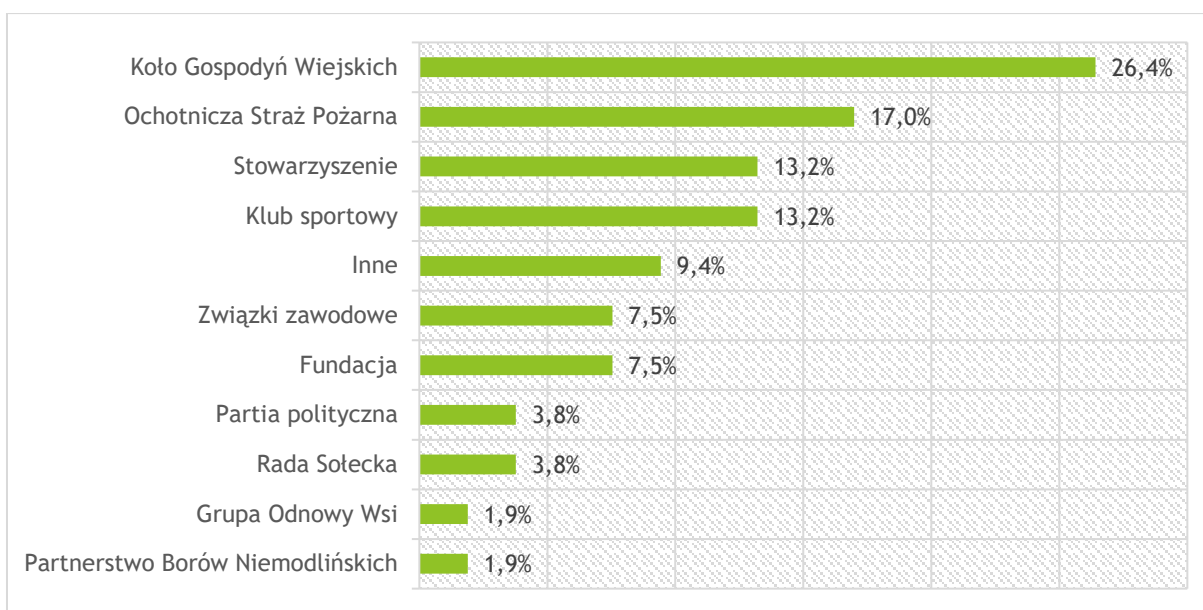
Realizowane przez PBN w ramach LSR działania aktywizacyjne doprowadziły do wzrostu ilości organizacji społecznych, co jednak nie doprowadziło do drastycznej zmiany sytuacji wyjściowej – w dalszym ciągu w 7 na 8 gmin PBN liczba organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców jest niższa niż w całym województwie opolskim.

Wykres 16 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

W ramach badania ewaluacyjnego zapytano mieszkańców terenów PBN o ich zaangażowanie społeczne i działalność w organizacjach społecznych. Niemal 87% respondentów *nie działało w żadnej organizacji społecznej*. Spośród 53 respondentów deklarujących działalność w organizacjach społecznych jedynie 3 działały w więcej niż jednej organizacji. Spośród organizacji społecznych działających na terenie PBN respondenci najczęściej wskazywali na Koło Gospodyń Wiejskich (3,5%; 14 os.), Ochotniczą Straż Pożarną (2,3%; 9 os.) oraz kluby sportowe i stowarzyszenia (po niecałe 2%; po 7 os.). W porównaniu do badania realizowanego w roku 2014 aktywność społeczna mieszkańców Borów Niemodlińskich spadła o 14 p.p. (z 27% do 14%), zmniejszyła się również wyraźnie średnia liczba organizacji, w których działają respondenci. W roku 2014 każdy z respondentów deklarujących działalność w organizacjach społecznych działał średnio w 1,34 organizacji, a w roku 2022 wskaźnik ten wyniósł 1,06.

Wśród respondentów działających w organizacjach społecznych najczęściej wskazywanymi organizacjami były Koła Gospodyń Wiejskich (ponad 26%), Ochotnicza Straż Pożarna (17%) oraz Stowarzyszenia i Kluby sportowe (po 13%). Należy zauważyć, że opracowując ewaluowaną LSR właściwie zidentyfikowano specyficzną rolę OSP na terenie PBN. **Opracowując założenia dla kolejnej LSR w obszarze aktywizacji i integracji społecznej należy wziąć pod uwagę możliwość wykorzystania dużej popularności KGW, OSP oraz stowarzyszeń i klubów sportowych.**

Wykres 17 Działalność w organizacjach społecznych

Jak wskazują wyniki ewaluacji **aktywizacja społeczna mieszkańców Borów Niemodlińskich powinna pozostać jednym z celów działania również w perspektywie kolejnej Lokalnej Strategii Rozwoju. Co więcej, należy wskazać, że takie dziania należy traktować jako ciągły proces, nie zaś jednorazowe zadanie.** Podsumowując działania LGD związane z pobudzeniem aktywności społecznej mieszkańców, należy ocenić jako skuteczne zauważając, że w analizowanym okresie pozwoliły one utrzymać poziom aktywności społecznej mieszkańców pod względem liczby działających organizacji społecznych.

3.6. Lokalna Strategia Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023

W opracowanej w 2016 r. *Lokalnej Strategii Rozwoju* sformułowano jeden cel główny i trzy cele szczegółowe. Jako cel główny wskazano *Zwiększenie poziomu satysfakcji*

z miejsca zamieszkania i pracy w Borach Niemodlińskich. Cel główny rozpisano na trzy cele szczegółowe:

- *BYT – LAS MOŻLIWOŚCI – zwiększenie aktywności gospodarczej i zawodowej mieszkańców, wykorzystującej lokalne zasoby*
- *TOŻSAMOŚĆ – LAS ATRAKCJI – poprawa stanu, zwiększenie dostępności i promocja lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych*
- *JAKOŚĆ – LAS AKTYWNOŚCI – zwiększenie współpracy i zaangażowania społecznego mieszkańców*

Dodatkowo, w ramach każdego z celów szczegółowych wskazano obszary aktywności oraz działania mające doprowadzić do realizacji celu szczegółowego, tzw. przedsięwzięcia. Struktura celów i odpowiadających im przedsięwzięć została opracowana w sposób logiczny i przejrzysty, na podstawie badań i analizy SWOT przeprowadzonych na potrzeby opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju.

BYT - LAS MOŻLIWOŚCI

zwiększenie aktywności gospodarczej i zawodowej mieszkańców, wykorzystujące lokalne zasoby

1. Przedsiębiorczość

Tworzenie i utrzymanie miejsc pracy zapewniających satysfakcjonujące dochody, tworzenie nowych miejsc pracy, poprawa warunków funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw, inwestycje w bazę pozwalającą na prowadzenie działalności gospodarczej, szkolenie pracowników na potrzeby pracodawców.

2. Pokolenia

Zwiększenie ilości miejsc opieki nad małymi dziećmi i nad osobami starszymi. Zapewnienie wystarczającej liczby miejsc opieki nad osobami zależnymi od osób aktywnych zawodowo.

3. Turystyka

Turystyka bazująca na lokalnych zasobach jako źródło zwiększenia dochodów mieszkańców. Zwiększenie ilości i poprawa jakości obiektów i usług związanych z obsługą ruchu turystycznego.

TOŻSAMOŚĆ - LAS ATRAKCJI

poprawa stanu, zwiększenie dostępności i promocja lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych

4. Przestrzeń kultur

Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe Borów Niemodlińskich. Zwiększenie liczby działań ochrony czynnej, badań i inwentaryzacji. Zwiększenie poziomu wiedzy o lokalnych zasobach kulturowych oraz ilości małej infrastruktury umożliwiającej dostęp do zabydków.

5. Krajobrazy

Obejmuje ożywione i nieożywione dziedzictwo Borów Niemodlińskich. Zwiększenie liczby działań ochrony czynnej, badań i inwentaryzacji. Zwiększenie poziomu wiedzy o lokalnych zasobach przyrodniczych oraz ilości małej infrastruktury umożliwiającej zrównoważone korzystanie z zasobów.

JAKOŚĆ - LAS AKTYWNOŚCI

zwiększenie współpracy i zaangażowania społecznego mieszkańców

6. Więzi

Poprawa relacji sąsiedzkich we wsiach, łączenie grup. Realizacja projektów integracyjnych, włączających w działania różne grupy mieszkańców budując dobro wspólne.

7. Aktywność

Wzmocnienie kondycji organizacji pozarządowych i liderów. Poprawa kondycji organizacji pozarządowych w zakresie siedzib, kadr, działalności i jej promowania. Wzmocnienie potencjału liderów i wizjonerów społecznych.

Wykres 18 Struktura celów Lokalnej Strategii Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023

3.7. Postęp rzeczowy realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju

Postęp rzeczowo-finansowy wdrażania *Lokalnej Strategii Rozwoju* jest elementem oceny formalnej i pozwala wykazać na ile poszczególne zaplanowane działania zostały zrealizowane zgodnie z planem. Ewaluacja opiera się na danych dotyczących liczby złożonych i wybranych do realizacji wniosków, podpisanych umów, a także wskaźników produktu, przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć. Warto podkreślić, że prawidłowy dobór wskaźników zwiększa możliwość prawidłowej oceny procesu wdrażania oraz realizacji celów szczegółowych. Poniżej w formie tabelarycznej zaprezentowano dane dotyczące naborów wniosków o przyznanie pomocy ogłaszanych przez Partnerstwo Borów Niemodlińskich

Nabór	Przedsięwzięcie	Konkurs, operacja własna, grant	Złożone wnioski	Wybrane wnioski w limicie środków	Złożone protesty	Uwzględnione protesty	Podpisane umowy	Rozwiązane umowy	Projekty zakończone i rozliczone do XII 2021
1/2017	1.2.1 - Przestrzeń kultur- zachowanie dziedzictwa lokalnego	konkurs	17	6	4	0	6	0	6
2/2017	1.2.1 - Przestrzeń kultur - promowanie obszaru, w tym produktów i usług lokalnych	konkurs	3	2	1	1	3	0	3
3/2017	1.2.2 - Krajobrazy - zachowanie dziedzictwa lokalnego	konkurs	2	1	1	1	2	0	2
4/2017	1.2.2 - Krajobrazy - promowanie obszaru w tym produktów i usług lokalnych	konkurs	0						
5/2017	1.1.1 - Przedsiębiorczość - podejmowanie działalności gospodarczej	konkurs	12	4	0	0	4	0	4
6/2017	1.1.1 - Przedsiębiorczość - rozwijanie działalności gospodarczej	konkurs	9	4	4	4	8	0	8
7/2017	1.1.2 - Pokolenia - Podejmowanie działalności gospodarczej	konkurs	2	1	0	0	1	0	1
8/2017	1.1.2 - Pokolenia - Rozwijanie działalności gospodarczej	konkurs	6	2	1	0	2	0	2
9/2017	1.1.3 - Turystyka - podejmowanie działalności gospodarczej	konkurs	6	3	2	0	2	1	1
10/2017	1.1.3 - Turystyka - rozwijanie działalności gospodarczej	konkurs	12	2	0	0	2	1	1
1/2018/G	1.3.2 - Aktywność - rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	grant	11	10	0	0	10	0	10
1/2018	1.1.1 - Przedsiębiorczość - podejmowanie działalności gospodarczej	konkurs	6	2	2	1	3	1	2
2/2018	1.1.2 - Pokolenia - Podejmowanie działalności gospodarczej	konkurs	5	3	0	0	3	0	3
3/2018	1.1.3 - Turystyka - podejmowanie działalności gospodarczej	konkurs	4	3	1	0	3	1	2
4/2018	1.1.3 - Turystyka - rozwijanie działalności gospodarczej	konkurs	5	1	2	0	1	0	0
5/2018	1.3.1 - Więzi - promowanie obszaru, w tym produktów i usług lokalnych	konkurs	5	3	0	0	3	1	2

6/2018	1.2.2 - Krajobrazy-promowanie obszaru, w tym produktów i usług lokalnych	konkurs ⁵	1	0	0	0	0	0	0
1/2019	1.2.1 - Przestrzeń kultur- rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	konkurs	1	1	0	0	1	0	0
2/2019	1.2.2 - Krajobrazy-promowanie obszaru, w tym produktów i usług lokalnych	konkurs	2	1	0	0	1	0	0
3/2019	1.3.1 - Więzi- rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	konkurs	6	2	1	1	3	0	2
4/2019	1.3.2 - Aktywność- rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	konkurs	2	1	0	0	1	0	0
5/2019	1.3.2 - Aktywność - promowanie obszaru, w tym produktów i usług lokalnych	konkurs	1	1	0	0	1	0	0
1/2021	1.2.1 - Przestrzeń kultur- rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	konkurs	2	1	0	0	1	0	0
2/2021	1.2.1 - Przestrzeń kultur-promowanie obszaru, w tym produktów i usług lokalnych	konkurs	1	1	0	0	1	0	0
3/2021	1.2.2 - Krajobrazy - zachowanie dziedzictwa lokalnego	konkurs	1	1	0	0	1	0	0
4/2021	1.2.2 - Krajobrazy - promowanie obszaru, w tym produktów i usług lokalnych	konkurs	0						
5/2021	1.3.1 - Więzi - rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	konkurs	2	1	0	0	1	0	0
6/2021	1.3.2 - Aktywność - rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej	konkurs	4	2	1	0	2	0	0
7/2021	1.1.1 - Przedsiębiorczość - podejmowanie działalności gospodarczej	konkurs	12	5	2	0	5	0	0
8/2021	1.1.3 - Turystyka - podejmowanie działalności gospodarczej	konkurs	6	4	1	1	2	0	0
9/2021	1.2.2 - Krajobrazy -promowanie obszaru, w tym produktów i usług lokalnych	Konkurs ¹	1	1	0	0	0	0	0
	Razem		147	49	23	9	73	5	49

Tabela 9 Zestawienie naborów wniosków realizowanych w ramach LSR

⁵ konkurs po wcześniejszym ogłoszeniu zamiaru realizacji operacji własnej

W całym analizowanym okresie LGD przeprowadziło łącznie 31 naborów w 7 obszarach. Najwięcej naborów dotyczyło przedsięwzięcia *Krajobrazy* – 7 naborów. Wynika to z małego zainteresowania naborami w tym przedsięwzięciu i małą liczbą składanych wniosków. W celu realizacji wskaźników produktu przypisanych do przedsięwzięcia LGD ogłaszało zamiar realizacji operacji własnych w tym zakresie. W odpowiedzi na ogłoszenia zgłaszały się podmioty zainteresowane złożeniem wniosku, co powodowało konieczność ponownego ogłaszania naborów. Taka sytuacja miała miejsce dwukrotnie. W obu przypadkach na takie konkursy wpłynęło po jednym wniosku. Jednak żaden z wnioskodawców nie podpisał skutecznie umowy o dofinansowanie (w jednym przypadku powodem było złożenie wniosku po terminie zgłoszenia, a w drugim niezłożenie uzupełnień na etapie oceny urzędu marszałkowskiego). Po 5 naborów zorganizowano dla przedsięwzięć *Turystyka i Przestrzeń kultur*, a po 4 nabory w przedsięwzięciach *Przedsiębiorczość* i *Aktywność*. W przedsięwzięciach *Pokolenia* oraz *Więzi* ogłoszono po 3 nabory wniosków. We wszystkich przeprowadzonych naborach złożono łącznie 147 wniosków, z których 39 na przedsięwzięcie *Przedsiębiorczość*, 33 na *Turystykę*, 24 na *Przestrzeń kultur*, 18 na *Aktywność* (w tej liczbie 11 projektów to wnioski o udzielenie grantu), 13 na *Pokolenia* i *Więzi* oraz 7 na *Krajobrazy*. Najmniejsze zainteresowanie naborami odnotowano w przedsięwzięciu *Krajobrazy*, co jest zastanawiające, gdyż przyroda i zasoby przyrodnicze są w LSR wskazywane jako największe atuty obszaru. Tendencja ta może mieć negatywne oddziaływanie na realizację celów LSR ze względu na to, że jej oś rozwojowa opiera się o wskazywane w analizie SWOT najmocniejsze atuty obszaru – dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe. Największym powodzeniem cieszyły się z kolei nabory związane z podejmowaniem działalności gospodarczej. W przedsięwzięciach obejmujących *Przedsiębiorczość*, *Pokolenia* i *Turystykę* złożono łącznie 53 wnioski. Na kolejnych miejscach plasują się zakresy: rozwijanie działalności gospodarczej – 32 wnioski, rozwój ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury – 28, zachowanie dziedzictwa lokalnego (szczególnie kulturowego) – 20, promowanie obszaru – 14 wniosków.

Łącznie ze 147 złożonych wniosków do dalszej realizacji wybrano 78, w tym 9 po uwzględnieniu protestów. Spośród 78 wybranych wniosków umowy podpisano w 73 przypadkach. Najwięcej rezygnacji (nie podpisanie umowy) miało miejsce w zakresie

podejmowania działalności gospodarczej w obszarze turystyki (4 przypadki). Wynika to z faktu nieuzupełnienia wniosków na etapie oceny w urzędzie marszałkowskim. Przyczyną odrzucenia wniosków były braki formalne związane z niezyskaniem odpowiednich dokumentów: zmiany sposobu użytkowania, pozwolenia na budowę, czy tytułu prawnego do nieruchomości. Należy zauważyć, że były to dokumenty wymagane dopiero na etapie oceny w urzędzie marszałkowskim, a nie na etapie weryfikacji przez LGD. Jedna umowa została rozwiązana w działaniach pozabiznesowych - na wniosek Ośrodka Kultury, który nie był w stanie zagwarantować środków na prefinansowanie operacji.

We wszystkich przeprowadzonych naborach złożono łącznie 23 protesty, z których 9 zostało uwzględnionych. Odsetek protestów, które miały ostatecznie wpływ na wybranie projektów do dofinansowania w stosunku do wszystkich złożonych i ocenionych projektów wynosi 6%. Najwięcej złożonych (8 szt.) i uwzględnionych (5 szt.) protestów dotyczyło *Przedsiębiorczości* w zakresie podejmowania działalności gospodarczej. Wnioskodawcy najczęściej nie zgadzali się z punktacją w kryteriach dotyczących: przyjazności dla środowiska (co powinno być kluczowe ze względu na wskazane w LSR zasoby przyrodnicze obszaru i konieczność ich poszanowania) oraz innowacyjności i ogólnie wykorzystania lokalnych zasobów stymulujących rozwój. Problematyczne okazało się nie tyle brzmienie zapisów dotyczących samych kryteriów co fakt, że wnioskodawcy często deklarowali we wnioskach rozwiązania nieoparte niezbędną do ich weryfikacji dokumentacją – załącznikami, kalkulacją kosztów itp. Działanie takie powodowało „naciąganie wniosków pod kryteria”, a deklarowane we wnioskach wykorzystanie zasobów czy działania proekologiczne były pozorne i nie gwarantowały trwałej zmiany. Liczba protestów we wskazanych kryteriach była jedną z głównych przyczyn zmiany brzmienia zapisów dotyczących kryteriów i dookreślenia sposobu pomiaru spełnienia kryterium w latach 2017 i 2021. Pozytywne rozpatrzenie niektórych protestów spowodowało konieczność wskazania źródła finansowania wniosków poza pulą dostępną w ogłoszeniu o naborze. W związku z powyższym kilkakrotnie nastąpiła konieczność zmniejszenia budżetu innych przedsięwzięć na rzecz sfinansowania wniosków po pozytywnym rozpatrzeniu protestów.

W trakcie realizacji LSR stosowano się do ustalonego harmonogramu naboru wniosków, w uzasadnionych przypadkach dokonując pewnych zmian

dostosowujących harmonogram do zmieniającej się sytuacji i pojawiających się potrzeb. W całym analizowanym okresie harmonogram naboru wniosków był aktualizowany ośmiokrotnie. Przyczyny tych zmian można podzielić na 4 grupy:

1. **prawne:** konieczność dostosowania brzmienia zapisów harmonogramu do zapisów *Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania "Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020* – rozporządzenie było zmieniane 5 razy w zakresie stosowanego nazewnictwa, rodzajów operacji możliwych do wsparcia, terminów itp.
2. **porządkujące sytuację po zakończonych naborach wniosków:** zmiany uwzględniały przesunięcia wynikające z procedury oceny wniosków w urzędzie marszałkowskim i przesunięcia wynikające z oszczędności/przekroczeń wynikających z protestów czy konieczność ponownego ogłaszania naborów wniosków w przedsięwzięciu *Krajobrazy* (powodem był brak wniosków). Tu na uwagę zasługuje usunięcie projektu grantowego w przedsięwzięciu *Krajobrazy* – nastąpiło to na wniosek LGD po zakończeniu realizacji pierwszego projektu grantowego w przedsięwzięciu *Aktywność*. Projekt dotyczył zakresu rozwoju ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury związanej z siedzibami i wyposażeniem organizacji pozarządowych z terenu Borów Niemodlińskich. Doświadczenie (podsumowane ankietą i warsztatem refleksyjnym) w realizacji zadania grantowego pokazało, że organizacje nie są chętne do ponownego skorzystania z takiego mechanizmu wsparcia działań. Argumentem była rozbudowana część administracyjna (porównywalna z „dużymi projektami” w ramach LSR) przy stosunkowo niskiej kwocie wsparcia.
3. **programowe:** zmiany zapisów harmonogramu poprzez przeliczenie ze złotych na euro w wyniku tzw. uwolnienia kursu euro z indykatywnego 4 PLN/EUR na kurs bieżący.
4. **ponadprogramowe:** wprowadzenie do harmonogramu dodatkowych środków uzyskanych w ramach nagrody za dobrą realizację wskaźników w roku 2021 oraz wprowadzenie środków wynikających z wydłużenia okresu realizacji

Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 o dwa lata na skutek pandemii COVID-19. Konsekwencją było zaplanowanie dodatkowych naborów wniosków.

Pozyskane dodatkowe środki (z uwolnienia kursu euro, bonusu za dobrą realizację LSR oraz z przedłużenia realizacji PROW) zostały przeznaczone na konkursy w zakresach cieszących się największym zainteresowaniem lokalnej społeczności tj. podejmowania działalności gospodarczej i rozwoju ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury w działaniach pozabiznesowych.

Analizując historię naborów widać duże zapotrzebowanie mieszkańców Borów Niemodlińskich związane z tworzeniem nowych i rozwojem istniejących firm. W każdym z naborów składano więcej wniosków niż pozwalały alokowane środki. W tym miejscu należy zauważyć, że LGD ma zamknięty katalog podmiotów, które mogą składać wnioski (kody PKD wybrane po analizie przeprowadzonej na etapie tworzenia LSR i jej późniejszych aktualizacji), co ukierunkowało nabory biznesowe i wbrew pozorom nie zmniejszyło zainteresowania składaniem wniosków o przyznanie pomocy. Spośród 3 przedsięwzięć biznesowych najmniejsza konkurencja wystąpiła w *Pokoleniach* – dedykowanych opiece nad dziećmi, osobami starszymi, poprawie zdrowia, kondycji fizycznej i edukacji. Na 8 możliwych do dofinansowania projektów (w badanym przedziale czasowym tj. do 2021 roku złożono 13 wniosków czyli średnio 1,6 na jedno miejsce). W latach 2022-23 przewidziane są kolejne nabory wniosków w przedsięwzięciu *Pokolenia*. W przedsięwzięciu *Przedsiębiorczość* dedykowanym produkcji i usługom wykorzystującym lokalne zasoby złożono łącznie 39 wniosków na 17 możliwych do dofinansowania (2,3 na jedno miejsce). Największą konkurencję odnotowano w *Turystyce* – dedykowanej usługom turystycznym, gastronomii, hotelarstwu i aktywnemu wypoczynkowi. Na 9 możliwych do dofinansowania projektów złożono 33 wnioski (3,6 na jedno miejsce). Warto też zauważyć, że zdecydowanie więcej wniosków dotyczyło podejmowania nowej niż rozwoju istniejącej działalności gospodarczej. Może to wynikać z różnic w finansowaniu: w przypadku premii dotacja jest wypłacana przed realizacją projektu (ryczałt), w przypadku rozwijania po realizacji (refundacja). Odnotować należy również fakt, że w okresie pandemii COVID-19 turystyka była jedną z tych gałęzi gospodarki, które ucierpiały najbardziej, co miało bezpośrednie przełożenie na kondycję finansową istniejących firm.

Spośród przedsięwzięć niebiznesowych najmniejsze zainteresowanie wzbudziły *Krajobrazy* – związane z dziedzictwem i zasobami przyrodniczymi. O ile w zakresie zachowania dziedzictwa zazwyczaj udawało się wykorzystać całą pulę środków określoną w naborze (głównie na remonty/ rewitalizację parków), o tyle zakresem związanym z promowaniem obszaru (wydawnictwa przyrodnicze, imprezy dedykowane) zainteresowanie było tak małe, że LGD dwukrotnie musiała ogłaszać zamiar realizacji operacji własnej, aby osiągnąć założone wskaźniki produktu.

Ogłoszony w marcu 2020 r. na terenie Polski stan epidemii i zagrożenia epidemicznego w związku z występowaniem COVID-19 nie przełożył się na zmniejszenie zainteresowania naborami ogłaszanymi w latach 2020-2021. Nabory, przy przestrzeganiu ograniczeń były przeprowadzone zgodnie z harmonogramem. Należy zauważyć, że COVID-19 miał wpływ na wybrane do dofinansowania projekty, których czas realizacji/zakończenia przypadł na lata 2020-2021. Wprowadzone obostrzenia wymusiły przedłużenie realizacji projektów ponad dopuszczalne 2 lata od podpisania umowy (problemy ze sprowadzeniem maszyn z zagranicy, ograniczenia działalności gospodarczych związanych np. z hotelarstwem czy organizacji spotkań i imprez masowych). To z kolei miało wpływ na aktualny poziom osiągnięcia wskaźników produktu, które liczone są na podstawie zakończonych/rozliczonych operacji.

3.8. Analiza wskaźników Lokalnej Strategii Rozwoju

Kolejną obszarem wymagającym analizy jest sposób realizacji przez LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich w celów skazanych w LSR. *Tabela 10* prezentuje postęp rzeczowy poszczególnych działań w czasie. Pierwszym z wyznaczonych celów szczegółowych był *1.1. Byt - Las możliwości - Zwiększenie aktywności gospodarczej i zawodowej mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem tej wykorzystującej lokalne zasoby*. W ramach niego wskazano trzy przedsięwzięcia (*1.1.1 Przedsiębiorczość, 1.1.2 Pokolenia i 1.1.3 Turystyka*), do których przypisano zestaw wskaźników:

- P1- liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa
- P2 - liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, w tym operacji obejmującej szkolenia

Dla celu szczegółowego drugiego 1.2. *Tożsamość - Las atrakcji - Poprawa stanu, zwiększenie dostępności i promocji lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych* wskazano dwa przedsięwzięcia (1.2.4 *Przestrzeń kultur* i 1.2.5 *Krajobrazy*), do których przypisano wskaźniki:

- P7 - liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii
- P8 - liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji strategii
- P9 - liczba nakładu publikacji dotyczących dziedzictwa kulturowego i historycznego
- P10 - liczba obiektów przyrodniczych poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii
- P11 - liczba nakładu publikacji dotyczącego dziedzictwa przyrodniczego
- P13 - liczba projektów współpracy

Dla celu szczegółowego trzeciego 1.3. *Jakość - Las aktywności - Zwiększenie poziomu współpracy i zaangażowania społecznego mieszkańców* wskazano dwa przedsięwzięcia (1.3.6 *Więzi* i 1.3.7 *Aktywność*) oraz zestaw wskaźników produktu obejmujący:

- P14 - liczba operacji polegających na budowaniu i wzmacnianiu więzi między mieszkańcami
- P15 - liczba operacji wzmacniających potencjał organizacji pozarządowych
- P12 - liczba operacji parasolowych

Dodatkowo wyodrębniono wskaźniki związane z funkcjonowaniem LGD:

- P4 - liczba spotkań informacyjno- konsultacyjnych LGD z mieszkańcami - dla kosztów bieżących
- P5 - liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa

W okresie prowadzenia ewaluacji stopień osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu dla zaplanowanych przedsięwzięć był różny. Na zakończenie roku 2021 procent realizacji wskaźnika P1 w przedsięwzięciu *Przedsiębiorczość* wyniósł 35%, w przedsięwzięciu *Pokolenia* było to 67%, a w przedsięwzięciu *Turystyka* 20%. W tym

samym okresie wskaźnik *P2 liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, w tym operacji obejmujących szkolenia w przedsięwzięciu Przedsiębiorczość* wyniósł 133%, w przedsięwzięciu *Pokolenia* było to 50%, a w przedsięwzięciu *Turystyka* 20%. Realizacja wskaźnika produktu w przedsięwzięciu *Przedsiębiorczość* ponad 100 % wynika z faktu pozytywnego rozpatrzenia protestów i konieczności sfinansowania projektów poza dostępny limit środków.

W przypadku przedsięwzięcia *Przestrzeń kultur* wskaźnikami produktu były: *P7- liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii*, który osiągnął 114% zaplanowanej wartości, *P8 - liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji strategii*, którego zaawansowanie na koniec analizowanego okresu wyniosło 0% oraz *P9- liczba nakładu publikacji dotyczących dziedzictwa kulturowego i historycznego*, którego zaawansowanie wynosi 70%. W przedsięwzięciu *Krajobrazy* wyznaczona dwa wskaźniki produktu: *P10 - liczba obiektów przyrodniczych poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii*, którego poziom w analizowanym okresie osiągnął 180% założeń LSR, oraz *P11 - liczba nakładu publikacji dotyczących dziedzictwa przyrodniczego*, którego zaawansowanie wyniosło 60%.

W odniesieniu do trzeciego celu szczegółowego i jego dwóch przedsięwzięć *Więzi* oraz *Aktywność* wykorzystano łącznie trzy wskaźniki. W przedsięwzięciu *Więzi* były to *P14 - liczba operacji polegających na budowaniu i wzmacnianiu więzi między mieszkańcami (rozwój ogólnodostępnej infrastruktury)* – zaawansowanie 11% oraz *P14 - liczba operacji polegających na budowaniu i wzmacnianiu więzi między mieszkańcami (promowanie obszaru)* – zaawansowanie 50%. Do kontrolowania realizacji przedsięwzięcia *Aktywność* zastosowano wskaźniki: *P12 - Liczba operacji parasolowych* – zaawansowanie 100% i *P15 - liczba operacji wzmacniających potencjał organizacji pozarządowych w dwóch wariantach rozwój ogólnodostępnej infrastruktury oraz promowanie obszaru*. Zaawansowanie obu obszarów wskaźnika *P15* w obu przedsięwzięciach wyniosło 0%.

Należy przypomnieć, że zaawansowanie wskaźników liczone jest na podstawie projektów zakończonych/rozliczonych. Na koniec 2021 r. w trakcie realizacji było nadal

aż 19 projektów z podpisanymi umowami. Dodatkowo na rok 2022 zaplanowano kolejne 7 naborów wniosków, co potwierdza, że LGD podejmuje kroki zmierzające do osiągnięcia założonego poziomu wskaźników.

W trakcie realizacji LSR nie nastąpiły istotnie zmiany w systemie wskaźników przyjętym na początku. Odnotować należy fakt, że katalog wskaźników obowiązkowych został udostępniony LGD już po zakończeniu opracowania strategii (Wytyczne Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 5 z 2017 r.). Wprowadzone zmiany miały charakter kosmetyczny i nie dotyczyły istoty wskaźnika, a jedynie formy jego brzmienia. Z istotniejszych zmian należy odnotować jedynie połączenie wskaźników P2 i P3 w jeden (liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, w tym operacji obejmujących szkolenia), co było skutkiem zmiany w Rozporządzeniu (połączenie zakresu operacji). Na etapie sprawozdawczości LGD posługuje się wskaźnikami obowiązkowymi (w szczególności w przedsięwzięciach biznesowych) oraz pozostałymi (w przedsięwzięciach niebiznesowych, w tym zwłaszcza w *Więziach i Aktywności*). Należy wskazać, że wskaźniki zostały dobrane prawidłowo i pozwalają na monitorowanie postępów w realizacji LSR. Problematyczny jest natomiast fakt, że w umowie o przyznanie pomocy zawartej między urzędem marszałkowskim a wnioskodawcami wskazane są jedynie wskaźniki produktu, a nie produktu i rezultatu. Zwiększa to prawdopodobieństwo niezrealizowania /niemonitorowania wskaźników rezultatu (np. związanych z dostępnością wyremontowanych obiektów i monitorowaniem liczby osób korzystających z infrastruktury). Beneficjenci czują się zobowiązani do przestrzegania zapisów umowy (a więc jedynie uzyskania wskaźników produktu). Na etapie pozyskiwania przez LGD danych realizacji wskaźników rezultatu (roczne sprawozdania, informacje monitorujące) okazuje się, że beneficjenci często w ogóle nie dokumentują osiągania wskaźników rezultatu - np. liczby odwiedzających, liczby odbiorców książki itp. Beneficjenci bardzo słabo radzą sobie z tego rodzaju zobowiązaniami, a pozyskiwane od nich dane są różnej jakości. **W przyszłości należy rozważyć możliwość wprowadzenia do umów z beneficjentami zapisów obligujących ich do pomiaru wskaźnika rezultatu zrealizowanych przedsięwzięć. Sposób pomiaru wskaźnika rezultatu powinien zapewniać wiarygodne dane, ale nie być nadmiernie obciążający dla beneficjenta.**

Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	stan docelowy	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Razem	Realizacja [%]
1.1. Byt - Las możliwości - Zwiększenie aktywności gospodarczy i zawodowej mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem tej wykorzystującej lokalne zasoby	1.1.1. Przedsiębiorczość	P1 liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	17	0	0	0	3	2	1	6	35%
		P2 liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, w tym operacji obejmujących szkolenia	6	0	0	0	4	1	3	8	133%
	1.1.2. Pokolenia	P1 liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	6	0	0	0	1	2	1	4	67%
		P2 liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, w tym operacji obejmujących szkolenia	4	0	0	0	0	2	0	2	50%
	1.1.3. Turystyka	P1 liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	10	0	0	0	2	0	0	2	20%
		P2 liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa, w tym operacji obejmujących szkolenia	5	0	0	0	0	0	1	1	20%
1.2. Tożsamość- Las atrakcji - Poprawa stanu, zwiększenie dostępności i	1.2.4. Przestrzeń kultur	P7 liczba zabytków poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	7	0	0	0	4	4	0	8	114%
		P8 liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji strategii	13	0	0	0	0	0	0	0	0

	1.2.5. Krajobrazy	P9 Liczba nakładu publikacji dotyczących dziedzictwa kulturowego i historycznego	5000	0	0	0	3500	0	0	3500	70%
		P10 liczba obiektów przyrodniczych poddanych pracom konserwatorskim lub restauratorskim w wyniku wsparcia otrzymanego w ramach realizacji strategii	5	0	0	0	9	0	0	9	180%
		P11 Liczba nakładu publikacji dotyczących dziedzictwa przyrodniczego	5000	0	0	0	500	2500	0	3000	60%
1.3. Jakość - Las aktywności - Zwiększenie poziomu współpracy i zaangażowania społecznego mieszkańców	1.3.6. Więzi	P14 Liczba operacji polegających na budowaniu i wzmacnianiu więzi między mieszkańcami (rozwój ogólnodostępnej infrastruktury)	18	0	0	0	1	1	0	2	11%
		P14 Liczba operacji polegających na budowaniu i wzmacnianiu więzi między mieszkańcami (promowanie obszaru)	4	0	0	0	0	1	1	2	50%
	1.3.7. Aktywność (w ramach wdrażania LSR)	P12 Liczba operacji parasolowych	1	0	0	0	0	1	0	1	100%
		P15 Liczba operacji wzmacniających potencjał organizacji pozarządowych (rozwój ogólnodostępnej infrastruktury)	13	0	0	0	0	0	0	0	0%
		P15 Liczba operacji wzmacniających potencjał organizacji pozarządowych (promowanie obszaru)	3	0	0	0	0	0	0	0	0%

Tabela 10 Postęp rzeczowy realizacji LSR

3.9. Postęp finansowy realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju

Tabela poniżej prezentuje postęp finansowy realizacji LSR w kolejnych objętych audytem latach. Postęp jest finansowy w poszczególnych latach jest prezentowany jako procent wartości założonego budżetu.

Cel szczegółowy	Przedsięwzięcie	Budżet w LSR [EUR]	2016		2017		2018		2019		2020		2021		PRYZNANA	WYPŁACONA
			P	W	P	W	P	W	P	W	P	W				
1.1. Byt - Las możliwości	1.1.1. Przedsiębiorczość	565 000	0%	0%	0%	0%	93%	0%	0%	47%	0%	10%	12%	36%	105%	93%
	1.1.2. Pokolenia	278 000	0%	0%	5%	0%	37%	5%	10%	0%	0%	42%	0%	5%	52%	52%
	1.1.3. Turystyka	494 500	0%	0%	0%	0%	17%	3%	13%	5%	0%	0%	0%	14%	29%	22%
1.2. Tożsamość- Las atrakcji	1.2.4. Przestrzeń kultur	718 500	0%	0%	45%	0%	3%	5%	8%	18%	0%	24%	6%	0%	62%	48%
	1.2.5. Krajobrazy	175 000	0%	0%	32%	0%	24%	0%	0%	56%	12%	0%	22%	0%	90%	56%
1.3. Jakość - Las	1.3.6. Więzi	381 000	0%	0%	0%	0%	4%	0%	43%	0%	10%	4%	21%	43%	78%	47%
	1.3.7. Aktywność	216 500	0%	0%	0%	0%	0%	0%	31%	0%	0%	8%	39%	0%	70%	8%

Tabela 11 Postęp finansowy realizacji LSR (pomoc przyznana – P, pomoc wypłacona -W)

Najwięcej środków w budżecie LSR przeznaczono na realizację pierwszego celu szczegółowego 1.1. *Byt - Las możliwości - Zwiększenie aktywności gospodarczej i zawodowej mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem tej wykorzystującej lokalne zasoby*. Łącznie w LSR na realizację trzech przedsięwzięć w ramach pierwszego celu przeznaczono 1 337 500 EUR, z czego: 565 000 EUR na przedsięwzięcie *Przedsiębiorczość*, 278 000 EUR przedsięwzięcie *Pokolenia* oraz 494 500 EUR na przedsięwzięcie *Turystyka*. Stopień finansowego zaawansowania poszczególnych przedsięwzięć w ramach celu pierwszego na koniec roku 2021 był różny.

W przedsięwzięciu *Przedsiębiorczość* przyznano 105%, a wypłacono 93% alokowanych środków. Wyższy od planowanego poziom finansowania zadania wynika z uwzględnienia protestów. Wszystkie przyznane środki zostaną wypłacone zgodnie z przyjętymi harmonogramami maksymalnie do czerwca 2024 r. W przedsięwzięciu *Pokolenia* rozdysponowano (przyznano i wypłacono) 52% alokowanego w LSR budżetu. Taki poziom zaawansowania finansowego wynika z faktu, iż kolejne nabory zaplanowane zostały na rok 2022. W przedsięwzięciu *Turystyka* przyznano 29%, a wypłacono 22% zarezerwowanych w LSR środków. Jest to najniższy wskaźnik zaawansowania finansowego wszystkich przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR. Przyczyną tego stanu rzeczy jest rozwiązanie jednej umowy o dofinansowanie (o wartości 300 tys. zł), wydłużenie terminów realizacji ze względu na COVID-19 oraz zaplanowanie naborów w roku 2022 (czyli pod koniec okresu wdrażania LSR).

Na realizację drugiego celu szczegółowego 1.2. *Tożsamość – las atrakcji* przeznaczono ogółem 893 500 EUR. W ramach celu realizowane są przedsięwzięcia *Przestrzeń kultur* z budżetem 718 500 EUR oraz *Krajobrazy* z budżetem 175 000 EUR. Stopień zaawansowania przedsięwzięcia *Przestrzeń kultur* wynosi 65% jeśli chodzi o pomoc przyznaną i 48% w odniesieniu do wypłaconych środków. Na to przedsięwzięcie przewidziano kolejne nabory w 2022 r. W przedsięwzięciu *Krajobrazy* przyznano 90% środków przewidzianych w budżecie LSR, a wypłacono 56% z nich. Zaawansowanie finansowe przedsięwzięcia jest bliskie przyjętym planom, a różnice wynikają z projektów w realizacji, dla których nie zostały jeszcze złożone wnioski o płatność końcową. Dodatkowo na różnice ma wpływ niezłożenie uzupełnień do wniosku o przyznanie pomocy przez wnioskodawcę wybranego do dofinansowania w wyniku konkursu ogłoszonego po wcześniejszym zamiarze realizacji operacji

własnej w zakresie promowania obszaru. Wnioskodawca przeszedł ścieżkę wyboru, ale ostatecznie nie złożył uzupełnień (stan na grudzień 2021).

Trzecim celem szczegółowym wskazanym w LSR był 1.3. *Jakość - Las aktywności - Zwiększenie poziomu współpracy i zaangażowania społecznego mieszkańców* w ramach którego realizowano dwa przedsięwzięcia - *Więzi* oraz *Aktywność*. Realizacja przedsięwzięcia *Więzi* jest zaawansowana w 78% jeśli chodzi o środki przyznane i w 47% jeśli chodzi o środki wypłacone. Obecny stan zaawansowania finansowego wynika z projektów w realizacji oraz naborów planowanych na 2022. Poziom realizacji przedsięwzięcia *Aktywność* wynosi 70% przyznanych środków i 8% środków wypłaconych. Tak duża różnica pomiędzy środkami przyznanymi, a wypłaconymi wynika z 3 dużych projektów będących nadal w trakcie realizacji.

W perspektywie przedłużonego okresu realizacji LSR oraz trwających naborów /konkursów spodziewany poziom realizacji zaawansowania finansowego całego budżetu LSR wyniesie około 95% i zostanie zrealizowany do czerwca 2024 r. Dotychczasowe działania LGD w zmieniającej się sytuacji oraz w warunkach pandemii COVID-19 pozwalają domniemywać, że wskazany 95% poziom realizacji budżetu jest osiągalny i wysoce prawdopodobny.

3.10. Projekty współpracy w Lokalnej Strategii Rozwoju

Na etapie opracowywania LSR w roku 2016 zaplanowano jeden projekt współpracy w ramach celu szczegółowego *Tożsamość – Las atrakcji – Poprawa stanu, zwiększenie dostępności i promocji lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych*. Do końca 2021 roku LGD nie złożyło wniosku na realizację projektu współpracy. Podjęto natomiast prace przygotowawcze w celu złożenia wniosku o dofinansowanie w 2022 r. tj. podpisano umowę z wykonawcą dokumentacji technicznej na *Szlak rowerowy wokół Borów Niemodlińskich*, zorganizowano konsultacje z właścicielami terenu, przez który ma przebiegać szlak oraz nawiązano wstępne porozumienie do współpracy w projekcie z Lokalną Grupą Działania Euro-Country. Podjęte przez LGD działania powinny doprowadzić do realizacji projektu współpracy w okresie do roku 2023.

3.11. Działalność biura LGD i wykonanie planu komunikacji w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju - koszty bieżące i animacja

Biuro LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich od 2016 r. mieści się w Niemodlinie – Rynek 52. W biurze zatrudnione są 4 osoby na stanowiskach: kierownika biura (KB), księgowa (K), specjalista do spraw współpracy i promocji (SPIW – 4/5 etatu PROW, ¼ etatu Działaj Lokalnie) oraz doradca do projektów LSR (DPLSR). W analizowanym okresie (w latach 2016 – 2021) personel biura zmieniał się jedynie na stanowisku doradcy do projektów LSR – nabór na to stanowisko ogłaszany był 4 razy. Zatrudnieni pracownicy rozwiązywali umowę na mocy porozumienia stron. Jako powody rezygnacji wskazywano zbyt duże obciążenie stresem i odpowiedzialnością, a także rozpiętość zadań na stanowisku pracy. Pozostali pracownicy wykonywali stały pod względem merytorycznym zakres obowiązków, co niewątpliwie przekłada się na efektywność prowadzonych przez LGD działań.

W czasie pandemii COVID-19 i związanych z nią ograniczeń zachowano ciągłość pracy biura LGD - pracowano w normalnym trybie zachowując odpowiedni reżim sanitarny. Dzięki podjętym działaniom organizacyjnym pandemia COVID-19 nie wpłynęła negatywnie na pracę biura LGD.

W celu podnoszenia kwalifikacji zespołu, a przez to jakości pracy biura LGD przekładającej się na skuteczność wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju pracownicy i członkowie organów, w szczególności Rady Decyzyjnej (RD) LGD brali udział w szeregu szkoleń. Szkolenia dotyczyły głównie obszaru wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, podejścia RLKS w Polsce i rozwoju wsi, zarządzania organizacją, a także standardów realizacji usług doradczych oraz procedur wyboru i kryteriów oceny prowadzonych operacji.

LP	Zakres szkolenia	Uczestnicy	2016		2017		2018		2019		2020		2021	
			I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
1	Tematyka: Szkolenia i wyjazdy z zakresu wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, Podejścia PLKS w Polsce i Rozwoju Wsi organizowane przez Instytucje zarządzające i wdrażające Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 oraz inne podmioty związane z rozwojem wsi Prowadzący: wskazani przez w/w instytucje	RD	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
		KB	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
		K	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
		DPLSR	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

LP	Zakres szkolenia	Uczestnicy	2016		2017		2018		2019		2020		2021	
			I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
	Miejsce: Obszar LGD, obszar poza LGD Szkolenia i wyjazdy zewnętrzne	SPIW	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
2	Tematyka: Szkolenie z zakresu Lokalnej Strategii Rozwoju Partnerstwa Borów Niemodlińskich , w tym przepisów prawnych regulujących działanie Lokalnych Grup Działania w Polsce Prowadzący: Zarząd LGD PBN Miejsce: obszar LGD Szkolenie wewnętrzne	RD		X									X	
		KB		X										
		K		X										
		DPLSR		X										
		SPIW		X										
3	Tematyka: Szkolenie ze stosowania procedur obowiązujących w Partnerstwie Borów Niemodlińskich w związku z Realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju, w tym wypełniania Karty Oceny Operacji Prowadzący: Przedstawiciel Zarządu LGD PBN Miejsce: Obszar LGD Szkolenie wewnętrzne	RD		X									x	
		KB		X										
		K		X										
		DPLSR		X										
		SPIW		X										
4	Tematyka: Szkolenie z zakresu zarządzania organizacją Prowadzący: Instytucje i organizacje szkoleniowe, które gwarantują, że uzyskana wiedza i umiejętności zostaną potwierdzone odpowiednim dokumentem Miejsce: Poza obszarem LGD/ <u>obszar LGD</u> Szkolenie zewnętrzne/ <u>szkolenia internetowe</u>	RD												
		KB		x			X							
		K												
		DPLSR												
		SPIW												
5	Tematyka: Szkolenie z zakresu realizacji projektów współpracy Prowadzący: Instytucje i organizacje specjalizujące się w realizacji szkoleń z zakresu współpracy i podejmowania partnerskich projektów Miejsce: Poza obszarem LGD/ <u>obszar LGD</u> Szkolenie zewnętrzne/ <u>szkolenie internetowe</u>	RD												
		KB				x			x					
		K												
		DPLSR							x					
		SPIW				x								
6	Tematyka: Szkolenie z zakresu realizacji projektów grantowych Prowadzący: Zarząd LGD/instytucje grantodawcze Miejsce: Obszar LGD/obszar poza LGD Szkolenie wewnętrzne w zakresie obowiązujących procedur/szkolenie zewnętrzne w zakresie dobrych praktyk i wymiany doświadczeń	RD				x								
		KB				x			x					
		K				x			x					
		DPLSR				x			x					
		SPIW												

LP	Zakres szkolenia	Uczestnicy	2016		2017		2018		2019		2020		2021	
			I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
7	Tematyka: Szkolenie z zakresu monitoringu i ewaluacji Prowadzący: specjalista z zakresu objętego szkoleniem Miejsce: obszar poza LGD/ <u>LGD</u> Szkolenie zewnętrzne / <u>szkolenie internetowe</u>	RD												
		KB							X					
		K												
		DPLSR							X					
		SPIW							X					

Tabela 12 Zestawienie szkoleń

Wybór tematów szkoleń nastąpił w oparciu o deklarowane potrzeby pracowników oraz członków organów LGD. Podjęte działania szkoleniowe pozwoliły na poniesienie wiedzy i kompetencji niezbędnych do sprawnej realizacji zadań związanych z wdrażaniem LSR. W następstwie reagowania na bieżące potrzeby szkoleniowe *Plan szkoleń* będący załącznikiem do umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii był aktualizowany 4 razy.

Następnym podlegającym analizie zagadnieniem jest realizacja przyjętego planu komunikacji. Podstawowym założeniem planu komunikacyjnego jest aktywizacja i włączanie społeczności lokalnej w działania LGD podczas całego okresu wdrażania LSR, a nie jedynie na etapie tworzenia strategii. Istotnym aspektem komunikacji jest także pozyskiwanie informacji zwrotnej od społeczności lokalnej, w tym beneficjentów i potencjalnych beneficjentów o ocenie procesu wdrażania LSR. Pozyskiwane informacje są niezbędne we wprowadzaniu korekt w zakresie świadczonej przez LGD pomocy doradczej, modyfikacji procedur itp. Istotnym i oczekiwanym efektem realizacji planu komunikacji jest także budowa spójnego i pozytywnego wizerunku LGD PBN. Jako cele działań komunikacyjnych i ich oczekiwane rezultaty wskazano:

Cel 1: Rozpowszechnianie informacji na temat założeń LSR, konkursach/naborach w ramach wdrażania LSR, działaniach LGD oraz bieżącym stopniu osiągnięcia celów i wskaźników LSR. Dotarcie do osób z grup defaworyzowanych z LSR/ zwiększenie udziału osób defaworyzowanych we wdrażaniu LSR.

Rezultat 1: zwiększenie wiedzy mieszkańców na temat LSR i rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność oraz o PBN.

Cel 2: Zwiększenie wiedzy na temat warunków ubiegania się o dofinansowanie w ramach LSR.

Rezultat 2: *zwiększenie ilości uczestników spotkań, którzy zgłosili się do biura po spotkaniu informacyjnym w celu ubiegania się o dofinansowanie.*

Cel 3: *Zwiększenie wiedzy na temat warunków ubiegania się o dofinansowanie w ramach LSR*

Rezultat 3: *zwiększenie ilości wniosków poprawnych pod kątem formalnym i merytorycznym.*

Cel 4: *Przekazywanie wiedzy na tematy branżowe, dotyczące wykorzystania rozwiązań przyjaznych środowisku i innowacyjnych.*

Rezultat 4: *Zwiększenie liczby wniosków o udzielenie wsparcia zawierających innowacyjne rozwiązania.*

Cel 5: *Zwiększenie wiedzy na temat warunków ubiegania się o dofinansowanie w ramach LSR.*

Rezultat 5: *zwiększenie ilości wniosków poprawnym pod kątem formalnym i merytorycznym.*

Cel 6: *Rozpowszechnianie informacji na temat założeń LSR, konkursach/naborach w ramach wdrażania LSR, działaniach LGD oraz bieżącym stopniu osiągnięcia celów i wskaźników LSR.*

Rezultat 6: *zwiększenie wiedzy mieszkańców na temat Lokalnej Strategii Rozwoju i rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność oraz o Partnerstwie Borów Niemodlińskich będącym LGD.*

Na potrzeby oceny realizacji poszczególnych celów i osiągnięcia zaplanowanych rezultatów wskazano niezbędne działania oraz wyznaczono wskaźniki ich realizacji. *Tabela 13* prezentuje działania informacyjne w ramach poszczególnych celów oraz stopień osiągnięcia odpowiadających im wskaźników.

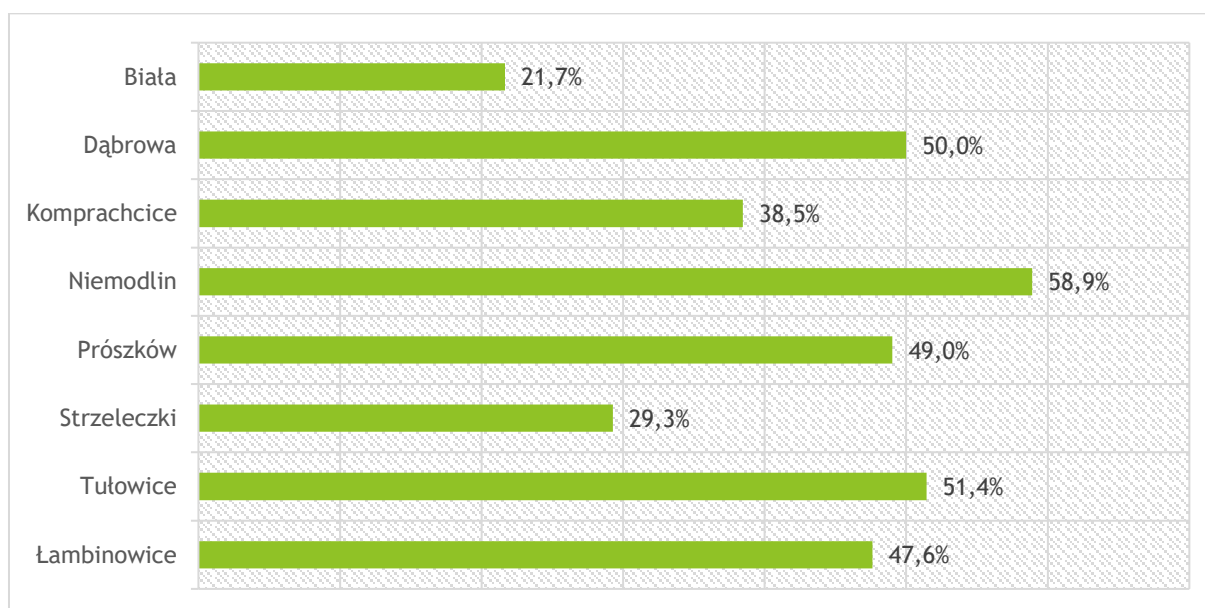
Lp.	Zadanie	Jednostka miary	Poziom planowany	Poziom osiągnięty	Procent realizacji
1	Broszura o LSR	egzemplarz	5 000	5 000	100%
2	Materiały prasowe	artykuł	40	40	100%
3	Plakaty	sztuka	100	100	100%
4	Ulotki o LGD i grupach defaworyzowanych	sztuka	4 000	4 000	100%
5	Publikacja z dobrymi praktykami zrealizowanych projektów	sztuka	1 000	1 000	100%
6	Spotkanie informacyjne dla Przedsięwzięcia 1	spotkanie	1	4	400%
7	Spotkanie informacyjne dla Przedsięwzięcia 3	spotkanie	1	4	400%
8	Spotkanie informacyjne dla Przedsięwzięcia 4	spotkanie	1	1	100%
9	Spotkanie informacyjne dla Przedsięwzięcia 5	spotkanie	1	1	100%
10	Spotkanie informacyjne dla Przedsięwzięcia 6	spotkanie	2	2	100%
11	Spotkanie informacyjne dla Przedsięwzięcia 7	spotkanie	2	2	100%
12	Szkolenie dla Przedsięwzięcia 1	szkolenie	2	2	100%
13	Szkolenie dla Przedsięwzięcia 2	szkolenie	1	1	100%
14	Szkolenie dla Przedsięwzięcia 4	szkolenie	2	2	100%
15	Szkolenie dla Przedsięwzięcia 5	szkolenie	3	2	67%
16	Szkolenie dla Przedsięwzięcia 6	szkolenie	3	3	100%
17	Forum Organizacji Pozarządowych	forum	2	1	50%
18	Forum Biznesu	forum	1	1	100%
19	Wyjazd studyjny	wyjazd	1	1	100%
20	Forum Kultura i Natura Borów Niemodlińskich	forum	3	2	67%
21	Zamieszczanie informacji na stronie internetowej LGD	informacja	400	269	67%
22	Zamieszczanie informacji na stronach internetowych gmin partnerskich	informacja	40	40	100%
23	Zamieszczanie informacji na profilu Facebook	informacja	350	201	57%
24	Mailing	liczba wysłanych maili	50	55	110%
25	Materiały i gadzety informacyjne i promocyjne	sztuka	2000	2 000	100%

Tabela 13 Działania komunikacyjne - wskaźniki i realizacja

Stopień realizacji planu komunikacji należy uznać za bardzo wysoki. Na 25 wskaźników jedynie w przypadku 5 nie osiągnięto założonego poziomu realizacji, jednak ich osiągnięcie nie budzi wątpliwości z uwagi na projekty w toku.

Wysoko należy ocenić elastyczność i dostosowywanie działań komunikacyjnych do etapów realizacji LSR. Plan komunikacji stanowiący załącznik do *Lokalne Strategii Rozwoju* był aktualizowany 13 razy. Warto zauważyć, że w ocenianym okresie wystąpiły niemożliwe do przewidzenia utrudnienia w postaci pandemii COVID-19. Wprowadzone ograniczenia sanitarne spowodowały istotne problemy w organizacji spotkań informacyjnych, doradztwa, obiegu dokumentów itd. Sytuacja ta miała duży wpływ na całą sferę komunikacji i spowodowała konieczność prowadzenia części działań wyłącznie za pośrednictwem Internetu. LGD skutecznie poradziło sobie ze wskazanymi problemami poprzez organizację spotkań on-line, prowadzenie doradztwa drogą email czy zamianę formy edukacji z wyjazdu studyjnego na materiały drukowane.

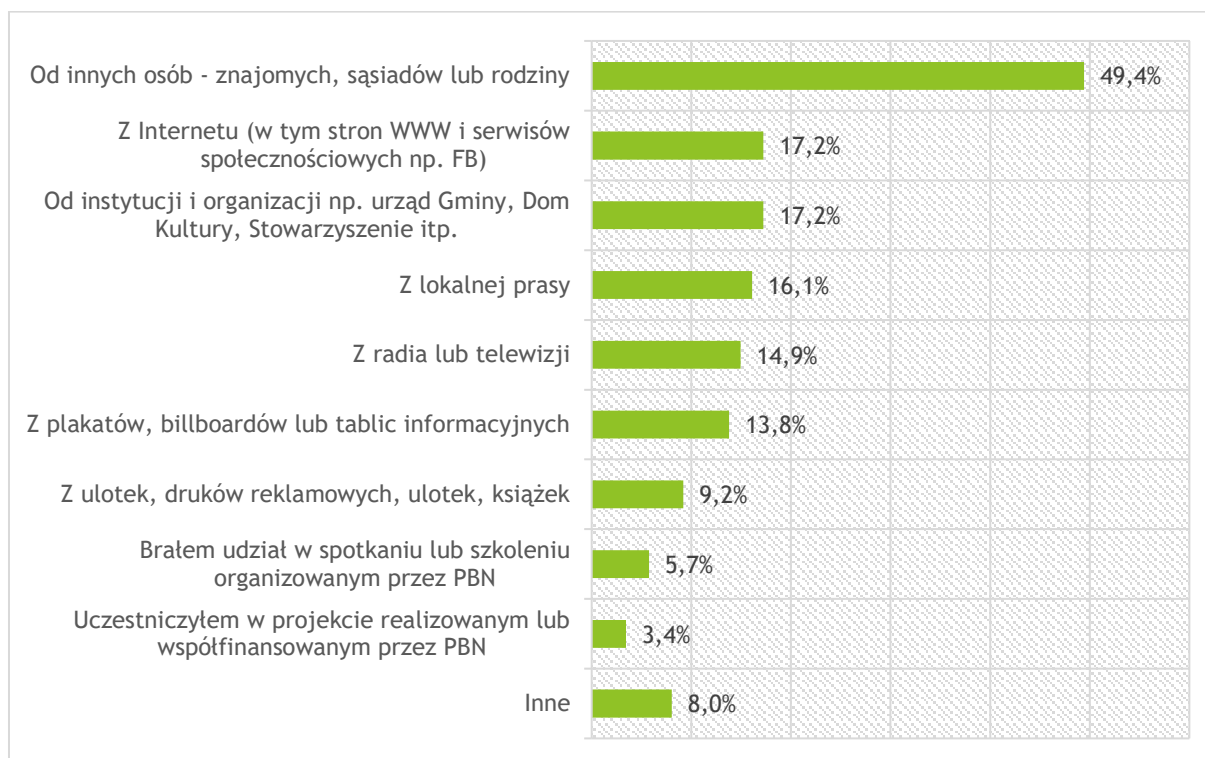
Oceniając plan komunikacyjny i jego realizację należy wskazać na wyniki badania ankietowego z mieszkańcami terenu działania Partnerstwa Borów Niemodlińskich. Rozpoznawalność LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich jest jednym z jego podstawowych zasobów i dobrym wskaźnikiem potencjału kreowania zmian. Rozpoznawalność (definiowana jako spontaniczna i wspomagana znajomość PBN) wyniosła średnio ponad 43% i różniła się w poszczególnych gminach.

Wykres 19 Rozpoznawalność PBN w poszczególnych gminach

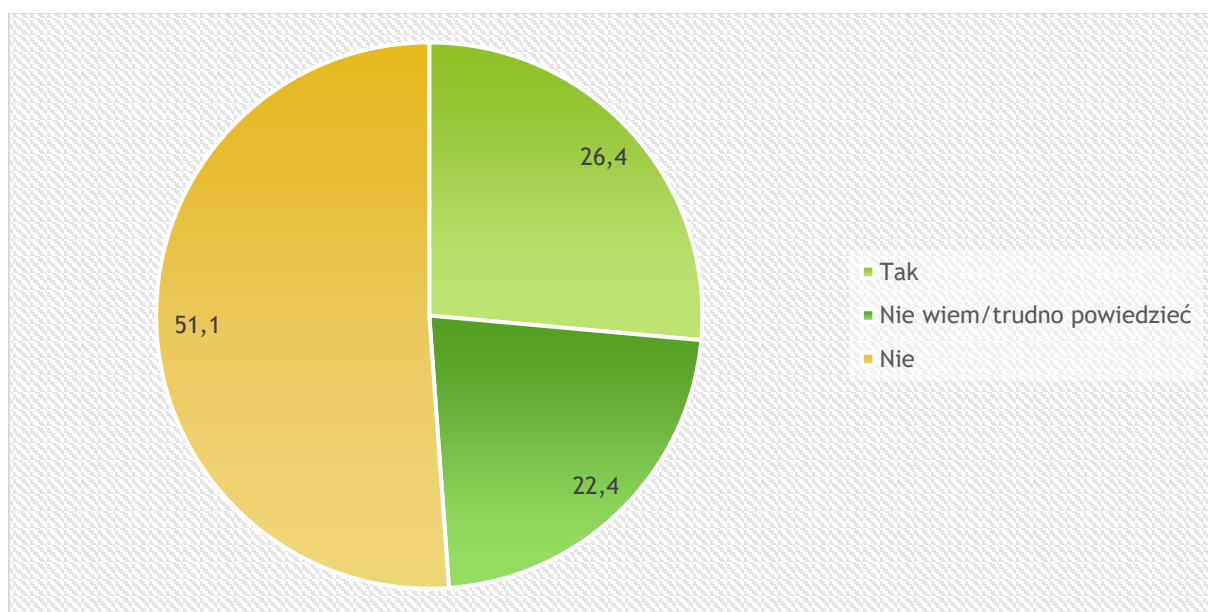
Aktualna rozpoznawalność Partnerstwa Borów Niemodlińskich wynosi nieco ponad 43%, co należy uznać za wynik dobry, szczególnie w kontekście rozszerzenia obszaru działalności PBN o kolejną gminę (Biała), na terenie której PBN siłą rzeczy jest mało znane.

Zdecydowanie najpopularniejszym kanałem informacji o działalności PBN jest informacja bezpośrednia tzw. *z ust do ust*. Na kolejnych miejscach wskazywany jest *Internet* (zarówno strony www jak i media społecznościowe) oraz *instytucje i organizacje*. Niezależnie od wieku respondentów najpopularniejszym źródłem wiedzy o PBN pozostają *inne osoby, znajomi, rodzina*. To źródło informacji jest popularniejsze wśród respondentów młodych (57%) i starszych (51%), niż w średnim wieku (45%). Dla respondentów młodych drugim najważniejszym źródłem informacji jest *ex-aequo Internet* oraz *radio i telewizja* (po 21%). Osoby w średnim wieku jako drugie źródło informacji o PBN wskazały *Internet* (25%), a osoby starsze *instytucje i organizacje* (23%) oraz *lokalną prasę i radio lub telewizję* (po 20%). **Chcąc skierować skuteczny przekaz do wybranych grup mieszkańców należy wziąć pod uwagę ich preferencje komunikacyjne. Wyniki badań powinny znaleźć swe odzwierciedlenie w planie komunikacyjnym nowo opracowywanej Lokalnej Strategii Rozwoju.**

Wykres 20 Źródła informacji o PBN

Spośród respondentów znających Partnerstwo Borów Niemodlińskich ponad 26% potrafi wskazać konkretne działania, projekty lub wydarzenia przez nie realizowane bądź współfinansowane. Ponad połowa (51%) osób rozpoznających PBN jako organizację nie potrafi wskazać realizowanych przez nią inicjatyw, zaś ponad 22% nie ma opinii (odpowiedź *nie wiem / trudno powiedzieć*). W porównaniu z badaniami realizowanymi w roku 2014 zmniejszył się odsetek respondentów znających konkretne projekty realizowane przez PBN. W roku 2014 odsetek ten wyniósł 36%, zaś w obecnym badaniu było to nieco ponad 26% (spadek o około 10 p.p.).

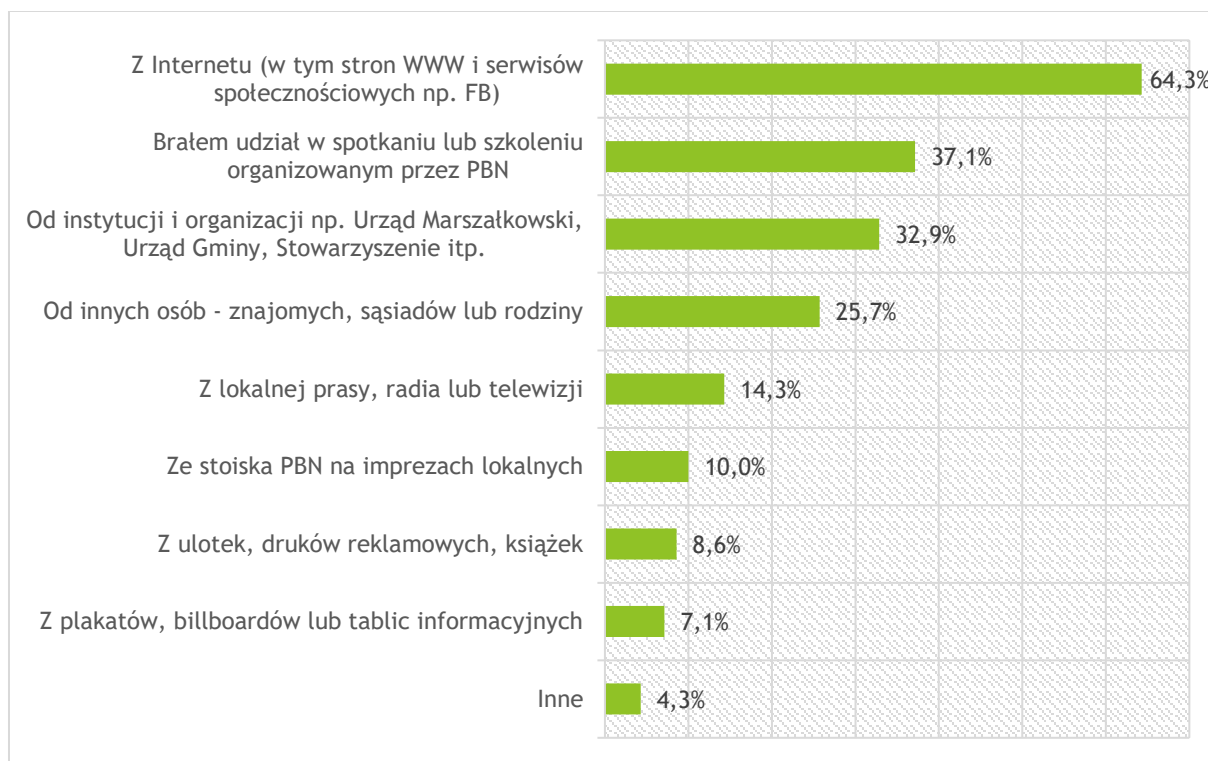

Wykres 21 Znajomość działań PBN

Wśród respondentów znających PBN i jego działania i projekty niemal $\frac{2}{3}$ (65%) brało w nich udział. Najczęściej były to *wydarzenia lokalne, festyny* (39%), a rzadziej *szkolenia i spotkania* (13%). Udział w wydarzeniach organizowanych przez PBN najczęściej deklarowali mieszkańcy starsi (82%) i młodsi (56%), a rzadziej w średnim wieku (45%).

O ocenę realizacji planu komunikacji poproszono również beneficjentów działań PBN w skierowanym do nich badaniu ankietowym realizowanym na potrzeby ewaluacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Każdy z respondentów wskazał średnio ponad 2 wykorzystywane źródła wiedzy o działalności PBN. Najpopularniejszym wśród beneficjentów źródłem informacji o działalności i naborach wniosków okazał się *Internet*, na który wskazało ponad 64% respondentów oraz *spotkania i szkolenia organizowane przez PBN* z ponad 37% wskazań. Respondenci, którzy wybrali więcej niż jedno źródło informacji o działaniach PBN oraz naborach wniosków zostali

poproszeni o wskazanie najważniejszego ze źródeł, z których korzystali. Najważniejszym źródłem z ponad 44% wskazań jest: *udział w spotkaniu lub szkoleniu organizowanym przez PBN*.

Wykres 22 Źródła wiedzy o działaniach PBN

Tak wysoki udział działań wskazanych w planie komunikacji świadczy o ich szerokim zasięgu i dużej skuteczności, a więc również o prawidłowej realizacji strategii komunikacji. Pełne dane dotyczące wykorzystywanych przez beneficjentów źródeł informacji o działaniach Partnerstwa Borów Niemodlińskich prezentuje Wykres 22.

Biorący udział w badaniu beneficjenci zostali poproszeni o ocenę na skali od 0 (źle) do 10 (dobrze) trzech aspektów komunikacji Partnerstwa Borów Niemodlińskich związanej z działaniem, w którym uczestniczyli. Średnia ocena pod względem *fachowości i merytoryki* wyniosła 9,71. Średnia ocena pod względem *odpowiedniej formy (konsultacje osobiste, telefoniczne, on-line, mail)* wyniosła 9,69, zaś pod względem *dostarczenia informacji w odpowiednim czasie (z odpowiednim wyprzedzeniem)* było to 9,54. Należy zauważyć, że oceny komunikacji PBN są niezwykle wysokie, bardzo bliskie maksymalnym możliwym (10,0), co po raz kolejny potwierdza bardzo dobrą realizację planu komunikacji.

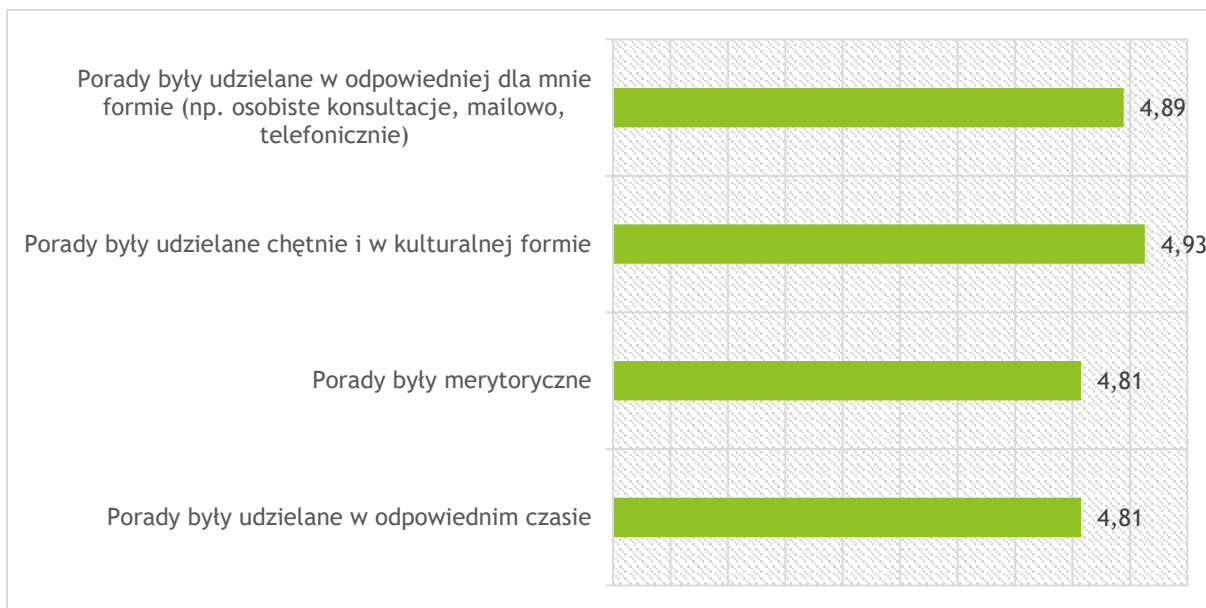
3.12. Doradztwo dla potencjalnych beneficjentów Lokalnej Strategii Rozwoju

Jedną z zaplanowanych form interakcji z lokalną społecznością, potencjalnymi beneficjentami i beneficjentami było doradztwo. Działania doradcze zaplanowano w odniesieniu do każdego z przedsięwzięć realizowanych w ramach wszystkich trzech celów szczegółowych. Na początkowym etapie poszczególnych przedsięwzięć zaplanowano większą ilość działań doradczych niż w późniejszym okresie. Istotnym jest fakt, że z doradztwa można skorzystać na każdym etapie przygotowania wniosku. Zainteresowanie tą formą wsparcia było wysokie i wzrastało przede wszystkim w trakcie naborów. Najczęstszą formą doradztwa były spotkania w biurze LGD oraz rozmowy telefoniczne i wiadomości e-mail (szczególnie w przypadku przesyłania dokumentów do konsultacji). Dla naborów prowadzonych w latach 2020-2021 w czasie epidemii COVID-19 niemal całość doradztwa odbywała się telefonicznie i e-mailowo. Założone w planie komunikacji wskaźniki porad zostały wielokrotnie przekroczone w przypadku czterech przedsięwzięć, a osiągnięte w przypadku dwóch kolejnych. Według stanu na koniec roku 2021 wskaźnik doradztwa dla przedsięwzięcie 6 został osiągnięty w 89%, jednak ze względu na przedłużoną realizację przedsięwzięć w ramach obecnej LSR osiągnięcie zakładanej wartości nie budzi najmniejszych wątpliwości. Szczegółowe dane odnośnie doradztwa prezentuje *Tabela 14*.

Rodzaj doradztwa	Plan komunikacji	Realizacja	Procent realizacji
Doradztwo dla przedsięwzięcia 1	24	109	454%
Doradztwo dla przedsięwzięcia 2	17	29	171%
Doradztwo dla przedsięwzięcia 3	18	56	311%
Doradztwo dla przedsięwzięcia 4	28	29	104%
Doradztwo dla przedsięwzięcia 5	15	15	100%
Doradztwo dla przedsięwzięcia 6	28	25	89%
Doradztwo dla przedsięwzięcia 7	20	39	195%
RAZEM	150	302	201%

Tabela 14 Porady udzielone przez Biuro LGD

Respondenci oceniali świadczone przez Partnerstwo Borów Niemodlińskich doradztwo na „szkolnej” skali od 1 (niedostatecznie) do 5 (bardzo dobrze) w czterech aspektach. Średnią ocenę doradztwa w poszczególnych aspektach prezentuje *Wykres 23*.

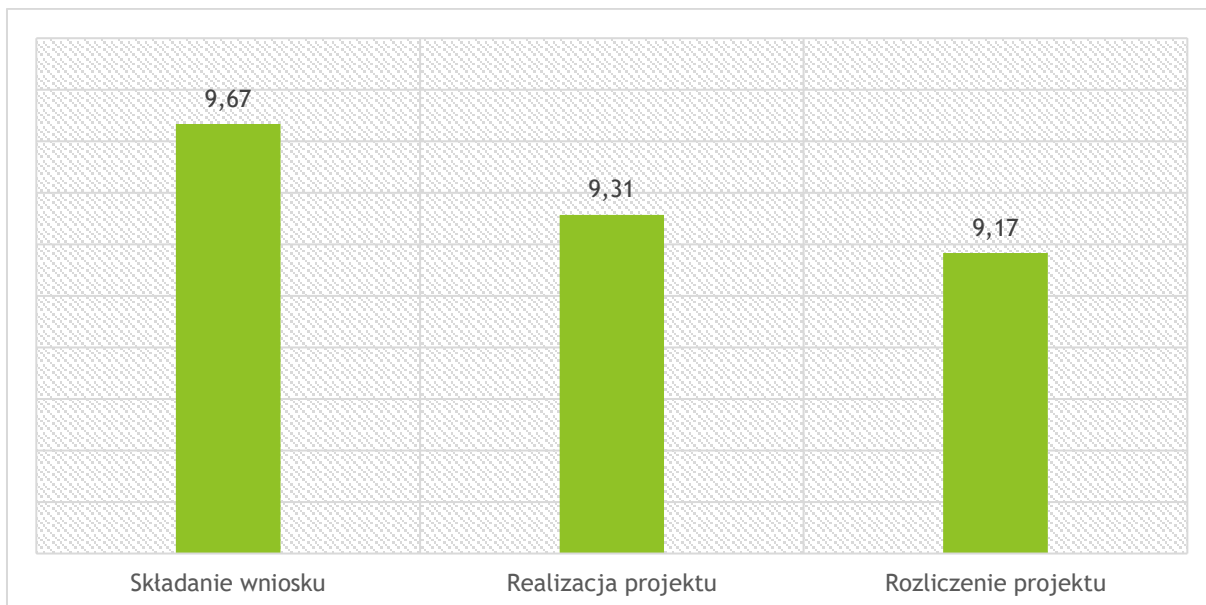
Wykres 23 Ocena różnych aspektów doradztwa Biura LGD

Należy zauważyć, że wszystkie aspekty doradztwa świadczonego przez Biuro LGD uzyskały bardzo wysoką ocenę respondentów. Stosując analogię do szkolnej skali ocen zarówno *kanał komunikacji*, *forma porady*, jej *wartość merytoryczna* jak i *moment udzielenia* zostały ocenione na piątkę. Najwyższą średnią ocenę uzyskało twierdzenie *porady były udzielane chętnie i w kulturalnej formie*, co świadczy o bardzo wysokiej kulturze osobistej, dużym zaangażowaniu i profesjonalizmie pracowników Biura LGD.

Od początku doradztwa, tj. od 2016 r. łącznie z tej formy wsparcia skorzystało ponad 300 osób. Wszystkich złożonych wniosków było 147 z czego 126 było konsultowanych, a 21 niekonsultowanych. Wśród 126 wniosków konsultowanych, 115 zostało wybranych do finansowania, 65 mieściło się w limicie dostępnych środków oraz podpisano w nich umowy. Wśród 21 wniosków niekonsultowanych 13 zostało wybranych do dofinansowania, a 4 mieściły się w limicie dostępnych środków oraz podpisano w nich umowy. Podsumowując należy zauważyć, że wnioski konsultowane mają większą skuteczność, ponieważ z 126 wniosków konsultowanych aż 91,3 % zostało wybranych do dofinansowania, a 51,6% podpisało umowę. Zaś z 21 wniosków niekonsultowanych 65% zostało wybranych do dofinansowania, a jedynie 20% podpisało umowę.

Oceni beneficjentów poddane zostało również wsparcie udzielane przez Biuro LGD na różnych etapach realizacji projektu. Oceny dokonywano na skali od 0 (źle) do 10 (dobrze) w odniesieniu do trzech etapów realizacji projektu – *składania wniosku*, *realizacji projektu* i *rozliczenia projektu*. Na wszystkich etapach projektu wsparcie

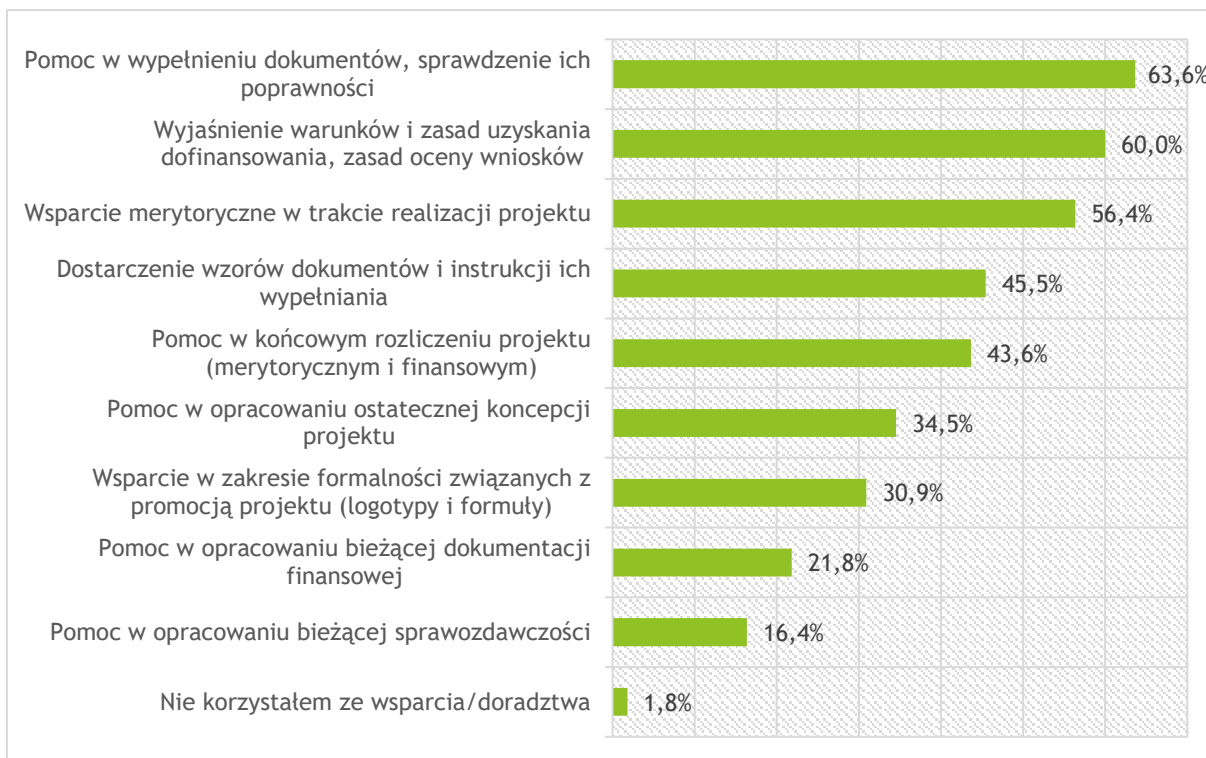
udzielane przez PBN zostało ocenione bardzo wysoko (ponad 9 w 10-cio stopniowej skali). O świadczeniu przez PBN wysokiej jakości usług przez cały okres współpracy z beneficjentem świadczy utrzymująca się na kolejnych etapach bardzo wysoka średnia ocena udzielanego wsparcia.

Wykres 24 Ocena wsparcia PBN na kolejnych etapach realizacji projektu

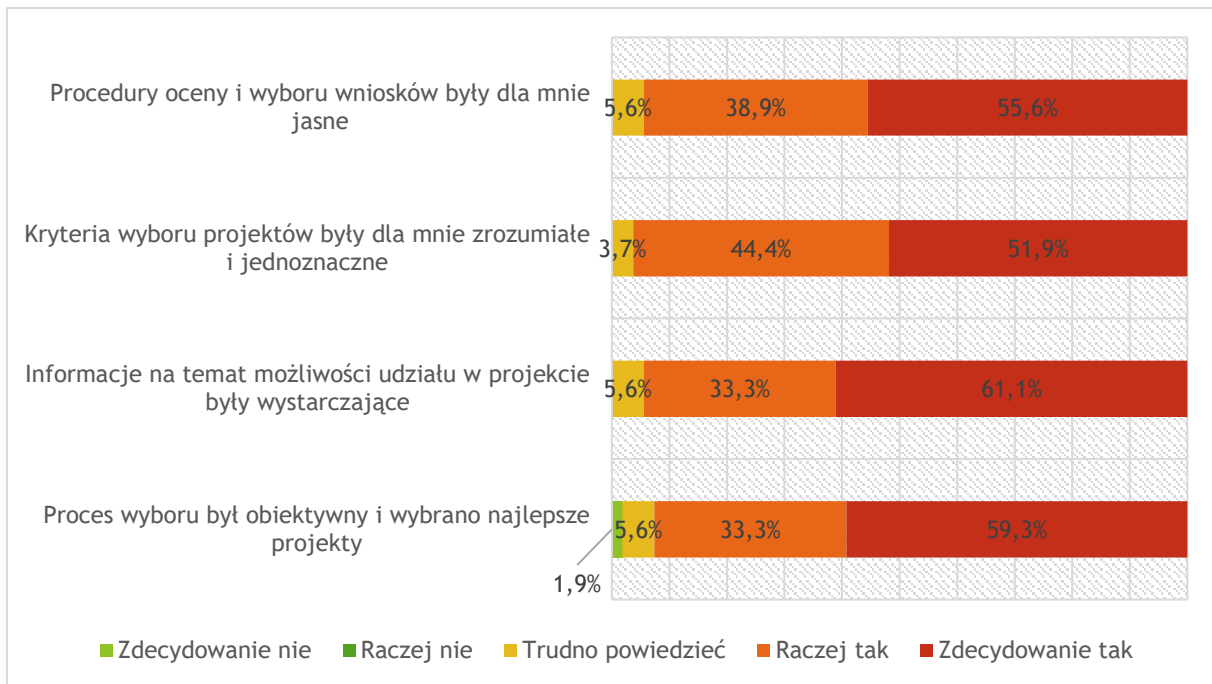
Najczęściej wykorzystywaną przez beneficjentów formą wsparcia była *pomoc w wypełnieniu dokumentów, sprawdzenie ich poprawności*, z której skorzystało ponad 2/3 uczestników badania. Nieznacznie mniejszy odsetek respondentów skorzystał z *wyjaśnienia warunków i zasad uzyskania dofinansowania, zasad oceny wniosków* (60%) oraz *wsparcia merytorycznego w trakcie realizacji projektu* (56%). Warto zauważyć, że wszystkie najczęściej wykorzystywane formy wsparcia beneficjentów wiążą się z kontaktami z pracownikami Biura LGD. Fakt ten w połączeniu z wysoką oceną różnych aspektów udzielanego wsparcia i doradztwa na wszystkich etapach realizacji projektu świadczy o bardzo dobrej organizacji pracy Biura LGD i fachowej wiedzy oraz zaangażowaniu jego pracowników. Kompletnie wyniki pytania o wykorzystywane formy wsparcia oferowane przez PBN prezentuje Wykres 25.

Wykres 25 Wykorzystywane przez beneficjentów formy wsparcia

Ankietowani beneficjenci zostali poproszeni o ocenę poszczególnych elementów procesu składania i realizacji projektu przy wsparciu LGD. Do oceny ponownie zastosowano „szkolną” skalę od 1 do 5. Wyniki okazały się bardzo pozytywne, a głosy krytyczne były pojedyncze. Najwyżej oceniono *jakość informacji na temat możliwości udziału w projekcie* (średnia ocena $m=4,56$) oraz *jasność procedur wyboru i oceny wniosków* ($m=4,50$). Minimalnie niższą ocenę dostały stwierdzenia: *kryteria wyboru projektów były dla mnie zrozumiałe i jednoznaczne* i *proces wyboru był obiektywny i wybrano najlepsze projekty* (w obu przypadkach $m=4,48$). O tym jak dobrze oceniana jest działalność LGD najlepiej świadczy fakt, że w szkolnej skali były by to same „piątki”. Szczegóły ocen poszczególnych stwierdzeń dotyczących procesu składania i realizowania projektu przy wsparciu LGD zaprezentowano na Wykresie 26.

Wykres 26 Ocena poszczególnych elementów procesu składania wniosków

W badaniu ewaluacyjnym uczestnicy zostali zapytani o problemy, które wystąpiły w trakcie wspólnej z PBN realizacji projektu. Ponad $\frac{3}{4}$ respondentów nie doświadczyło takich problemów, co piąty z uczestników badania odpowiedział *nie wiem, trudno powiedzieć*, zaś dwie osoby zadeklarowały wystąpienie problemów. W opinii jednej z tych osób występujące trudności nie miały wpływu na realizację projektu, zaś druga z osób była przeciwnego zdania. Zgodnie z deklaracją respondenta wystąpiły *problemy z dokumentacją na etapie wniosku o płatność, utrudnienia za strony Urzędu Marszałkowskiego, odwołanie od decyzji UM w sprawie płatności*, co wykracza poza kompetencje i działania Biura LGD i nie może wpływać na ich bardzo wysoką ocenę.

Wykres 27 Wystąpienie problemów w trakcie wspólnej z PBN realizacji projektu

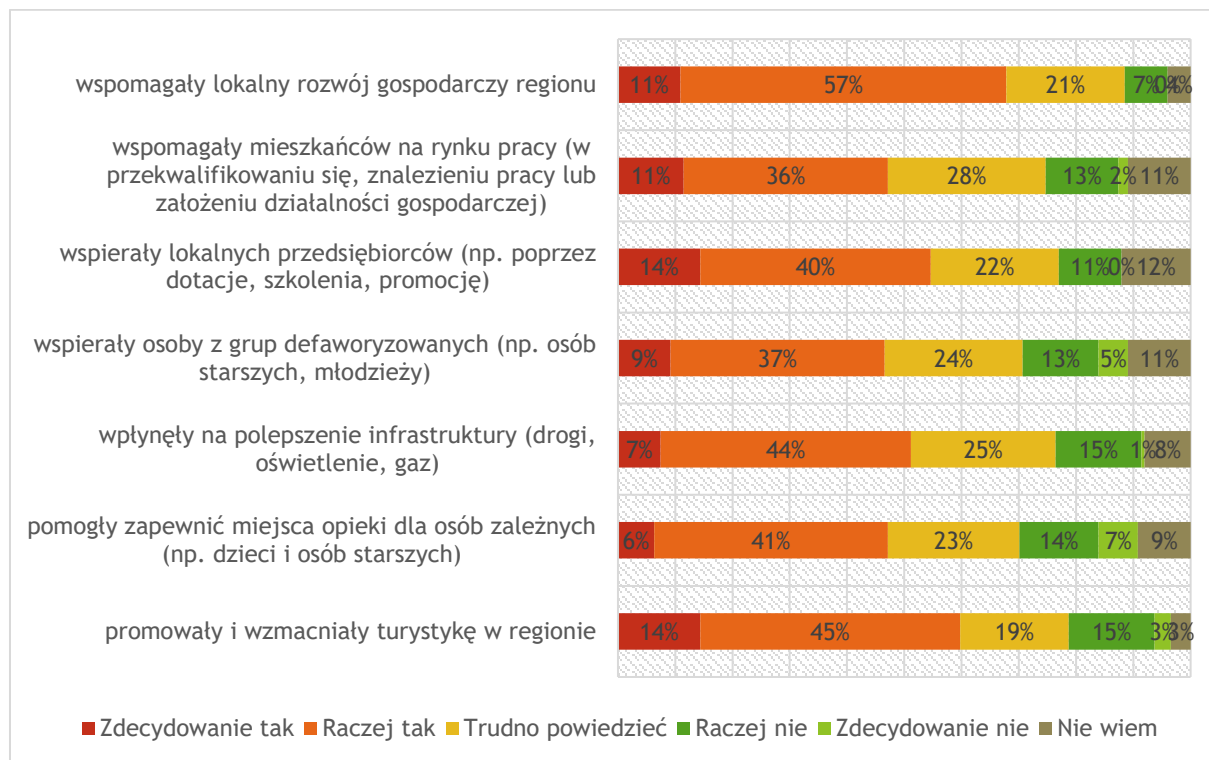
Podsumowaniem doświadczeń z współpracy beneficjentów z Biurem Partnerstwa Borów Niemodlińskich może być chęć polecenia współpracy z PBN znajomym lub rodzinie beneficjenta. Do oceny użyto skali od 0 (nie) do 10 (tak). Na pytanie *Czy polecilibyś współpracę z LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich swoim znajomym lub rodzinie?* niemal 83% respondentów wskazało najwyższą możliwą ocenę (10), a kolejnych niemal 13% wybrało „9”. Na 70 uczestników badania jedynie trzy osoby wskazały na oceny niższe niż „9” – po jednej osobie na „7”, „5” i „1”. Średnia ocena była bardzo wysoka i wyniosła $m=9,63$ na maksymalnie 10,0. Należy zauważyć, że uzyskana ocena jest bardzo pozytywna, zdecydowana większość beneficjentów na podstawie własnych doświadczeń poleciłaby współpracę z PBN swoim bliskim.

3.13. Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju w ocenie lokalnej społeczności

Wszyscy respondenci rozpoznający Partnerstwo Borów Niemodlińskich zostali poproszeni o ocenę działań PBN w okresie realizacji LSR (w ostatnich 5 latach) w poszczególnych obszarach związanych z celami wyznaczonymi w *Lokalnej Strategii Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023*

W ramach pierwszego z celów *BYT – LAS MOŻLIWOŚCI* zaplanowano zwiększenie aktywności gospodarczej i zawodowej mieszkańców, wykorzystującej lokalne zasoby.

Obszarami działań związanych z realizacją celu były przedsięwzięcia *Przedsiębiorczość, Pokolenia i Turystyka*.

Wykres 28 Ocena działań PBN w ramach pierwszego celu szczegółowego

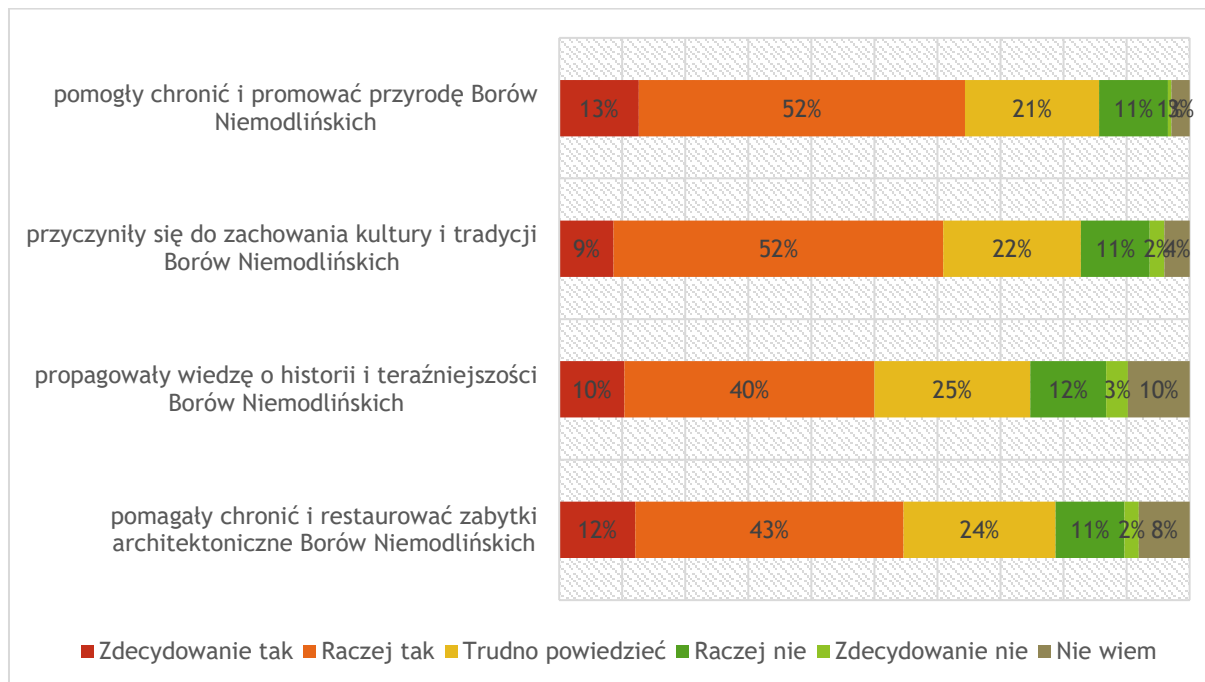
W przedsięwzięciu *Przedsiębiorczość* najwyżej zostały ocenione działania wspomagające lokalny rozwój gospodarczy (68% odpowiedzi *tak* i *raczej tak*). Większą polaryzację opinii można zaobserwować w przypadku twierdzeń *wspomagały mieszkańców na rynku pracy* (47% odpowiedzi *tak* i *raczej tak* vs. 14% *raczej nie* i *nie*) oraz *wspierały lokalnych przedsiębiorców* (55% odpowiedzi *tak* i *raczej tak* vs. 44% *raczej nie* i *nie*).

W przedsięwzięciu *Pokolenia* oceniano stwierdzenie *pomogły zapewnić miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)*. Z postawioną tezą zgodziło się 47% respondentów, a przeciwnego zdania było 21%. Drugim z ocenianych zdań było *wspierały osoby z grup defaworyzowanych*, z którym zgodziło się 47%, a nie zgodziło 18% uczestników badania.

W przedsięwzięciu *Turystyka* ocenie poddano dwa stwierdzenia: *wpłynęły na polepszenie infrastruktury* z którym zgodziła się ponad połowa ankietowanych (51%), a nie zgodziło 16%, oraz *promowały i wzmacniały turystykę w regionie* - 60% odpowiedzi *tak* i *raczej tak* oraz 18% *raczej nie* i *nie*. W stosunku do wszystkich

obszarów działań wyznaczonych w ramach pierwszego celu szczegółowego *BYT – LAS MOŻLIWOŚCI* odsetek ocen pozytywnych przeważał nad ocenami negatywnymi.

W ramach drugiego celu szczegółowego *TOŻSAMOŚĆ – LAS ATRAKCJI* realizowano działania w obszarach *Przestrzeń kultur* i *Krajobrazy*.

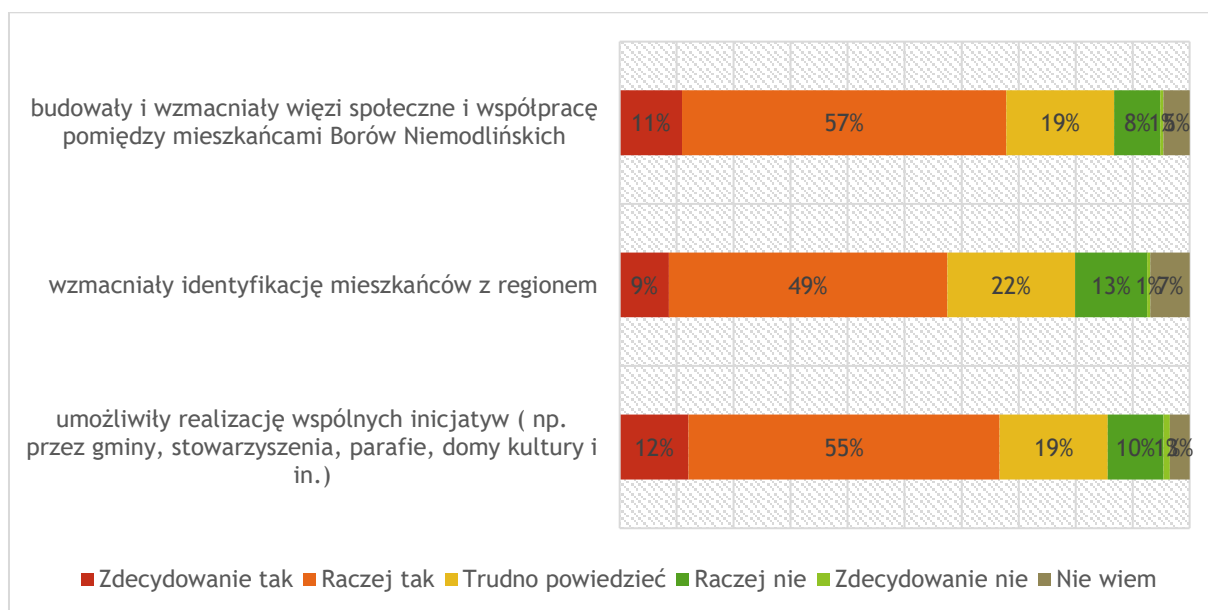
Wykres 29 Ocena działań PBN w ramach drugiego celu szczegółowego

W przedsięwzięciu *Przestrzeń kultur* poproszono respondentów, by ustosunkowali się do twierdzenia *przyczyniły się do zachowania kultury i tradycji Borów Niemodlińskich* z którym zgodziło się 61% badanych, a przeciwnego zdania było 13%. Kolejnym ocenianym stwierdzeniem było *propagowały wiedzę o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich*, z którym zgodziła się połowa respondentów, a nie zgodziło 16%. Ostatnie z ocenianych twierdzeń dotyczyło ochrony kultury materialnej - *pomagały chronić i restaurować zabytki architektoniczne Borów Niemodlińskich*. Działania PBN w tym zakresie zauważyło 55% ankietowanych, zaś 13% było przeciwnego zdania.

W przedsięwzięciu *Krajobrazy* uczestnicy badania mieli ocenić, czy działania PBN *pomogły chronić i promować przyrodę Borów Niemodlińskich*. Z twierdzeniem zgodziło się 64%, a 11% nie zgodziło uczestników badania.

Podobnie jak w przypadku pierwszego celu szczegółowego, również w odniesieniu do przedsięwzięć realizujących drugi z celów szczegółowych odsetek ich ocen pozytywnych był zdecydowanie wyższy niż negatywnych.

Trzecim celem szczegółowym była *JAKOŚĆ – LAS AKTYWNOŚCI*, w ramach którego realizowano przedsięwzięcia *Więzi i Aktywność*. Ocenie obszaru *więzi* służyły dwa stwierdzenia – pierwsze z nich *budowały i wzmacniały więzi społeczne i współpracę pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich* pozytywnie oceniło, aż 68% respondentów, a negatywnie 9%. Drugim twierdzeniem było *wzmacniały identyfikację mieszkańców z regionem*. Działania PBN w tym zakresie zauważyło 57%, zaś nie odnotowało 13% respondentów. W przypadku *Aktywności* ocenianym twierdzeniem było *umożliwiły realizację wspólnych inicjatyw*, z którym zgodziło się 67% uczestników badania, a nie zgodziło 11%.

Wykres 30 Ocena działań PBN w ramach trzeciego celu szczegółowego

Działania PBN realizowane w ramach celu szczegółowego trzeciego zostały ocenione wysoko, a odsetek ocen pozytywnych (*tak* i *raczej tak*) w przypadku wszystkich twierdzeń był zdecydowanie wyższy niż negatywnych (*nie* i *raczej nie*).

W celu porównania oceny poszczególnych działań realizowanych przez PBN obliczono średnią ocenę dla każdego z ocenianych twierdzeń. Respondenci oceniali twierdzenia na „szkolnej” skali 1 – 5 i w takim przedziale mieści się również średnia.

Cel	Oceniane twierdzenie	Średnia	Odchylenie standardowe
1.1	wspomagały lokalny rozwój gospodarczy regionu	3,74	0,760
1.1	wspomagały mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	3,48	0,956
1.1	wspierały lokalnych przedsiębiorców (np. poprzez dotacje, szkolenia, promocję)	3,66	0,897
1.2	wspierały osoby z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	3,36	1,044
1.2	pomogły zapewnić miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	3,28	1,053
1.3	wpłynęły na polepszenie infrastruktury (drogi, oświetlenie, gaz)	3,46	0,882
1.3	promowały i wzmacniały turystykę w regionie	3,55	1,019
2.1	przyczyniły się do zachowania kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	3,56	0,895
2.1	propagowały wiedzę o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	3,46	0,990
2.1	pomagały chronić i restaurować zabytki architektoniczne Borów Niemodlińskich	3,56	0,950
2.2	pomogły chronić i promować przyrodę Borów Niemodlińskich	3,67	0,864
3.1	budowały i wzmacniały więzi społeczne i współpracę pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	3,73	0,797
3.1	wzmacniały identyfikację mieszkańców z regionem	3,56	0,863
3.2	umożliwiły realizację wspólnych inicjatyw (np. przez gminy, stowarzyszenia, parafie, domy kultury i in.)	3,69	0,861

Tabela 15 Średnia ocena działań PBN

Odchylenie standardowe (oznaczane symbolem σ) jest wskaźnikiem zróżnicowania opinii poszczególnych respondentów – im jego wartość niższa, tym bardziej jednomyślni byli respondenci, a oceny poszczególnych respondentów były bliskie obliczonej średniej.

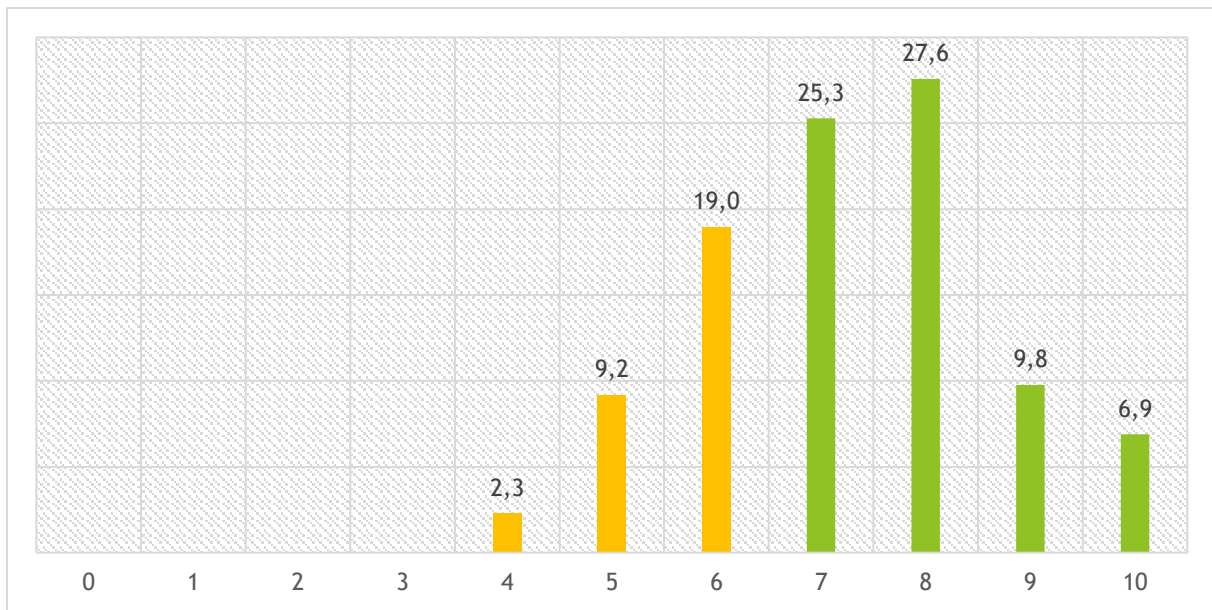
Najwyżej ocenianym twierdzeniem było związane z pierwszym celem szczegółowym *wspomagały lokalny rozwój gospodarczy regionu* ($m=3,74$). Drugim najwyżej ocenianym twierdzeniem było *budowały i wzmacniały więzi społeczne i współpracę pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich* ($m=3,73$), zaś na trzecim miejscu znalazło się twierdzenie *umożliwiły realizację wspólnych inicjatyw (np. przez gminy, stowarzyszenia, parafie, domy kultury i in.)* ($m=3,69$) oba odnoszące się do trzeciego celu szczegółowego. Warto zauważyć, że w przypadku oceny wszystkich tych twierdzeń respondenci byli dość zgodni, o czym świadczy niska wartość odchylenia standardowego.

Najniżej ocenianymi twierdzeniami były odnoszące się do pierwszego celu szczegółowego *pomogły zapewnić miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)* ($m=3,28$) oraz *wspierały osoby z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)* ($m=3,36$). Równocześnie należy zauważyć, że w przypadku najniżej ocenianych twierdzeń rozbieżność ocen poszczególnych respondentów była wysoka – niskim ocenom odpowiadają najwyższe wartości odchylenia standardowego.

Podsumowując należy wskazać, że oceny wszystkich twierdzeń są pozytywne i plasują się wyraźnie powyżej połowy skali ($m=2,5$), co świadczy o prawidłowej realizacji działań w ramach wszystkich wskazanych w LSR celów szczegółowych.

Potwierdzeniem wysokiej oceny działań PBN realizowanych w ramach celów wyznaczonych w *Lokalnej Strategii Rozwoju* jest ogólna ocena działalności Stowarzyszenia Partnerstwo Borów Niemodlińskich w ostatnich 5 latach, czyli w okresie realizacji LSR. Respondenci oceniali działalność PBN na 11 – stopniowej skali od 0 do 10. Najniższą zanotowaną oceną było 4, którą wskazało nieco ponad 2% oceniających. Na 5 (środek skali) wskazało nieznacznie ponad 9% uczestników badania. Na oceny powyżej środka skali (od 6 do 10) wskazało łącznie ponad 88% respondentów, a najczęściej wskazywaną oceną było 8. Średnia wszystkich ocen wyniosła $m=7,24$ przy odchyleniu standardowym wynoszącym 1,417. Ogólną ocenę działalności Partnerstwa Borów Niemodlińskich w całym okresie realizacji *Lokalnej Strategii Rozwoju* należy uznać za wysoką.

Wykres 31 Ogólna ocena ostatnich 5 lat działalności PBN

Wpływ na ocenę działalności Partnerstwa Borów Niemodlińskich miała płeć respondentów. Średnia ocena mężczyzn wyniosła $m=7,26$, a wśród kobiet było to $m=7,21$, przy czym należy zauważyć, że wyższej ocenie towarzyszyło większe zróżnicowanie opinii ($\sigma=1,481$ u mężczyzn vs. $\sigma=1,354$ u kobiet).

Pewien wpływ na ocenę działalności PBN miał również wiek respondentów. Najwyżej działalność Partnerstwa Borów Niemodlińskich ocenili osoby w *średnim wieku* ($m=7,45$ i $\sigma=1,419$), nieco niżej osoby *młode* ($m=7,36$ i $\sigma=1,592$), a najbardziej krytyczni okazali się respondenci *starsi* ($m=6,94$ i $\sigma=1,305$). Warto zauważyć, że homogeniczność ocen jest najwyższa wśród osób *starszych*, a najniższa wśród *młodych*.

Średnia ocena działalności różni się w poszczególnych gminach należących do Partnerstwa Borów Niemodlińskich. Najwyżej działalność PBN ocenili mieszkańcy gminy Tułowice ($m=7,72$) i Niemodlin ($m=7,47$), zaś najniżej Biała ($m=6,85$) oraz Prószków i Dąbrowa (w obu przypadkach $m=6,96$). Oceniając średnią ocenę działalności PBN w ciągu ostatnich 5 lat w poszczególnych gminach należy zwrócić uwagę na duże zróżnicowanie opinii mieszkańców na co wskazują wysokie wartości odchylenia standardowego.

Gmina	Średnia	Odchylenie standardowe
Tułowice	7,72	1,934
Niemodlin	7,47	1,141
Łambinowice	7,30	0,733
Komprachcice	7,25	1,970
Strzeleczyki	7,08	1,505
Prószków	6,96	1,274
Dąbrowa	6,96	1,296
Biała	6,85	1,625
Ogółem	7,24	1,417

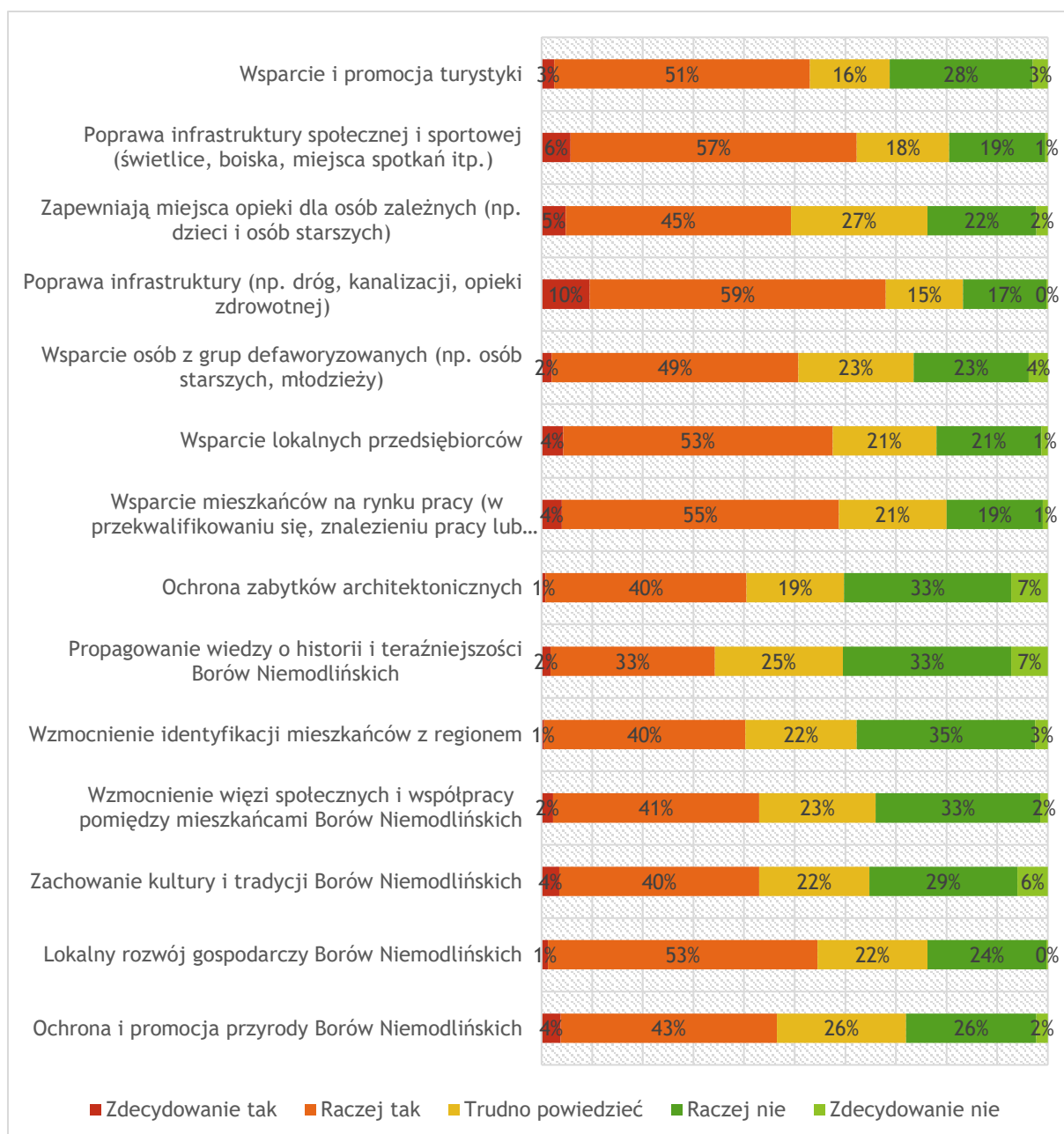
Tabela 16 Średnia ocena 5 lat działalności PBN

3.14 Oczekiwania społeczne w kontekście opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju do roku 2027.

W celu określenia potrzeb i priorytetów dla opracowywanej nowej Lokalnej Strategii Rozwoju respondenci badania zostali poproszeni o wskazanie obszarów życia wymagających pilnej interwencji Partnerstwa Borów Niemodlińskich. W pytaniu uczestnicy oceniali na pięciostopniowej skali 14 zróżnicowanych obszarów życia na terenie Borów Niemodlińskich. Jako obszar wymagający pilnej interwencji PBN największy odsetek respondentów wskazał na: *poprawę infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)* (68%) oraz *poprawę infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)* (62%). Wyniki wskazujące zakres działań nie związanych z działalnością PBN (drogi, kanalizacja) pozwalają domniemywać, że respondenci odpowiadali na to pytanie rozszerzająco: oceniali swoje potrzeby w miejscu zamieszkania w ogóle, a nie tylko w kontekście tych, za których spełnienie może odpowiadać LGD. Jako obszary nie wymagające pilnej interwencji uczestnicy badania najczęściej wskazywali *propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich* oraz *ochronę zabytków architektonicznych*. W obu przypadkach odsetek wskazań na odpowiedzi *zdecydowanie nie* i *raczej nie* wyniósł ponad 40%. W przypadku *propagowania wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich* odsetek odpowiedzi negatywnych (*zdecydowanie nie* i *raczej nie*) był wyższy o ponad 6 p.p. niż odpowiedzi pozytywnych (*zdecydowanie tak* i *raczej tak*).

tak). W odniesieniu do *ochrony zabytków architektonicznych* odsetek odpowiedzi pozytywnych i negatywnych był bliski 0.

Kolejnymi obszarami, które zdaniem mieszkańców nie wymagają dodatkowych działań jest *wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem, zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich* oraz *wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami*. We wszystkich trzech przypadkach odsetek odpowiedzi *zdecydowanie nie* i *raczej nie* mieścił się w przedziale 34% - 38%, zaś różnica pomiędzy odpowiedziami *zdecydowanie tak* i *raczej tak* oraz *zdecydowanie nie* i *raczej nie* nie przekroczyła 9 p.p.

Wykres 32 Obszary życia wymagające pilnej interwencji PBN

Na potrzeby porównania istotności poszczególnych obszarów obliczono dla każdego z nich średnią ocenę bazując na „szkolnej” skali od 1 (*zdecydowanie nie*) do 5 (*zdecydowanie tak*). Uzyskane wyniki w nieco bardziej intuicyjny sposób prezentują opisane wcześniej rezultaty.

Potwierdzenie znajduje wnioszek, że z punktu widzenia mieszkańców najistotniejszymi obszarami wymagającymi działań jest szeroko rozumiana infrastruktura oraz rozwój gospodarczy zarówno z perspektywy pracodawców jak i pracowników. Warto zauważyć, że wśród priorytetów na wysokich miejscach uplasowało się *wsparcie w opiece nad osobami zależnymi* oraz *wsparcie dla grup defaworyzowanych*. Zdaniem

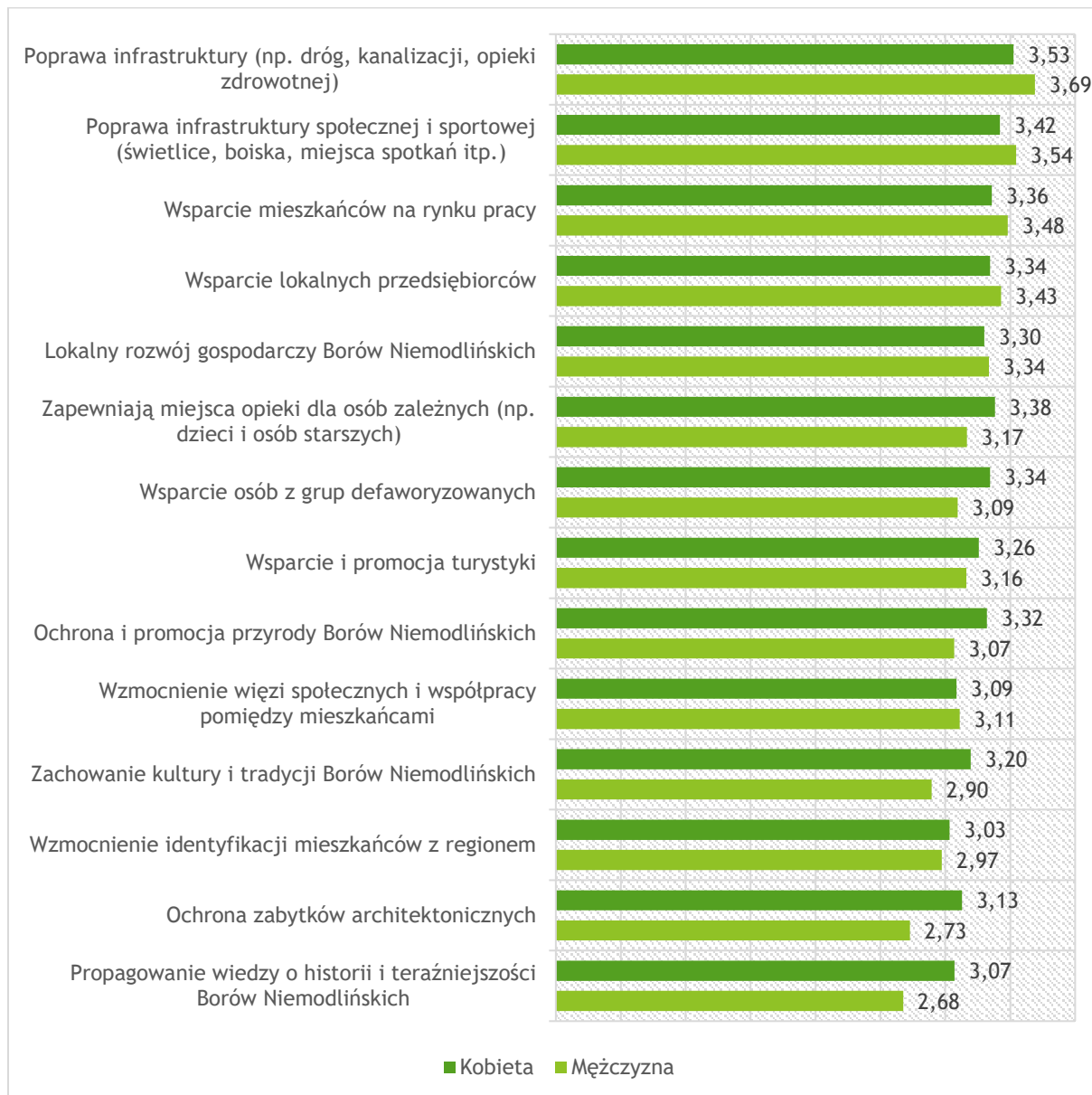
respondentów najmniej priorytetowymi są działania w obszarach *kultywowania lokalnych tradycji i ich ochrony, propagowania wiedzy o regionie, ochrony zabytków oraz wzmocnienia identyfikacji z regionem*. Warto zwrócić uwagę, że w przypadku najwyższej ocenianych potrzeb istnieje pewien konsensus, o czym świadczą niskie wartości odchylenia standardowego. Dużo bardziej skrajne oceny (a zatem prawdopodobnie i podziały społeczne) wywołują obszary uznane za mało priorytetowe.

Wykres 33 Średnia ocena obszarów wymagających pilnej interwencji PBN

Do ciekawych wniosków prowadzi porównanie listy priorytetowych zadań ze względu na płeć respondenta. Jako priorytetowe mężczyźni częściej niż kobiety wymieniają działania związane z poprawą infrastruktury (zarówno gminnej jak i społecznej) oraz interwencje których celem jest wsparcie lokalnych przedsiębiorców i poprawa sytuacji

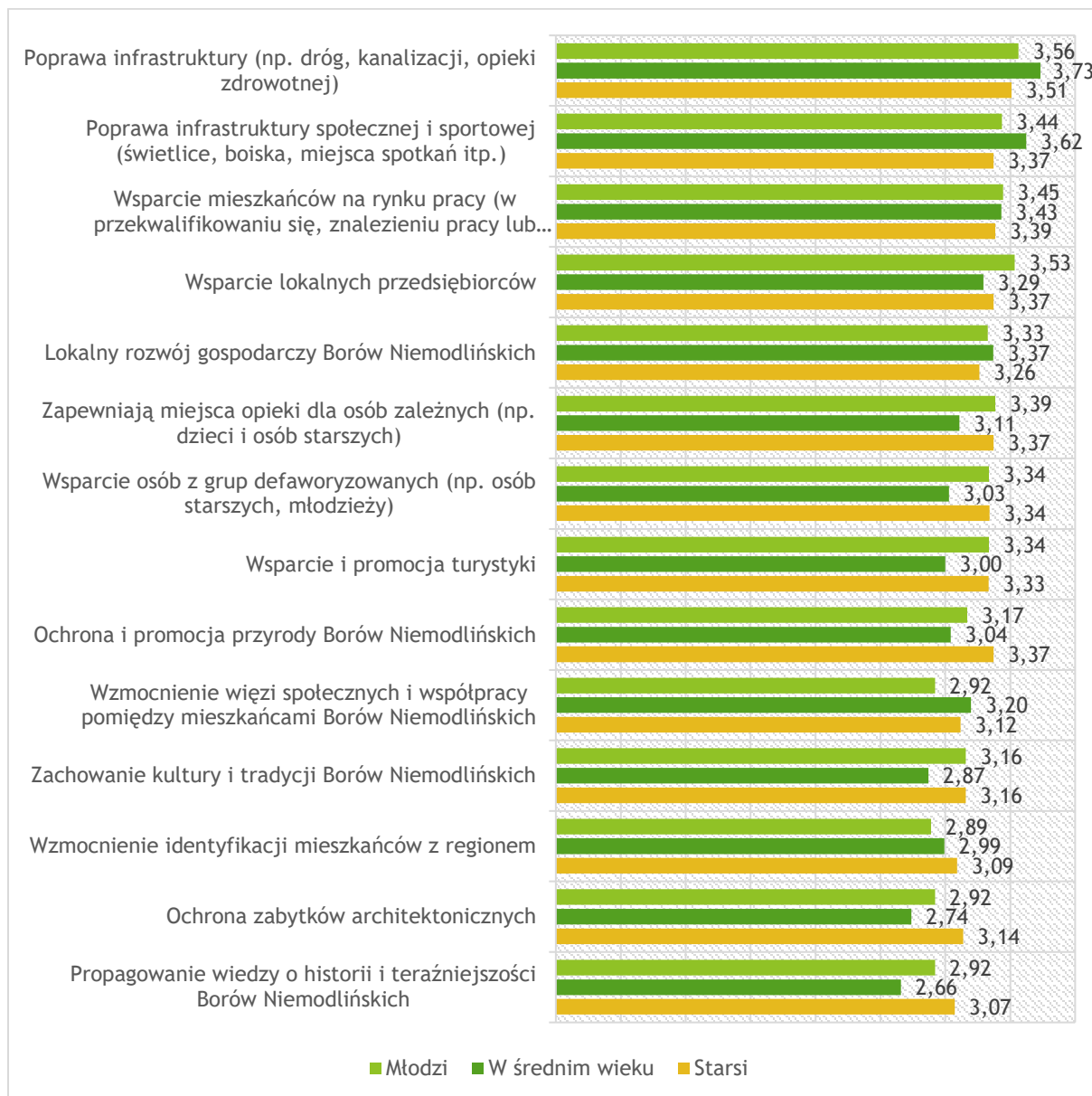
na rynku pracy. Kobiety częściej jako priorytetowe wskazywały działania związane z ochroną kultury, tradycji, zabytków i przyrody, a także wsparciem grup defaworyzowanych i opiekunów osób zależnych. Dwoma obszarami konsensusu (ocenionymi tak samo bez względu na płeć respondenta) były *rozwój gospodarczy regionu* i *wzmocnienie więzi społecznych*.

Wykres 34 Priorytetowe zadania PBN ze względu na płeć respondentów

Interesujących danych dostarcza również analiza priorytetowych zadań PBN ze względu na wiek respondentów. Niezależnie od wieku respondentów najważniejszym priorytetem pozostaje infrastruktura gminna (kanalizacja, drogi, opieka zdrowotna). Różnice ze względu na wiek są widoczne już na drugim miejscu listy – dla osób młodych jest to *wsparcie lokalnych przedsiębiorców*, dla respondentów w średnim

wieku *poprawa infrastruktury społecznej*, a dla starszych uczestników badania *wsparcie mieszkańców na rynku pracy*.

Wykres 35 Priorytetowe zadania PBN ze względu na wiek

Widoczne jest większe zainteresowanie rozwojem gospodarczym Borów Niemodlińskich wśród osób młodszych i w średnim wieku, zaś osoby starsze częściej wskazują działania związane z ochroną lokalnej kultury, tradycji i dziedzictwa materialnego oraz przyrody. Obszarem działania ocenianym przez wszystkie grupy wiekowe jako priorytetowy jest *wsparcie mieszkańców na rynku pracy*. Co ciekawe w kilku obszarach widoczne są podobieństwa w ocenie priorytetów pomiędzy najstarszymi i najmłodszymi uczestnikami badania. Niemal identycznie przez obie wskazane grupy zostały ocenione obszary: *wsparcie osób z grup defaworyzowanych*

(np. osób starszych, młodzieży), miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych), wsparcie i promocja turystyki oraz zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich.

Istotne różnice w priorytetowych obszarach działań są widoczne również w poszczególnych gminach wchodzących w skład Partnerstwa Borów Niemodlińskich. W poszczególnych objętych badaniem gminach katalog pilnych problemów, którymi powinno zająć się PBN różni się. Podobne różnice występują także na poziomie „natężenia” problemów, czyli częstotliwości wskazywania odpowiedzi skrajnych (zdecydowanie *tak/nie*). Na najbardziej ogólnym poziomie, można stwierdzić, że w większości gmin, poza gminą Komprachcice i Biała najistotniejszym obszarem wymagającym interwencji PBN jest *poprawa infrastruktury* (np. *dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej*). Na kolejnych miejscach najczęściej wymieniane są: *poprawa infrastruktury społecznej i sportowej* (*świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.*), *wsparcie mieszkańców na rynku pracy* oraz *wsparcie lokalnych przedsiębiorców*. Ze względu na istotne różnice, oraz istotność informacji na temat obszarów wymagających interwencji oraz oczekiwanych działań PBN wyniki zostaną omówione oddzielnie dla każdej z gmin. Dla każdej z gmin kursywą zacytowano najbardziej charakterystyczne wypowiedzi respondentów badania.

Gmina Biała

Odpowiedzi mieszkańców gminy Biała zdecydowanie różniły się od odpowiedzi mieszkańców wszystkich pozostałych gmin. Pierwszą istotną różnicą jest bardzo niski, wynoszący 27,6% odsetek odpowiedzi *zdecydowanie tak* i *raczej tak*. Odmienne od odpowiedzi mieszkańców pozostałych gmin jest również to, że najczęściej wskazywaną odpowiedzią było *raczej nie* (62% wskazań), podczas gdy w pozostałych gminach było to *raczej tak*. Na skutek wskazywania przez respondentów małej ilości obszarów wymagających interwencji oraz równomiernego rozłożenia się opinii o ich istotności średnie oceny oraz różnice w ocenie poszczególnych obszarów są bardzo niskie. Wśród najistotniejszych obszarów, które powinny zostać objęte działaniami Partnerstwa Borów Niemodlińskich wskazano *rozwój i wsparcie turystyki, zachowanie lokalnej kultury i tradycji* oraz *wsparcie dla przedstawicieli grup defaworyzowanych*. Jako najmniej istotne wymieniono *wzmacnianie więzi społecznych i identyfikacji z regionem* oraz *propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów*

Niemodlińskich. Średnia ocena wszystkich 14 obszarów wyniosła jedynie 2,66. Listę najistotniejszych problemów, którymi powinno zająć się PBN sygnalizowanych przez mieszkańców gminy Biała przedstawiono w tabeli poniżej.

Obszar interwencji	średnia ocena
Wsparcie i promocja turystyki	2,82
Zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	2,78
Wsparcie osób z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	2,73
Poprawa infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)	2,73
Wsparcie mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	2,72
Wsparcie lokalnych przedsiębiorców	2,72
Ochrona i promocja przyrody Borów Niemodlińskich	2,70
Zapewniają miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	2,67
Poprawa infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)	2,65
Lokalny rozwój gospodarczy Borów Niemodlińskich	2,63
Ochrona zabytków architektonicznych	2,62
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem	2,60
Propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	2,50
Wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	2,42

Tabela 17 Priorytet działań Gmina Biała

Wśród zaproponowanych przez mieszkańców działań znalazły się:

- *działania ekologiczne*
- *powstanie więcej przedsiębiorstw*
- *więcej kursów, akcje Urzędu Pracy*
- *wspieranie turystyki, promowanie w innych miejscowościach, więcej atrakcji turystyki*

Gmina Dąbrowa

Listę najistotniejszych problemów, którymi powinno zająć się PBN sygnalizowanych przez mieszkańców gminy przedstawiono w *Tabeli 18*. Podobnie jak w poprzednim przypadku wśród najistotniejszych obszarów, które powinny zostać objęte działaniami

Partnerstwa Borów Niemodlińskich są *infrastruktura, rynek pracy i rozwój gospodarczy*. Najczęściej wskazywano potrzebę interwencji w tzw. obszarach miękkich – związanych z tradycją, historią i integracją społeczną. Spośród wszystkich udzielonych odpowiedzi mniej połowa (43,0%) to wskazania na *Zdecydowanie tak i raczej tak*, a średnia ocena wszystkich 14 obszarów wyniosła 2,97. W przypadku gminy Dąbrowa wystąpiła bardzo duża rozbieżność średnich ocen pomiędzy obszarami, co oznacza, że mieszkańcy wyraźnie definiują obszary dla nich najistotniejsze i najmniej istotne.

Obszar interwencji	średnia ocena
Poprawa infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)	4,02
Wsparcie mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	3,59
Wsparcie lokalnych przedsiębiorców	3,59
Poprawa infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)	3,59
Zapewniają miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	3,52
Wsparcie osób z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	3,37
Lokalny rozwój gospodarczy Borów Niemodlińskich	3,11
Wsparcie i promocja turystyki	2,87
Ochrona i promocja przyrody Borów Niemodlińskich	2,59
Zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	2,37
Ochrona zabytków architektonicznych	2,33
Wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	2,30
Propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	2,20
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem	2,13

Tabela 18 Priorytet działań Gmina Dąbrowa

Respondenci oczekiwali podjęcia następujących działań:

- *gry uliczne, spotkania, integracja*
- *szkolenia zawodowe*
- *budowa dróg, naprawa dróg, drogi ulepszyć, ścieżki rowerowe, wybudowanie chodników, poprawa dróg, trzeba rozszerzyć drogi, bo są zdecydowanie za wąskie*
- *budowa przedszkoli, żłobków, rozbudowa przedszkoli*

- *więcej miejsc do spotkań dla młodzieży, może parki z ławkami, więcej boisk, klubów, więcej miejsc przeznaczonych typowo dla młodzieży, zbudowanie nowego przedszkola, więcej boisk, świetlic*

Gmina Komprachcice

Listę najistotniejszych problemów, którymi powinno zająć się PBN sygnalizowanych przez mieszkańców gminy przedstawiono w tabeli poniżej. Inaczej niż w poprzednim przypadku na pierwszym miejscu listy najistotniejszych obszarów, które powinny zostać objęte działaniami Partnerstwa Borów Niemodlińskich znalazł się *lokalny rozwój gospodarczy*. Na kolejnych miejscach znalazły się *infrastruktura, rynek pracy oraz ochrona i promocja przyrody regionu*. Najczęściej wskazywano potrzebę interwencji w tzw. obszarach miękkich – związanych z tradycją, historią i integracją społeczną oraz *ochronę zabytków architektury*. Spośród wszystkich udzielonych odpowiedzi blisko połowa (48,5%) to wskazania na *Zdecydowanie tak i raczej tak*, a średnia ocena wszystkich 14 obszarów wyniosła 3,18.

Obszar interwencji	średnia ocena
Lokalny rozwój gospodarczy Borów Niemodlińskich	3,50
Poprawa infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)	3,46
Wsparcie mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	3,40
Wsparcie lokalnych przedsiębiorców	3,38
Poprawa infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)	3,37
Ochrona i promocja przyrody Borów Niemodlińskich	3,37
Wsparcie i promocja turystyki	3,25
Wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	3,13
Zapewniają miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	3,10
Wsparcie osób z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	3,06
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem	3,04
Zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	3,00
Propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	2,79
Ochrona zabytków architektonicznych	2,73

Tabela 19 Priorytet działań Gmina Komprachcice

Wśród oczekiwanych działań respondenci wymieniali:

- *wspieranie działań ekologicznych, działania ekologiczne*
- *działania i spotkania związane z kulturą i tradycją, spotkania dla młodzieży i dzieci promujące kulturę i tradycje*
- *organizowanie więcej spotkań, więcej spotkań i ogłoszeń związanych z tym stowarzyszeniem*
- *szczególnie osobom młodszym poprawienie wiedzy o historii Borów Niemodlińskich, promowanie szczególnie u dzieci i młodzieży historii*
- *ochrona zabytków*
- *jest trochę ludzi bez pracy i tu potrzebne byłoby wsparcie, może organizować szkolenia, pomoc mieszkańcom w znalezieniu pracy*
- *promowanie przedsiębiorców w okolicznych miejscowościach*
- *drogi lokalne są do poprawy, no wiadomo drogi nie są W NAJLEPSZYM STANIE, budowa ścieżek rowerowych*
- *wspieranie i promowanie turystyki w naszym regionie, lokalna turystykę należy promować, promocja turystyki*

Gmina Łambinowice

Listę najistotniejszych problemów, którymi powinno zająć się PBN sygnalizowanych przez mieszkańców gminy przedstawiono w *Tabeli 20*. Wśród najistotniejszych obszarów, które powinny zostać objęte działaniami Partnerstwa Borów Niemodlińskich są *infrastruktura, wsparcie przedsiębiorców i rynek pracy*. Ponownie najrzadziej wskazywano potrzebę interwencji w tzw. obszarach miękkich – związanych z tradycją, historią i integracją społeczną. Spośród wszystkich udzielonych odpowiedzi połowa (49,8%) to wskazania na *Zdecydowanie tak i raczej tak*, a średnia ocena wszystkich 14 obszarów wyniosła 3,28, co w praktyce oznacza, że relatywnie dużej ilości obszarów mieszkańcy Łambinowic przypisali wysoki lub bardzo wysoki priorytet (odpowiedzi *zdecydowanie tak i raczej tak*).

Obszar interwencji	średnia ocena
Poprawa infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)	3,74
Poprawa infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)	3,64
Wsparcie lokalnych przedsiębiorców	3,60
Wsparcie mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	3,48
Wsparcie i promocja turystyki	3,43
Zapewniają miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	3,40
Ochrona i promocja przyrody Borów Niemodlińskich	3,33
Wsparcie osób z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	3,33
Lokalny rozwój gospodarczy Borów Niemodlińskich	3,31
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem	3,29
Ochrona zabytków architektonicznych	3,24
Wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	3,17
Propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	3,14
Zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	3,12

Tabela 20 Priorytet działań Gmina Łambinowice

Wśród pożądaných działań w obszarze infrastruktury respondenci wskazali:

- *naprawa dróg*
- *więcej dostępnych lekarzy*

A w obszarze wsparcia przedsiębiorców:

- *działania promocyjne wsparcie finansowe*
- *promowanie firm, wsparcie finansowe*

Gmina Niemodlin

Listę najistotniejszych problemów, którymi powinno zająć się PBN sygnalizowanych przez mieszkańców gminy Niemodlin przedstawiono w Tabeli 21. Podobnie jak w poprzednim przypadku wśród najistotniejszych obszarów, które powinny zostać objęte działaniami Partnerstwa Borów Niemodlińskich są *infrastruktura, rynek pracy i lokalny rozwój gospodarczy*. Najczęściej wskazywano potrzebę interwencji w *ochronie zabytków architektonicznych* i tzw. obszarach miękkich – związanych z tradycją,

historią i integracją społeczną. Warto zauważyć, że spośród wszystkich udzielonych odpowiedzi niemal $\frac{3}{4}$ (72,5%) to wskazania na *Zdecydowanie tak* i *raczej tak*. Oznacza to, że mieszkańcy gminy Niemodlin jako ważne wskazywali relatywnie wiele obszarów, co znajduje swe odbicie w wysokiej wartości ich średnich ocen. Średnia ocena wszystkich 14 obszarów wyniosła 3,59.

Obszar interwencji	średnia ocena
Poprawa infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)	4,07
Poprawa infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)	3,93
Wsparcie mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	3,73
Lokalny rozwój gospodarczy Borów Niemodlińskich	3,70
Zapewniają miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	3,67
Wsparcie lokalnych przedsiębiorców	3,64
Ochrona i promocja przyrody Borów Niemodlińskich	3,60
Wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	3,55
Zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	3,53
Wsparcie i promocja turystyki	3,52
Wsparcie osób z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	3,45
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem	3,38
Propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	3,27
Ochrona zabytków architektonicznych	3,27

Tabela 21 Priorytet działań Gmina Niemodlin

Mieszkańcy proponowali następujące działania:

- *wycieczki szkolne, większe dbanie o przyrodę Borów, nowe nasadzenia, nieznanne gniazdo orłów, które jest a mieszkańcy nie wiedza o nim.*
- *przyciąganie nowych inwestorów, nowi inwestorzy, miejsca pracy, nowe inwestycje, dotacje*
- *Fotowoltaika przy lasach nie pasująca do terenów, muzea, spotkania, edukacja dzieci, festiwale, koncerty, wydarzenia kulturalne, renowacja zabytków*
- *dla mieszkańców jakieś spotkania integracyjne mogły być, imprezy integracyjne dla mieszkańców, jakieś knajpy by się przydały, połączenia PKS do Opola mało ich*

- *Rozgłaszanie propagowanie historii Niemodlińskich Borów, zajęcia w szkołach*
- *zamek nie jest pokazywany tak jak powinien*
- *pomoc ludziom znaleźć ta prace, dofinansowania, zmniejszenie bezrobocia jak i propozycje pracy, kursy szkolenia dla os. bez wykształcenia*
- *szkolenia, wsparcie w rozwoju, dotacje na rozwój, dofinansowanie do miejsc pracy, wsparcie szkoleniowe, pomoc w uzyskaniu dofinansowań, rozwój i nowi inwestorzy, szkolenia, dofinansowanie przedsiębiorców tych którzy już są*
- *Więcej lekarzy w ośrodku zdrowia, lepszy dostęp do lekarzy specjalistów, więcej specjalistów, jakieś drogi lokalne by się przydało odnowić, lokalne drogi są do naprawy, nowe drogi, ścieżki rowerowe, lepsza opieka zdrowotna*
- *zajęcia, spotkania, dofinansowania do miejsc opieki, miejsca w domu opieki, lepsza opieka specjalistów, świetlice , zajęcia w domu kultury, większej organizacji dla os. Starszych, domy opieki dla emerytów, Lepsza opieka dla dzieci jak i osób starszych*
- *rozwój infrastruktury sportowej , boiska , hale, boiska, sale gimnastyczne, nowe miejsca rekreacji, drogi rowerowe, boiska, kluby sportowe*

Gmina Prószków

Listę najistotniejszych problemów, którymi powinno zająć się PBN sygnalizowanych przez mieszkańców gminy Prószków przedstawiono w Tabeli 22. Podobnie jak w poprzednim przypadku wśród najistotniejszych obszarów, które powinny zostać objęte działaniami Partnerstwa Borów Niemodlińskich są *infrastruktura i rynek pracy*, jednak odmiennie niż w większości gmin na trzecim miejscu znalazło się *wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich*. Wysoki priorytet mieszkańcy gminy Prószków przyznali również *rozwojowi gospodarczemu i ochronie oraz promocji przyrody*. Najczęściej wskazywano na *potrzebę ochrony zabytków, zapewnienia miejsc opieki dla osób zależnych* oraz działań związanych z kultywowaniem tradycji, historią i integracją społeczną. Spośród wszystkich udzielonych odpowiedzi jedynie 43,6% to wskazania na *Zdecydowanie tak* i *raczej tak*, a średnia ocena wszystkich 14 obszarów wyniosła 3,23. W przypadku gminy Prószków wystąpiła mała rozbieżność średnich ocen pomiędzy skrajnie ocenianymi obszarami, co oznacza, że mieszkańcy nie potrafili wskazać działań jednoznacznie najważniejszych lub ich opinie są bardzo odmienne.

Obszar interwencji	średnia ocena
Poprawa infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)	3,53
Poprawa infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)	3,45
Wsparcie mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	3,43
Wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	3,41
Lokalny rozwój gospodarczy Borów Niemodlińskich	3,37
Ochrona i promocja przyrody Borów Niemodlińskich	3,35
Wsparcie lokalnych przedsiębiorców	3,27
Wsparcie i promocja turystyki	3,22
Wsparcie osób z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	3,10
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem	3,08
Zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	3,08
Zapewniają miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	3,06
Ochrona zabytków architektonicznych	2,98
Propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	2,88

Tabela 22 Priorytet działań Gmina Prószków

Mieszkańcy postulowali następujące działania:

- *działania ekologiczne*
- *promowanie kultury i tradycji szczególnie u dzieci i młodzieży*
- *więcej spotkań i współpracy z mieszkańcami, jakieś festyny, spotkania z mieszkańcami*
- *promowanie historii*
- *pomoc w znalezieniu pracy , dofinansowania, dofinansowanie na założenie działalności gospodarczej*
- *wsparcie finansowe na doposażenie firmy i utworzenie nowych miejsc pracy, no przecież po tym COVID – ie to ciężko się utrzymać przedsiębiorcy*
- *całkowita poprawa dróg*
- *utworzenie większej ilości miejsc dla dzieci w żłobkach i przedszkolach*
- *hala sportowa by się przydała, więcej boisk, lepsze oświetlenia na boiskach*

Gmina Strzeleccki

Listę najistotniejszych problemów, którymi powinno zająć się PBN sygnalizowanych przez mieszkańców gminy przedstawiono w Tabeli 23. Podobnie jak w poprzednim przypadku wśród najistotniejszych obszarów, które powinny zostać objęte działaniami Partnerstwa Borów Niemodlińskich są *infrastruktura, rozwój gospodarczy i rynek pracy*. Po raz kolejny najrzadziej wskazywano na potrzebę interwencji w tzw. obszarach miękkich – związanych z tradycją, historią i integracją społeczną. Spośród wszystkich udzielonych odpowiedzi ponad połowa (51,4%) to wskazania na *Zdecydowanie tak* i *raczej tak*, a średnia ocena wszystkich 14 obszarów wyniosła 3,28.

Obszar interwencji	średnia ocena
Poprawa infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)	3,59
Poprawa infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)	3,59
Wsparcie mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	3,41
Lokalny rozwój gospodarczy Borów Niemodlińskich	3,39
Wsparcie lokalnych przedsiębiorców	3,34
Wsparcie osób z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	3,29
Zapewniają miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	3,29
Wsparcie i promocja turystyki	3,27
Wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	3,22
Ochrona i promocja przyrody Borów Niemodlińskich	3,15
Ochrona zabytków architektonicznych	3,15
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem	3,07
Zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	3,07
Propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	3,05

Tabela 23 Priorytet działań Gmina Strzeleccki

Wśród pożądaných działań respondenci wskazali:

- *trzeba pomagać ludziom się uczyć żeby mogli pracować*
- *trzeba tworzyć miejsca i ludzi do opieki nad starzejącym się społeczeństwem, bo sami sobie nie poradzą*
- *trzeba naprawić drogi, rozszerzenie dróg, naprawa dziur*

- *przychodnie, świetlice, kluby dla dzieci i starszych , by nie byli samotni*
- *ludzie muszą się spotykać i wspierać aby to robili potrzebują do tego miejsca , jak np. remiza, świetlica czy boisk*
- *zbudowanie przedszkola*

Gmina Tułowice

Listę najistotniejszych problemów, którymi powinno zająć się PBN sygnalizowanych przez mieszkańców gminy Tułowice przedstawiono w *Tabeli 24*. Podobnie jak w większości gmin wśród najistotniejszych obszarów, które powinny zostać objęte działaniami Partnerstwa Borów Niemodlińskich są *infrastruktura i rynek pracy*, zaś na trzecim miejscu znalazło się *wsparcie lokalnych przedsiębiorców*. Wysoki priorytet mieszkańcy gminy Tułowice przyznali również *tworzeniu miejsc opieki dla osób zależnych*. Najrzadziej wskazywano na *potrzebę ochrony zabytków, wsparcie i promocję turystyki* oraz działania „miękkie” - związane z kultywowaniem tradycji, historią i integracją społeczną. Spośród wszystkich udzielonych odpowiedzi ponad połowa (62,0%) to wskazania na *Zdecydowanie tak* i *raczej tak*, a średnia ocena wszystkich 14 obszarów wyniosła 3,53. W przypadku gminy Tułowice mieszkańcy wskazywali wiele wymagających interwencji obszarów, przez co wystąpiła relatywnie mała rozbieżność średnich ocen skrajnie ocenianych obszarów.

Obszar interwencji	średnia ocena
Poprawa infrastruktury (np. dróg, kanalizacji, opieki zdrowotnej)	3,53
Poprawa infrastruktury społecznej i sportowej (świetlice, boiska, miejsca spotkań itp.)	3,45
Wsparcie mieszkańców na rynku pracy (w przekwalifikowaniu się, znalezieniu pracy lub założeniu działalności gospodarczej)	3,43
Wzmocnienie więzi społecznych i współpracy pomiędzy mieszkańcami Borów Niemodlińskich	3,41
Lokalny rozwój gospodarczy Borów Niemodlińskich	3,37
Ochrona i promocja przyrody Borów Niemodlińskich	3,35
Wsparcie lokalnych przedsiębiorców	3,27
Wsparcie i promocja turystyki	3,22
Wsparcie osób z grup defaworyzowanych (np. osób starszych, młodzieży)	3,10
Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z regionem	3,08
Zachowanie kultury i tradycji Borów Niemodlińskich	3,08
Zapewniają miejsca opieki dla osób zależnych (np. dzieci i osób starszych)	3,06
Ochrona zabytków architektonicznych	2,98
Propagowanie wiedzy o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich	2,88

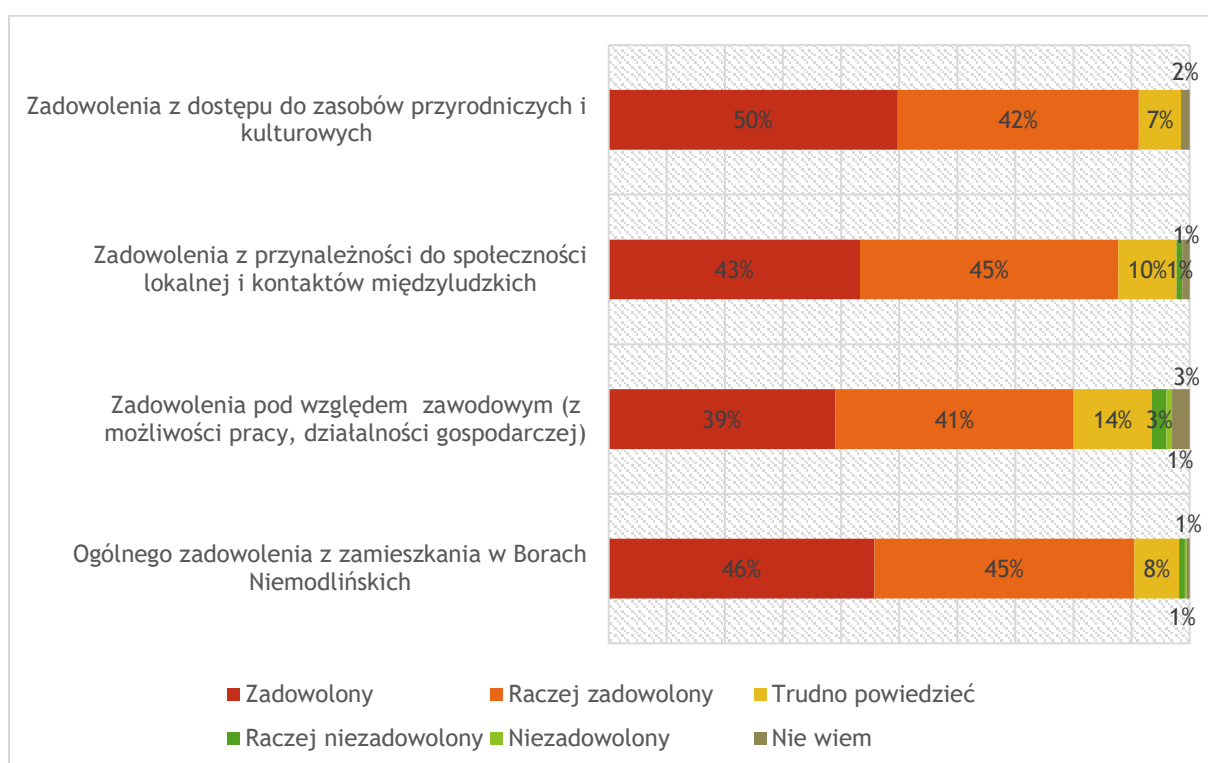
Tabela 24 Priorytet działań Gmina Tułowice

Mieszkańcy proponowali podjęcie następujących działań:

- *kursy ,szkolenia w ramach funduszy unijnych, dofinansowanie szkoleń*
- *wsparcie w dofinansowaniu miejsc pracy, jakieś dotacje, pomoc finansowa, dofinansowanie miejsc pracy*
- *wsparcie w opiece nad osobami starszymi, wsparcie w postaci organizacji i opieki nad osobami starszymi , schorowanymi , niezaradnymi już, budowa toalet w Tułowicach*
- *koniecznie remonty dróg , doprowadzanie wody do wszystkich gospodarstw, remonty linii energetycznych, poprawa dróg w całej gminie, są one w stanie tragicznym, stanowi to też pewnego rodzaju wykluczenie społeczne, drogi zawsze wymagają inwestycji , drogi umożliwiają transport*
- *brak przedszkoli , żłobków, dzieci trzeba dowozić*
- *dzieci i młodzież muszą mieć gdzie spędzać aktywnie i rozsądnie czas*

- *turystyki, mikroprzedsiębiorstw jako potencjalnych miejsc pracy*

W kolejnych pytaniach ankiety z mieszkańcami poproszono respondentów o ocenę zadowolenia z zamieszkiwania na terenie gmin Borów Niemodlińskich. Jest to istotne ze względu za przyjęty wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego LSR, tj. wzrost liczby osób deklarujących satysfakcję z miejsca zamieszkania (przyjęty na poziomie 10% w stosunku do roku 2015). Używając skali od 1 (*niezadowolony*) do 5 (*zadowolony*) uczestnicy badania oceniali swoje zadowolenie w 4 aspektach – zawodowym, społecznym, środowiskowym (kulturowo – przyrodniczym) oraz ogólnym.

Wykres 36 Zadowolenie z zamieszkiwania na terenie Borów Niemodlińskich

Uzyskane wyniki wskazują, że mieszkańcy gmin Borów Niemodlińskich są bardzo zadowoleni ze swojego miejsca zamieszkania. Najwyżej ocenianym aspektem był *dostęp do zasobów przyrodniczych i kulturowych*, w przypadku którego łączny odsetek odpowiedzi *zadowolony* i *raczej zadowolony* wyniósł 91%. Nieznacznie gorzej została oceniona *przynależności do społeczności lokalnej i kontaktów międzyludzkich* (łącznie 88% odpowiedzi *zadowolony* i *raczej zadowolony*). Respondenci najmniej zadowoleni byli pod względem zawodowym (z możliwości pracy, działalności gospodarczej) – łączny odsetek odpowiedzi *zadowolony* i *raczej zadowolony* wyniósł 80%. Ogólne zadowolenie mieszkańców z zamieszkiwania w Borach Niemodlińskich

jest bardzo wysokie. Odsetek respondentów *zadowolonych* i *raczej zadowolonych* wyniósł 91%, odpowiedź trudno powiedzieć wskazało 8% uczestników badania, a niezadowolonych było nieznacznie powyżej 1%.

Dla porównania w *Badaniach rozpoznawalności Partnerstwa Borów Niemodlińskich* z roku 2014 zadano 589 respondentom pytanie o stosunek do miejsca zamieszkania (*zdecydowanie nie lubię – zdecydowanie lubię*). Wówczas 24,8 % osób stwierdziło, że *raczej lubi* a 66,7%, że *zdecydowanie lubi*, co daje łącznie 91,5% osób z oceną pozytywną. Zatem w ujęciu ogólnym można powiedzieć, że stosunek ankietowanych do miejsca zamieszkania na przestrzeni lat nie uległ zmianom i pozostał na poziomie zdecydowanie przekraczającym 10%.

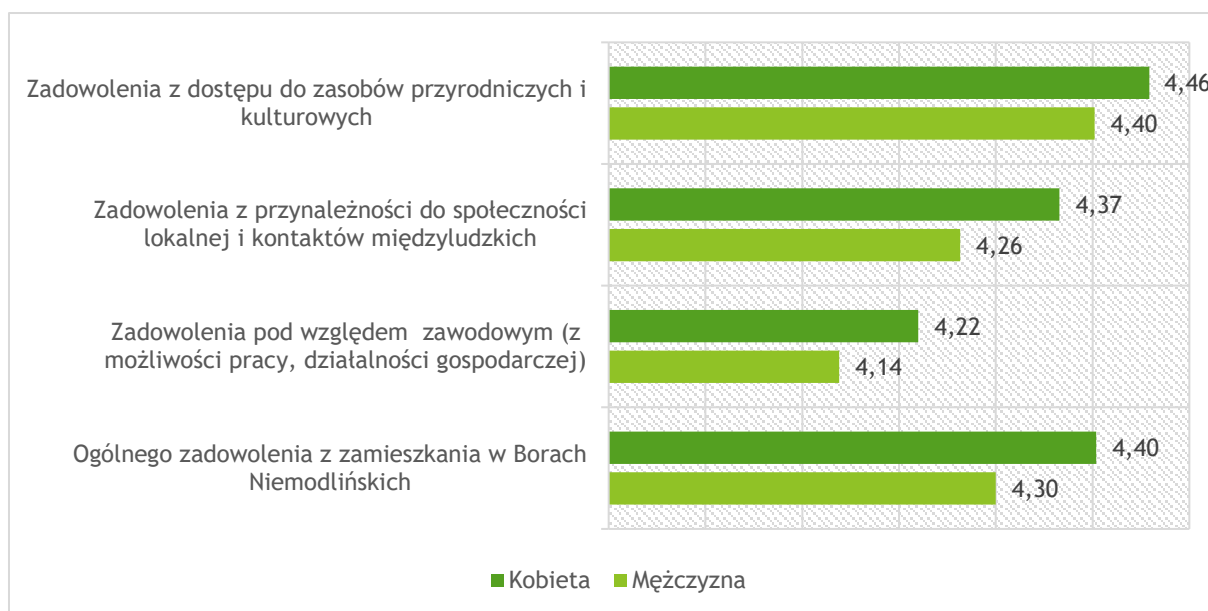
Na etapie właściwej ewaluacji *ex-post* rekomenduje się przeprowadzenie pogłębionej analizy wskaźnika oddziaływania, uwzględniając rzeczywistą rolę i udział LGD w kształtowaniu warunków życia oraz nieprzewidywalne na etapie tworzenia LSR w roku 2016 czynniki, takie jak dwuletnia pandemia COVID-19 czy zagrożenie wojną w Ukrainie.

W badaniu bieżącym w celu porównania poziomu zadowolenia w różnych grupach respondentów obliczono średnią ocenę traktując odpowiedzi jako szkolną skalę od 1 (*niezadowolony*) do 5 (*zadowolony*), a odpowiedź *nie wiem* traktując jako brak danych.

Aspekt zadowolenia	Średnia	Odchylenie standardowe
z dostępu do zasobów przyrodniczych i kulturowych	4,43	0,627
z przynależności do społeczności lokalnej i kontaktów międzyludzkich	4,32	0,693
pod względem zawodowym (z możliwości pracy, działalności gospodarczej)	4,18	0,840
ogólnego zadowolenia z zamieszkania w Borach Niemodlińskich	4,35	0,690

Tabela 25 Średnia ocena zadowolenia z zamieszkiwania w Borach Niemodlińskich

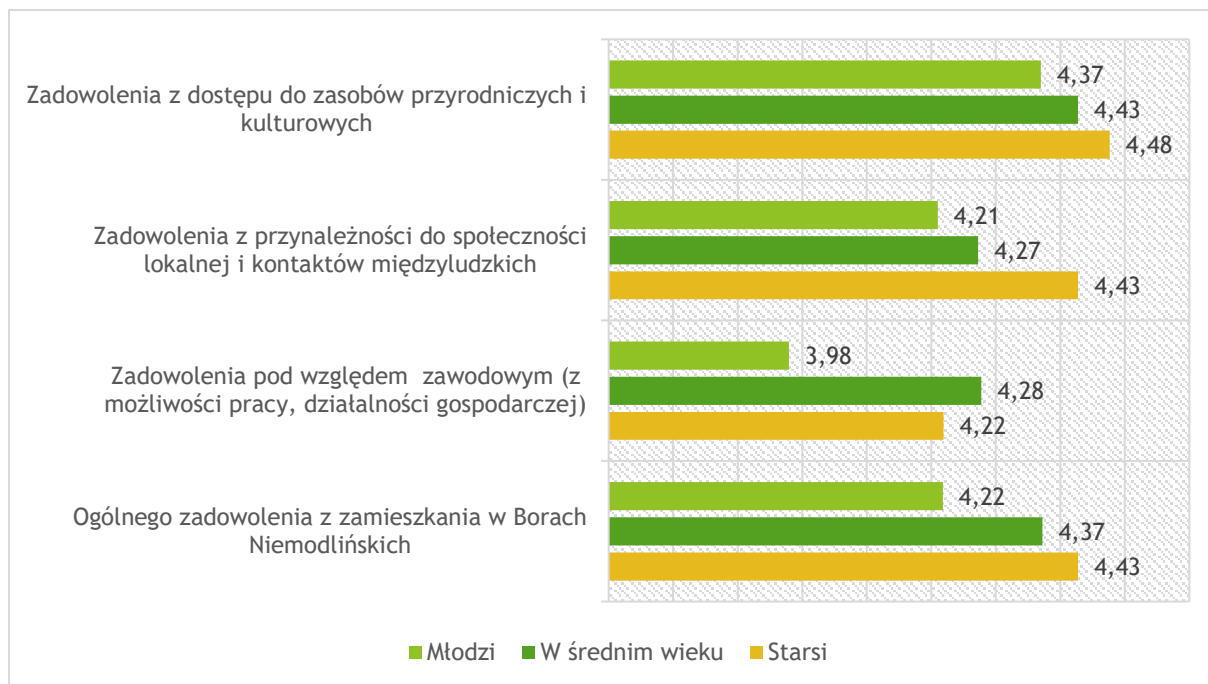
Wyniki potwierdzają wcześniejsze wnioski. Warto również zwrócić uwagę na niską wartość odchylenia standardowego, co oznacza dużą zgodność ocen respondentów.

Wykres 37 Zadolenie z zamieszkiwania w gminach Borów Niemodlińskich a płeć

We wszystkich ocenianych aspektach zadowolenia z zamieszkiwania w gminach Borów Niemodlińskich kobiety są średnio bardziej zadowolone niż mężczyźni.

Wiek różnicuje zadowolenie z zamieszkiwania w gminach Borów Niemodlińskich. Grupą najmniej zadowoloną w każdym z badanych aspektów byli respondenci *młodzi*, co jest szczególnie widoczne w ocenie *zadowolenia pod względem zawodowym*. Najbardziej zadowoloną grupą respondentów były osoby *starsze*, z wyjątkiem aspektu *zawodowego*, w przypadku którego najbardziej zadowoleni byli uczestnicy badania w *średnim wieku*.

Wykres 38 Zadolenie z zamieszkiwania w gminach Borów Niemodlińskich a wiek

Zadolenie mieszkańców poszczególnych gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich jest różne. Pod względem *zadowolenia ogólnego* najwyższą średnią odnotowano w gminie Niemodlin (4,62), a następnie Komprachcice i Tułowice (odpowiednio 4,52 i 4,51). Najmniej ogólnie zadowoleni byli mieszkańcy gmin Biała (4,07), Dąbrowa (4,15) oraz Prószków (4,22). Pod względem *zadowolenia z dostępu do zasobów przyrodniczych i kulturowych* ponownie najwyższy poziom zadeklarowali mieszkańcy gmin Niemodlin, Komprachcice i Tułowice. Na czwartym miejscu znaleźli się mieszkańcy gminy Strzeleczyki zaś na piątym Łambinowice. Najmniej pod tym względem zadowoleni okazali się mieszkańcy gmin Biała (4,12), Prószków (4,27) i Dąbrowa (4,30). Pod względem *zadowolenia z przynależności do społeczności lokalnej i kontaktów międzyludzkich* pierwsze 4 miejsca były analogiczne, jak w przypadku *dostępu do zasobów przyrodniczych i kulturowych*, czyli Niemodlin, Komprachcice, Tułowice, Strzeleczyki i Łambinowice. Najmniej zadowoleni z *przynależności do społeczności lokalnej i kontaktów międzyludzkich* byli mieszkańcy gmin Dąbrowa (3,96), Biała (4,07) oraz Prószków (4,20). W odniesieniu do zadowolenia pod względem zawodowym (z możliwości pracy i prowadzenia działalności gospodarczej) najwyższy wskaźnik zadowolenia odnotowano w gminie Komprachcice (4,46), Niemodlin (4,37), Tułowice (4,29) oraz Łambinowice (4,24). Najmniej zadowoleni okazali się mieszkańcy gmin Prószków (3,88), Dąbrowa (3,91), Biała (4,07) oraz Strzeleczyki (4,14). Oceniają ogólnie poziom zadowolenia

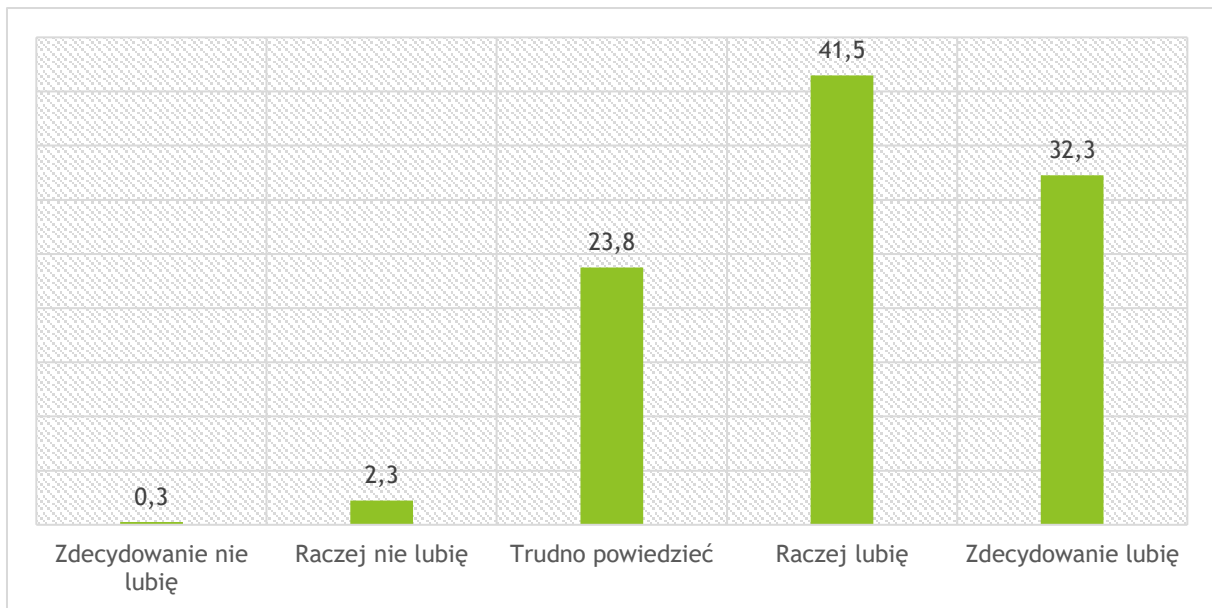
mieszkańców gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich można wskazać, że w gminach Niemodlin, Komprachcice i Tułowice jest on wyższy niż w pozostałych gminach. Odpowiednio w gminach Biała, Dąbrowa i Prószków poziom zadowolenia jest niższy niż w pozostałych gminach PBN.

Gmina	Możliwości zawodowe	Spółeczność lokalna	Przyroda i kultura	Ogólne
Niemodlin	4,37	4,60	4,70	4,62
Komprachcice	4,46	4,50	4,63	4,52
Tułowice	4,29	4,49	4,54	4,51
Łambinowice	4,24	4,30	4,38	4,44
Strzeleczyki	4,14	4,34	4,46	4,27
Prószków	3,88	4,20	4,27	4,22
Dąbrowa	3,91	3,96	4,30	4,15
Biała	4,07	4,07	4,12	4,07
Ogółem	4,18	4,32	4,43	4,35

Tabela 26 Zadowolenie z zamieszkiwania w poszczególnych gminach Borów Niemodlińskich

W ramach badania ewaluacyjnego ocenie poddany został również związek emocjonalny mieszkańców z zamieszkiwanym obszarem (*lubienie* bądź *nie lubienie*), który jest elementem identyfikowania swojej przynależności geograficznej, a przez to budowy tożsamości lokalnej. Oceny dokonywano na „szkolnej” skali od 1 (*zdecydowanie nie lubię*) do 5 (*zdecydowanie lubię*). Ogół mieszkańców terenów PBN ocenił, że *raczej lubi* swoje miejsce zamieszkania (średnia ocena $m = 4,03$, odchylenie standardowe $\sigma = 0,820$). Kobiety lubią swoje miejsce zamieszkania nieco bardziej niż mężczyźni, a ich opinie są bardziej zgodne. Średnia ocena wśród kobiet wyniosła 4,09 przy odchyleniu standardowym 0,764, zaś wśród mężczyzn było to odpowiednio $m = 3,97$ przy $\sigma = 0,876$.

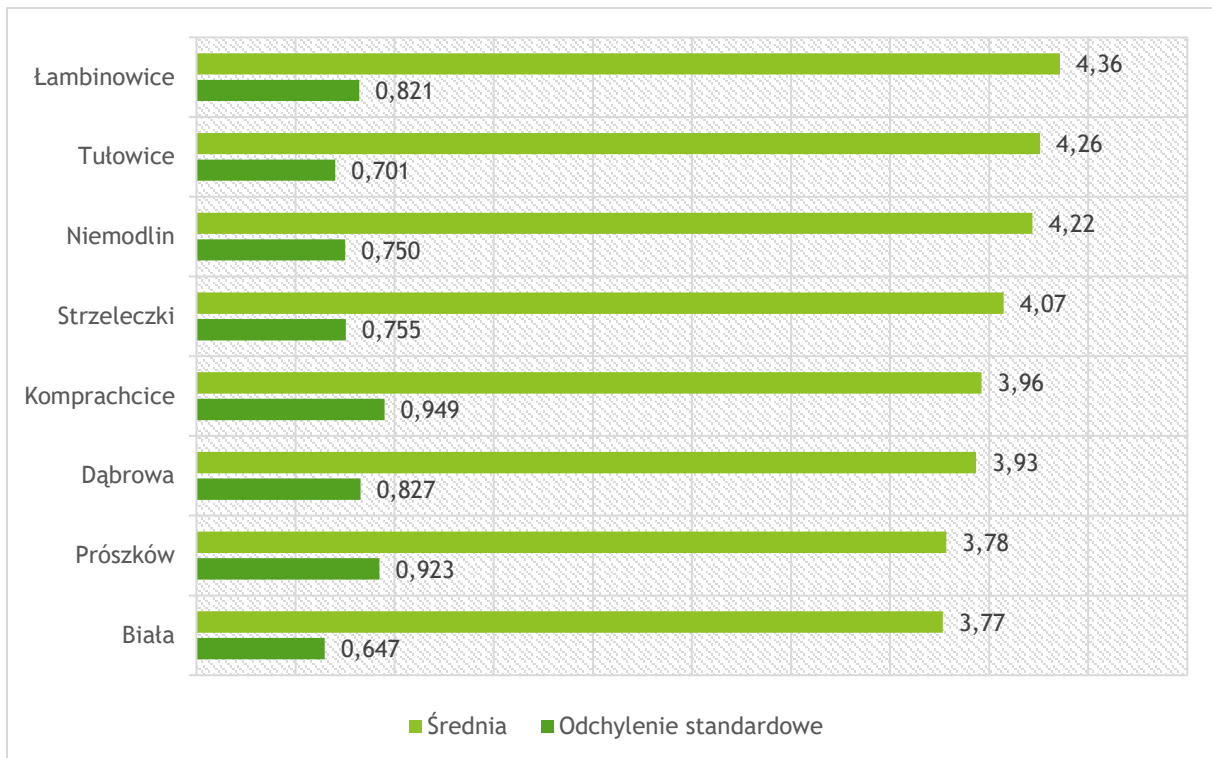

Wykres 39 Związek emocjonalny z miejscem zamieszkania (lubienie - nie lubienie)

Osoby starsze są mocniej związane ze swoim miejscem zamieszkania (bardziej je lubią), a ich opinie są mniej zróżnicowane niż respondentów młodych. Średnia ocena w grupie młodzi wyniosła $m = 3,84$ przy $\sigma = 0,891$, wśród osób w średnim wieku $m = 4,01$ przy $\sigma = 0,839$, a w grupie respondentów starszych było to $m = 4,18$ przy $\sigma = 0,727$.

Mieszkańcy gmin wchodzących w skład Partnerstwa Borów Niemodlińskich są emocjonalnie związani ze swoim miejscem zamieszkania w różnym stopniu. Warto zwrócić uwagę na istotne różnice w wartości odchylenia standardowego, informującego o tym jak szeroko wartości poszczególnych obserwacji są rozrzucone wokół jej średniej. Im mniejsza wartość odchylenia tym obserwacje są bardziej skupione wokół średniej. Najbardziej lubią swoje miejsce zamieszkania mieszkańcy gminy Łambinowice (4,03), a najmniej gminy Biała (3,77), przy czym mieszkańcy gminy Biała są bardzo zgodni w swych ocenach (najniższa wartość odchylenia standardowego). W przypadku nisko ocenionych gmin Prószków (3,78), Dąbrowa (3,93) i Komprachcice (3,96) rozbieżność ocen jest bardzo duża. Na Wykresie 40 zaprezentowano średnie oceny przywiązania do miejsca zamieszkania oraz wartości odchylenia standardowego dla wszystkich gmin Partnerstwa Borów Niemodlińskich.

Wykres 40 Związek emocjonalny mieszkańców z miejscem zamieszkania w gminach BN

Respondenci *nie lubiący* swojego miejsca zamieszkania zostali zapytani o powód niechęci, wśród wskazanych przyczyn znalazły się:

- *za mało wydarzeń kulturalnych i sportowych dla młodzieży*
- *straszny chaos*
- *nic się nie dzieje ciekawego*
- *mam swoje osobiste powody*
- *dla młodszych mieszkańców nie jest organizowane nic ciekawego*
- *ciężko będzie z pracą po szkole chyba że się coś zmieni*
- *ciężko tu z pracą*
- *ciężko o pracę, ogólnie wole miasto*
- *ciężko jest z pracą*
- *bo te tereny się coraz bardziej zabudowują*

Respondenci *lubiący* swoje miejsce zamieszkania zostali poproszeni o odpowiedź *dlaczego lubią swoje miejsce zamieszkania*. Wśród wskazanych przyczyn znalazły się:

- *ze względu na spokój, lokalizację, okolicę, swój niepowtarzalny klimat*
- *urodziłem się tutaj, jestem przywiązany do tego miejsca; wszędzie dobrze ale w domu najlepiej, mam tu pracę, dom, wsparcie rodziny i przyjaciół, nie*

wyobrażam sobie życia gdzie indziej; tu się urodziłam, znam każdy zakątek; jest tu bardzo pięknie,

- przyjazna atmosfera, nie ma zgiełku typowego dla wielkich miejscowości; przeżyłem tu szczęśliwie całe życie, wychowałem się tu ,widzę zmiany , rozwój tego miejsca;*
- piękne tereny z dużym potencjałem, piękny krajobraz; piękno przyrody; piękna zadbane okolice, spokojnie na ulicach; życzliwi ludzie,*
- obszar przynosi wiele korzyści ze względu na klimat, małe zanieczyszczenie powietrza jest, obszar rekreacyjny; no porostu dobrze się tu mieszka; mam dobrych sąsiadów; ładne okolice z dużym potencjałem,*
- dobra lokalizacja, wśród przyrody, cisza i spokój; blisko zarówno infrastruktura jak i natura; dużo zieleni, parków; bo to piękne miejsce i wspaniali ludzie,*

Podsumowując, 295 respondentów wskazało liczne powody, dla których lubi i chce mieszkać na terenie Partnerstwa Borów Niemodlińskich. Najczęściej były to argumenty związane z bliskością przyrody, ciszą, spokojem, przynależnością do lokalnej społeczności, dobrą lokalizacją, posiadaniem rodziny i pochodzeniem z terenów PBN, przywiązaniem i poczuciem bezpieczeństwa.

Respondenci deklarujący niechęć do swego miejsca zamieszkania w 10 wypowiedziach wskazali na problemy z pracą, dostępem do rozrywki oraz swoje osobiste preferencje.

4. Podsumowanie zawierające odpowiedzi na postawione pytania badawcze

4.1. Ocena wpływu działań LGD na główny cel Lokalnej Strategii Rozwoju

Jako główny cel *Lokalnej Strategii Rozwoju* poddanej ewaluacji wskazano *Zwiększenie poziomu satysfakcji z miejsca zamieszkania i pracy w Borach Niemodlińskich*. Dla realizacji celu głównego sformułowano trzy cele szczegółowe przypisując do nich odpowiednie przedsięwzięcia i wskaźniki. Postęp realizacji *Lokalnej Strategii Rozwoju* w analizowanym okresie (w latach 2014 – 2020) nie budzi

zastrzeżeń. Pomimo nieoczekiwanych i bardzo poważnych trudności związanych z pandemią COVID-19 oraz przedłużeniem okresu realizacji projektów w obecnej perspektywie czasowej, w przypadku zdecydowanej większości wskaźników osiągnięto lub przekroczono już planowany stan docelowy. W przypadku kilku wskaźników nie osiągnięto jeszcze zaplanowanego poziomu ze względu na trwające projekty, po zakończeniu których osiągnięcie założonych poziomów wskaźników nie budzi wątpliwości. Prawdliwość realizacji LSR potwierdza postęp realizacji w ujęciu rzeczowym i finansowym. Osiągnięcie wyznaczonego w LSR celu głównego, celów szczegółowych i przypisanych do nich wskaźników potwierdzają wyniki kompleksowego badania ewaluacyjnego.

4.2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Wpływ wysokiej jakości kapitału społecznego w życiu lokalnych społeczności jest trudna do przecenienia, co znalazło swe odzwierciedlenie w *Lokalnej Strategii Rozwoju*, jej celach i przedsięwzięciach. Działania zmierzające do budowy wysokiej jakości kapitału społecznego zostały zdefiniowane w ramach trzeciego celu szczegółowego *Jakość – Las aktywności* i objęły poprawę relacji sąsiedzkich, projekty integracyjne i włączające w działania różne grupy mieszkańców. W wymiarze strukturalnym działania miały objąć wzmocnienie kondycji organizacji pozarządowych i potencjału lokalnych liderów. W całym analizowanym okresie aktywność społeczna mieszkańców obszaru Borów Niemodlińskich pozostawała na relatywnie niskim poziomie, a liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców była niższa niż średnia wojewódzka. Realizowane przez PBN w ramach LSR działania aktywizacyjne spowodowały wzrost ilości organizacji społecznych, co jednak nie doprowadziło do drastycznej zmiany sytuacji, ponieważ w dalszym ciągu w 7 na 8 gmin PBN liczba organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców jest niższa niż w całym województwie opolskim. Należy zauważyć, że opracowując LSR właściwie zidentyfikowano specyficzną rolę OSP na terenie PBN. Opracowując założenia dla kolejnej lokalnej strategii rozwoju w obszarze aktywizacji i integracji społecznej należy wziąć pod uwagę możliwość wykorzystania dużej popularności KGW, OSP oraz stowarzyszeń i klubów sportowych. Potwierdzeniem prawidłowej realizacji działań zdefiniowanych w LSR są ich wysokie oceny w przeprowadzonych badaniach jakościowych. Ponad 68% respondentów badania uznało, że działania PBN *budowały i wzmacniały więzi społeczne i współpracę pomiędzy mieszkańcami Borów*

Niemodlińskich, 57% stwierdziło, że *wzmacniały identyfikację mieszkańców z regionem*, a 67% wskazało, że *umożliwiły realizację wspólnych inicjatyw*. Podsumowując realizowane przez PBN przedsięwzięcia ukierunkowane na budowę kapitału społecznego mieszkańców Borów Niemodlińskich zostały przeprowadzone prawidłowo, zgodnie z planem i uzyskały wysoką ocenę lokalnej społeczności.

4.3. Przedsiębiorczość

Bory Niemodlińskie to obszar o dużym potencjale rozwoju przedsiębiorczości opartej o lokalne zasoby przyrodnicze – drewno, surowce mineralne, ochrona środowiska, bioenergia, turystyka itp. Atutem jest niewątpliwie położenie w pobliżu kompleksów leśnych. Zidentyfikowanymi na etapie analizy SWOT zagrożeniami dla rozwoju jest emigracja zarobkowa młodych oraz bezrobocie. W związku ze wskazanymi zagrożeniami w ramach pierwszego celu szczegółowego *Byt – las możliwości* zaplanowano przedsięwzięcia obejmujące zwiększenie aktywności gospodarczej i zawodowej mieszkańców przy wykorzystaniu lokalnych zasobów. Realizacja *Lokalne Strategii Rozwoju* przyczyniła się systematycznego wzrostu liczby osób prowadzących działalność gospodarczą w 6 z 8 gmin PBN. W okresie realizacji LSR w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba osób prowadzących działalność gospodarczą systematycznie rosła we wszystkich gminach poza gminą Komprachcice. W latach 2015 – 2020 we wszystkich gminach PBN stopa bezrobocia wyraźnie zmniejszyła się podążając za ogólnym trendem województwa opolskiego i obecnie pozostaje na poziomie zbliżonym lub niższym od średniej wojewódzkiej.

Realizowane przez Partnerstwo Borów Niemodlińskich działania wspierające przedsiębiorczość zostały bardzo wysoko ocenione przez lokalną społeczność. Najwyżej zostały ocenione przedsięwzięcia wspomagające lokalny rozwój gospodarczy (68% ocen pozytywnych) oraz wspierające lokalnych przedsiębiorców (55%), a nieznacznie niżej wsparcie udzielane mieszkańcom na rynku pracy (47%). Biorący udział w badaniu beneficjenci działań PBN bardzo wysoko ocenili współpracę zarówno pod względem merytorycznym (średnio na 9,71 w 10-cio stopniowej skali) jak i komunikacyjnym (9,69). Bardzo wysoko zostało również ocenione doradztwo oraz wsparcie udzielane przez PBN na poszczególnych etapach realizacji projektu. Podsumowując zarówno w opinii mieszkańców jak i beneficjentów przedsięwzięcia realizowane przez PBN w ramach realizacji LSR przyczyniły się do rozwoju lokalnej gospodarki i przedsiębiorczości, a w konsekwencji do spadku stopy bezrobocia.

W celu określenia potrzeb i priorytetów dla opracowywanej nowej Lokalnej Strategii Rozwoju respondenci badań zostali poproszeni o wskazanie obszarów życia wymagających pilnej interwencji Partnerstwa Borów Niemodlińskich. Z punktu widzenia mieszkańców najistotniejszymi obszarami wymagającymi działań jest lokalny rozwój gospodarczy zarówno z perspektywy pracodawców jak i pracowników. Mieszkańcy terenu Borów Niemodlińskich oczekują działań wspierających ich na rynku pracy oraz wsparcia lokalnych przedsiębiorstw. Beneficjenci działań PBN wskazywali na potrzebę rozwoju „zielonej gospodarki” i przeciwdziałanie zmianom klimatu (niemal 33% badanych), tworzenie i rozwój firm oraz inwestycje pozarolnicze (po 31% respondentów). Bazując na wynikach badań należy stwierdzić, że wspieranie przedsiębiorczości na obszarze PBN w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane i odpowiada na potrzeby lokalnej społeczności.

4.4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Potencjał turystyczny to niewątpliwie wielki atut Borów Niemodlińskich. W tym aspekcie należy przede wszystkim wskazać na bogactwo lokalnych zasobów przyrodniczych, a także bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne. Niedostatecznie wykorzystany potencjał turystyczny Borów Niemodlińskich został wskazany jako jeden z największych problemów obszaru działania LGD, z tego też względu jako sposób na zrównoważone wykorzystanie potencjału wynikającego z zasobów zaplanowano przedsięwzięcia skupione wokół agroturystyki i ekoturystyki. Istotny jest również aspekt ekonomiczny, pozwalający mieszkańcom Borów Niemodlińskich na czerpanie z rozwoju turystyki dodatkowych dochodów. Z uwagi na pandemię COVID-19 oraz inne zdarzenia losowe stopień zaawansowania przedsięwzięć związanych z rozwojem turystyki wyniósł na koniec roku 2021 około 20%. Niski poziom osiągniętych wskaźników wynika z faktu niezakończenia realizacji większości przedsięwzięć. Jednocześnie należy zauważyć, że zdecydowane działania PBN (m.in. ogłaszanie dodatkowych naborów) powinny zaowocować realizacją wszystkich wskaźników wskazanych w LSR. W ramach pierwszego celu szczegółowego *Byt – Las możliwości* ocenie mieszkańców poddano dwa stwierdzenia opisujące przedsięwzięcia PBN – *wpłynęły na polepszenie infrastruktury*, z którym zgodziła się ponad połowa ankietowanych (51%), oraz *promowały i wzmacniały turystykę w regionie* – z 60% odpowiedzi *tak i raczej tak*.

W ramach drugiego celu szczegółowego *Tożsamość – Las atrakcji* skupiono się na działaniach obejmujących ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrody Borów Niemodlińskich. Respondenci bardzo wysoko ocenili realizację LSR w tym zakresie. Z twierdzeniem, że zrealizowane przedsięwzięcia *przyczyniły się do zachowania kultury i tradycji Borów Niemodlińskich* zgodziło się 61%, a z *propagowały wiedzę o historii i teraźniejszości Borów Niemodlińskich* 50% badanych. Z opinią, że działania PBN *pomogły chronić i promować przyrodę Borów Niemodlińskich* zgodziło się 64% respondentów, zaś 55% uczestników badania uznało, że *pomagały chronić i restaurować zabytki architektoniczne Borów Niemodlińskich*.

Bez wątplenia prowadzone w ramach LSR działania Partnerstwa Borów Niemodlińskich przyczyniły się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego. Pełne skutki tych działań oraz ich długofalowe oddziaływanie będą widoczne po zakończeniu realizacji wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć i osiągnięciu założonych wskaźników. Mieszkańcy Borów Niemodlińskich widzą potrzebę prowadzenia dalszych działań w zakresie *wsparcia i promocji turystyki* (54% wskazań) oraz *ochrony i promocji przyrody Borów Niemodlińskich* (47%). Bardzo często wskazywanymi pożądanymi działaniami była również *poprawa infrastruktury*, w tym infrastruktury związanej z rozwojem turystyki. Jako mniej pilne mieszkańcy Borów Niemodlińskich postrzegają działania związane z *zachowaniem kultury i tradycji Borów Niemodlińskich* (44%) oraz *ochrony zabytków architektonicznych* (41%). Beneficjenci działań PBN jako obszary wymagające podjęcia działań wskazywali *kulturę i dziedzictwo kulturowe* (49% ankietowanych) oraz *ochronę dziedzictwa przyrodniczego* (47%). Dane wskazują, że w opinii przedsiębiorców zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego jest bardzo istotne i może być dużym atutem Borów Niemodlińskich. Bez wątplenia działania związane z rozwojem lokalnej turystyki powinny znaleźć się w kolejnej Lokalnej Strategii Rozwoju kładąc nacisk na wykorzystanie lokalnego potencjału – unikalnej przyrody i bogactwa kulturowego.

4.5. Grupy defaworyzowane

Do najważniejszych problemów występujących na terenie Borów Niemodlińskich zaliczono niski poziom rozwoju przedsiębiorczości i rynku pracy, niedostateczne wykorzystanie zasobów lokalnych oraz niską aktywność społeczną członków lokalnej społeczności. W LSR wskazano, że negatywne skutki tych zjawisk odczuwają przede

wszystkim trzy grupy społeczne – osoby młode (do 35 roku życia), osoby starsze (powyżej 55 lat) oraz kobiety. Wskazane grupy doświadczały trudności na rynku pracy, co utrudniało lub uniemożliwiało spełnienie aspiracji życiowych. Przedsięwzięcia zaplanowane w *Lokalnej Strategii Rozwoju* skupiały się na aktywności i mobilności zawodowej wymienionych grup, podnoszeniu ich kwalifikacji oraz zapewnieniu opieki nad osobami zależnymi (np. dziećmi, seniorami). W świetle dostępnych danych GUS należy stwierdzić, że właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane, a realizowane w ramach LSR przedsięwzięcia odpowiadały na ich potrzeby.

Jedną z form wsparcia aktywności zawodowej mieszkańców BN było zapewnienie miejsc opieki dla osób zależnych (dzieci, osób starszych) – 47% ankietowanych mieszkańców zauważyło i wysoko oceniło przedsięwzięcia realizowane przez PBN w tym obszarze. Dla grup defaworyzowanych wprowadzono w LSR szereg mechanizmów wspierających, w tym m.in.: bezpośrednie wsparcie poprzez tworzenie nowych i rozwój istniejących przedsiębiorstw, szkolenia, doradztwo i działania integracyjne. Pozytywne zmiany w zakresie przedsiębiorczości w dużej mierze odpowiadały na potrzeby grup defaworyzowanych. W tym kontekście warto zauważyć, że badani mieszkańcy gmin obszaru LGD pozytywnie oceniają zmiany dotyczące inicjatyw, których celem było wsparcie osób z grup defaworyzowanych w okresie realizacji LSR. Oceniając, czy realizowane w ramach LSR przedsięwzięcia *wspierały osoby z grup defaworyzowanych* 46% odpowiedziało pozytywnie. W kontekście działań skierowanych do grup defaworyzowanych warto też odnotować spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej. Mimo odnotowanych pozytywnych zmian, niezbędne wydaje się kontynuowanie, a nawet zintensyfikowanie przedsięwzięć kierowanych do grup defaworyzowanych na terenie BN.

4.6. Innowacyjność

W LSR zwrócono uwagę na problem związany z niskim poziomem innowacyjności lokalnych przedsiębiorstw i pracowników. Innowacyjność i energooszczędność została ujęta bezpośrednio w kryteriach oceny operacji, a dodatkowo znalazła się w większości z zaplanowanych w LSR przedsięwzięć. Kluczowe znaczenia dla poprawy innowacyjności na terenie Borów Niemodlińskich miały działania w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i związane z tym innowacyjne produkty, usługi, technologie, instrumenty marketingu albo zarządzania. W trakcie realizacji LSR wystąpiły problemy z niskim poziomem innowacyjności proponowanych rozwiązań.

4.7. Projekty współpracy

W chwili opracowywania LSR w ramach celu szczegółowego *Tożsamość – Las atrakcji* zaplanowano jeden projekt współpracy dotyczący poprawy stanu, zwiększenia dostępności i promocji lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych. Do końca 2021 roku LGD nie złożyło wniosku na realizację projektu współpracy. Podjęto natomiast prace przygotowawcze w celu złożenia wniosku o dofinansowanie w 2022 r. tj. podpisano umowę z wykonawcą dokumentacji technicznej na Szlak rowerowy wokół Borów Niemodlińskich, zorganizowano konsultacje z właścicielami terenu, przez który ma przebiegać szlak oraz nawiązano wstępne porozumienie do współpracy w projekcie z Lokalną Grupą Działania Euro-Country. Podjęte przez LGD działania powinny doprowadzić do realizacji projektu współpracy. Na obecnym etapie zaawansowania przedsięwzięcia ocena skuteczności i efektów jego realizacji byłaby przedwczesna.

4.8. Ocena funkcjonowania LGD

Funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania Partnerstwo Borów Niemodlińskich należy ocenić bardzo wysoko zarówno na poziomie współpracy partnerów w ramach LGD jak i skuteczności oraz efektywności działań jego biura i pracowników. Wysokie oceny funkcjonowania LGD potwierdzili respondenci badania z beneficjentami, w którym brali udział m.in. członkowie LGD (osoby fizyczne i przedstawiciele samorządu lokalnego). Współpracę z LGD poleciliby swoim znajomym lub rodzinie ponad 97% respondentów, a średnia ocena na skali od 0 do 10 wyniosła 9,63. Dobra współpraca pomiędzy partnerami tworzącymi LGD pozwoliła na skuteczną i efektywną realizację *Lokalne Strategie Rozwoju*.

Wysoką ocenę aktywności LGD potwierdziły wyniki badania z mieszkańcami terenu Borów Niemodlińskich, którzy działalność PBN w ciągu ostatnich 5 lat ocenili średnio na 7,24 na skali od 0 (źle) do 10 (dobrze). O szczegółową ocenę różnych aspektów komunikacji Partnerstwa Borów Niemodlińskich na analogicznej skali (0-10) zostali poproszeni beneficjenci działań. Średnia ocena pod względem *fachowości i merytoryki* wyniosła 9,71. Średnia ocena pod względem *odpowiedniej formy (konsultacje osobiste, telefoniczne, on-line, mail)* wyniosła 9,69, zaś pod względem dostarczenia informacji *w odpowiednim czasie (z odpowiednim wyprzedzeniem)* było to 9,54. Należy zauważyć, że oceny komunikacji PBN są niezwykle wysokie, bardzo bliskie maksymalnym możliwym (10,0), co po raz kolejny potwierdza bardzo dobrą realizację

planu komunikacji. Wysoką ocenę otrzymały również realizowane przez PBN działania doradcze. Respondenci oceniali świadczone przez Partnerstwo Borów Niemodlińskich doradztwo na „szkolnej” skali od 1 (niedostatecznie) do 5 (bardzo dobrze) w czterech aspektach - *kanał komunikacji* (4,89), *forma porady* (4,93), *jej wartość merytoryczna* (4,81) jak i *moment udzielenia* (4,81). Stosując szkolną analogię wszystkie aspekty doradztwa zostały ocenione na piątkę, co świadczy o efektywności i skuteczności działań w tym zakresie oraz bardzo dużym zaangażowaniu i profesjonalizmie pracowników Biura LGD. Z uwagi na bardzo wysokie oceny wszystkich rodzajów, kanałów i aspektów komunikacji LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich trudno wskazać zmiany mogące pozytywnie wpływać na jej poprawę. Wydaje się, że **w perspektywie kolejnej LSR warto zadbać o lepszą promocję samego LGD w formie kampanii wizerunkowej zwiększającej rozpoznawalność PBN jako „marki”.**

4.9. Ocena procesu wdrażania

Lokalna Strategia Rozwoju podlegała aktualizacjom w trakcie jej realizacji przez Partnerstwo Borów Niemodlińskich. Dotyczyły one przede wszystkim przesunięć środków finansowych pomiędzy przedsięwzięciami. Wpływ na korekty miało przede wszystkim niższe od założonego zainteresowanie niektórymi przedsięwzięciami i przesunięcia środków na działania bardziej popularne (przede wszystkim na podejmowanie i rozwój przedsiębiorczości). Zmiany w LSR dotyczyły również zmian wartości wskaźników i doprecyzowaniu kryteriów wyboru (m.in. w celu uniknięcia protestów). Część poprawek była następstwem zmian wprowadzanych przez Urząd Marszałkowski. Korektę planu finansowego wymusiło również przewalutowanie PLN / EUR i związane z nim oszczędności i dodatkowe środki na realizację LSR. Analiza postępu finansowego pokazuje proaktywną postawę LGD starającego się na bieżąco reagować na pojawiające się zmiany, co należy ocenić bardzo pozytywnie. Zmiany związane z przesunięciami środków finansowych miały swoje odzwierciedlenie w harmonogramie ogłaszanych naborów wniosków. Pozyskane dodatkowe środki (z uwolnienia kursu euro oraz bonusu za dobrą realizację LSR) zostały przeznaczone na konkursy w zakresach cieszących się największym zainteresowaniem lokalnej społeczności tj. podejmowania działalności gospodarczej i rozwoju ogólnodostępnej niekomercyjnej infrastruktury w działaniach pozabiznesowych. Wśród trudności związanych z realizacją LSR należy wskazać niskie zainteresowanie wybranymi

przedsięwzięciami, wypadki losowe, czy braki w dokumentacji na etapie oceny w Urzędzie Marszałkowskim (na które LGD nie ma wpływu). Podsumowując można ocenić, że struktura naborów i zaakceptowanych wniosków odpowiadała celom i zadaniom wskazanym w Lokalnej Strategii Rozwoju, a w okresie realizacji LSR Partnerstwo Borów Niemodlińskich na bieżąco wprowadzano niezbędne zmiany i modyfikacje dostosowujące plany do bieżących potrzeb i możliwości. W zrealizowanym na potrzeby ewaluacji badaniu beneficjenci działań PBN ocenili (na „szkolnej” skali 1 – 5), że *procedury oceny i wyboru wniosków były dla nich jasne* (średnia ocena 4,50), *kryteria wyboru projektów były zrozumiałe i jednoznaczne* (4,48), *informacje na temat możliwości udziału w projekcie były wystarczające* (4,56), a *proces wyboru był obiektywny i pozwalał na wybór najlepszych projektów* (4,48). Prawidłowe przygotowanie, wybór i realizacja projektów znalazły swe potwierdzenie w bardzo niskim, wynoszącym 3,7% odsetku respondentów deklarujących wystąpienie problemów. Przyjęty przez PBN system kryteriów i wskaźników pozwalał na optymalny wybór najlepszych projektów oraz bieżącą kontrolę ich realizacji.

4.10. Wartość dodana podejścia LEADER

Działalność LGD Partnerstwo Borów Niemodlińskich angażuje, aktywizuje i łączy lokalne organizacje pozarządowe, przedsiębiorców i samorządy. Dodatkowo działalność LGD wpływa także na integrację lokalnych społeczności, kreowanie liderów i angażowanie w działania mieszkańców. Należy podkreślić, że PBN reagowała na wskazane w LSR problemy obszaru LGD tworząc odpowiednie warunki do jego rozwoju. Wśród zrealizowanych przedsięwzięć należy podkreślić znaczenie tych związanych z przedsiębiorczością, turystyką, kulturą czy infrastrukturą. Działania realizowane w ramach wdrażania LSR i wpisywały się w określone w nim cele strategiczne. Efekty prowadzonych działań są zauważane przez mieszkańców. Spośród osób, które kiedykolwiek słyszały o PBN niemal ⅓ uczestniczyło w wydarzeniach, korzystało z jakiejś formy wsparcia lub infrastruktury dofinansowanych ze środków LGD. Podobny odsetek (67%) mieszkańców Borów Niemodlińskich uważa, że działalność PBN *umożliwiła realizację wspólnych inicjatyw* (np. przez gminy, stowarzyszenia, parafie, domy kultury i in.). Podsumowując należy stwierdzić, że działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami życia społecznego poprzez animowanie wspólnych działań i budowanie powiązań między nimi. Jak wspomniano wcześniej przedsięwzięcia realizowane

w ramach LSR odpowiadają zidentyfikowanym potrzebom lokalnej społeczności tworząc spójny i konsekwentnie realizowany program rozwojowy.

Podsumowując, należy zauważyć, że na podstawie wyników badania wyłania się obraz Partnerstwa Borów Niemodlińskich jako sprawnie działającej, wysoko ocenianej przez mieszkańców regionu i potrzebnej organizacji lokalnej. Zarówno sama organizacja jak również realizowane przez nią działania zyskały wysoką ocenę respondentów badania. W opinii mieszkańców Partnerstwo Borów Niemodlińskich dobrze wywiązuje się z realizacji celu ogólnego oraz wszystkich trzech celów szczegółowych wskazanych w *Lokalnej Strategii Rozwoju Borów Niemodlińskich do roku 2023*.

Spis tabel i wykresów

1.1. Spis wykresów

Wykres 1 Poziomy i obszary analizy ewaluacji zewnętrznej.....	11
Wykres 2 Przynależność do grupy wiekowej respondentów badania z mieszkańcami	16
Wykres 3 Gmina zamieszkania respondentów badania z mieszkańcami.....	17
Wykres 4 Długość zamieszkiwania mieszkańców w obecnej gminie.....	17
Wykres 5 Aktywność zawodowa respondentów badania z mieszkańcami	18
<i>Wykres 6 Subiektywna ocena poziomu życia mieszkańców.....</i>	19
Wykres 7 Typy beneficjentów w badaniu ewaluacyjnym	20
Wykres 8 Siedziba beneficjentów w badaniu ewaluacyjnym	20
Wykres 9 Struktura wiekowa ludności Borów Niemodlińskich	22
Wykres 10 Dochody gmin Borów Niemodlińskich.....	26
Wykres 11 Wydatki gmin Borów Niemodlińskich	27
Wykres 12 Działalność gospodarcza osób fizycznych na 10 tys. mieszkańców w gminach Borów Niemodlińskich.....	30
Wykres 13 Struktura ze względu na płeć pracujących w gminach Borów Niemodlińskich	31
Wykres 14 Stopa bezrobocia w gminach Borów Niemodlińskich.....	32
Wykres 15 Stopa bezrobocia ze względu na płeć	33
Wykres 16 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	34
Wykres 17 Działalność w organizacjach społecznych	35
Wykres 18 Struktura celów Lokalnej Strategii Rozwoju	37
Wykres 19 Rozpoznawalność PBN w poszczególnych gminach	58
Wykres 20 Źródła informacji o PBN	59
Wykres 21 Znajomość działań PBN	60
Wykres 22 Źródła wiedzy o działaniach PBN	61
Wykres 23 Ocena różnych aspektów doradztwa Biura LGD	63
Wykres 24 Ocena wsparcia PBN na kolejnych etapach realizacji projektu.....	64
Wykres 25 Wykorzystywane przez beneficjentów formy wsparcia	65
Wykres 26 Ocena poszczególnych elementów procesu składania wniosków	66
Wykres 27 Wystąpienie problemów w trakcie wspólnej z PBN realizacji projektu	67

Wykres 28 Ocena działań PBN w ramach pierwszego celu szczegółowego	68
Wykres 29 Ocena działań PBN w ramach drugiego celu szczegółowego	69
Wykres 30 Ocena działań PBN w ramach trzeciego celu szczegółowego	70
Wykres 31 Ogólna ocena 5 lat działalności PBN	73
Wykres 32 Obszary życia wymagające pilnej interwencji PBN	76
Wykres 33 Średnia ocena obszarów wymagających pilnej interwencji PBN	77
Wykres 34 Priorytetowe zadania PBN ze względu na płeć respondentów	78
Wykres 35 Priorytetowe zadania PBN ze względu na wiek	79
Wykres 36 Zadowolenie z zamieszkiwania na terenie Borów Niemodlińskich.....	92
Wykres 37 Zadowolenie z zamieszkiwania w gminach Borów Niemodlińskich a płeć	94
Wykres 38 Zadowolenie z zamieszkiwania w gminach Borów Niemodlińskich a wiek	95
Wykres 39 Związek emocjonalny z miejscem zamieszkania (lubienie - nie lubienie)	97
Wykres 40 Związek emocjonalny mieszkańców z miejscem zamieszkania w gminach BN	98

1.2. Spis tabel

Tabela 1 Stan ludności Partnerstwa Borów Niemodlińskich w latach 2014 – 2020..	21
Tabela 2 Zmiana struktury wiekowej ludności gmin Borów Niemodlińskich.....	23
Tabela 3 Ruch ludności w gminach Borów Niemodlińskich	24
Tabela 4 Beneficjenci pomocy społecznej na 10 tys. ludności w gminach Borów Niemodlińskich	25
Tabela 5 Podmioty w rejestrze REGON w gminach Borów Niemodlińskich	28
Tabela 6 Działalność gospodarcza osób fizycznych w gminach Borów Niemodlińskich	29
Tabela 7 Liczba pracujących w gminach Borów Niemodlińskich	31
Tabela 8 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	33
Tabela 9 Zestawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR	39
Tabela 10 Postęp rzeczowy realizacji LSR.....	49
Tabela 11 Postęp finansowy realizacji LSR.....	50
Tabela 12 Zestawienie szkoleń	55
Tabela 13 Działania komunikacyjne wskaźniki i realizacja	57
Tabela 14 Porady udzielone przez Biuro LGD.....	62
Tabela 15 Średnia ocena działań PBN.....	71
Tabela 16 Średnia ocena 5 lat działalności PBN	74
Tabela 17 Priorytet działań Gmina Biała	81
Tabela 18 Priorytet działań Gmina Dąbrowa	82
Tabela 19 Priorytet działań Gmina Komprachcice	83
Tabela 20 Priorytet działań Gmina Łambinowice.....	85
Tabela 21 Priorytet działań Gmina Niemodlin.....	86
Tabela 22 Priorytet działań Gmina Prószków	88
Tabela 23 Priorytet działań Gmina Strzeleczyki	89
Tabela 24 Priorytet działań Gmina Tułowice	91
Tabela 25 Średnia ocena zadowolenia z zamieszkiwania w Borach Niemodlińskich	93
Tabela 26 Zadowolenie z zamieszkiwania w poszczególnych gminach Borów Niemodlińskich	96